



ТРЕНДОВИ



Q4

ТРЕНДОВИ

Трендови, IV квартал 2023.

Издаје и штампа: Републички завод за статистику, Београд, Милана Ракића 5

Одговара: Миладин Ковачевић, директор

Уредник: Катарина Станчић

Рукопис припремили:

Горан Катић (Макроекономске прогнозе, Цене)

Марина Павловић, Сања Брадарић (Бруто домаћи производ)

Марија Вучуровић, Дуња Катић (Индустријска производња, Спољна трговина)

Јасмина Јотев (Индекс економске климе, Регионалне економске асиметричности, Тржиште рада, Зараде)

Дејана Ђорђевић (Грађевинарство)

Мелинда Токаи (Унутрашња трговина)

Милош Павловић (Попис пољопривреде 2023, Туризам, Пољопривреда)

Миладин Ковачевић, Милена Б. Стевовић, Владимир Шутић

(Истраживање о маржама у трговини и прехранбеној индустрији и њихов утицај на инфлацију цена хране у Србији)

Лектура: Емилија Бацковић

Дизајн и припрема за штампу: Одељење за развој, припрему и визуелизацију статистичких аутпута



УВОД

Републички завод за статистику, као главни произвођач и дисеминатор статистичких података, објављује велики број саопштења, индикатора, билтена и др. Мноштво публикација често ствара конфузију међу корисницима, који, с друге стране, употребљавају статистичке податке како би проценили своје перформансе и ускладили их са другим економским субјектима и кретањима.

Будући да велики број корисника, осим ускостручних, није ни статистички, ни економски едукован, разноликост података код њих може изазвати збуњеност, неразумеваше и погрешну процену приоритета, што често резултира отпором према информацијама.

С обзиром на то да је статистички систем веома комплексан и генерализован, дизајниран тако да задовољи специфичне супсекторске потребе за информацијама, у модерном друштву је неразумеваше статистичких података честа појава. Информисаше објављиваше „сувопарних“ статистичких података корисницима често није довољно, пошто даје само парцијалну слику о макроекономији. Конкретно, показало се да традиционални начини приказиваше података (табеле, саопштења итд.) не омогућавају брзо разумеваше социоекономске стварности и не успевају да пренесу кључну поруку, нарочито када је број података велики.

Имајући у виду све наведено и пратећи светске тенденције у приказиваше статистичких података, као и интересовања стручне јавности, редизајнирани *Трендови*, традиционално, доносе заокружене кварталне и годишње податке, али коришћешем новог концепта приказиваше најважнијих економских сигнала путем модерних и напреднијих графичких решеша за презентовање и дисеминацију.

Издање за четврти квартал 2023. доноси преглед најважнијих економских кретања у овом периоду: Бруто домаћег производа, Индустијске производње, Грађевинарства, Спољне трговине, Унутрашње трговине, Цена, Тржишта рада, Зарада, Туризма, Индекса економске климе, Регионалних економских асиметричности и Пољопривреде.

Стандардно, приказане су и прогнозе кретања у појединим областима у наредном периоду, добијене применом ARIMA прогностичких модела (у деловима: Индустија, Унутрашња трговина и Спољна трговина). Сет композитних водећих индикатора, који имају могућност да са високим нивоом поузданости предвиде конјунктурна кретања и буду у функцији краткорочне прогнозе, приказан је у делу Макроекономске прогнозе.

У овом издању *Трендова* објављујемо и стручни рад: Истраживаше о маржама у трговини и прехрамбеној индустрији и њихов утицај на инфлацију цена хране у Србији (аутора Миладина Ковачевића, Милене Б. Стевовић и Владимира Шутића).

Поред стручног рада, представљени су и први резултати Пописа пољопривреде 2023.

Републички завод за статистику од 1999. године не располаже појединим подацима за АП Косово и Метохија, тако да они нису садржани у обухвату података за Републику Србију – укупно.



САДРЖАЈ

Истраживање о маржама у трговини и прехранбеној индустрији и њихов утицај на инфлацију цена хране у Србији	7
Преглед првих резултата Пописа пољопривреде 2023.	23
1. Макроекономске прогнозе	27
2. Бруто домаћи производ	36
3. Индустијска производња	38
4. Грађевинарство	42
5. Спољна трговина	47
6. Унутрашња трговина	55
7. Цене	58
8. Тржиште рада	61
9. Зараде	66
10. Туризам	70
11. Индекс економске климе	73
12. Регионалне економске асиметричности	79
13. Пољопривреда	84



Аутори: Миладин Ковачевић, Милена Б. Стевовић, Владимир Шутић

ИСТРАЖИВАЊЕ О МАРЖАМА У ТРГОВИНИ И ПРЕХРАМБЕНОЈ ИНДУСТРИЈИ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА ИНФЛАЦИЈУ ЦЕНА ХРАНЕ У СРБИЈИ

УВОД

Пандемија коронавируса и рат у Украјини изазвали су велике поремећаје на глобалним тржиштима, што је довело до енормног раста цена енергената и хране и евидентно указало на знатну рањивост глобалних ланаца снабдевања храном и потребу за прилагодљивим и отпорним системима производње и дистрибуције хране. Оно што посебно забрињава јесте да се управо компонента хране издвојила као водећа у расту цена, чиме је удар на животни стандард домаћинстава снажнији, поготову у оним земљама где издаци за храну имају висок удео у укупним издацима домаћинстава. Према резултатима Анкете о потрошњи домаћинстава из 2021. године, у Србији је тај удео износио 34,2%, што је за 12,3 п. п. више од просека ЕУ за 2020. годину (Евростат, 2020)¹ те се намеће логичан закључак да у Србији цене прехранбених производа имају доминантан утицај на кретање општег нивоа цена.

Иако се према Извештају о инфлацији НБС из фебруара 2023. године тврдило да је инфлација у Србији у највећој мери вођена глобалним трошковним притисцима, извесна ценовна кретања унутар појединих ланаца снабдевања храном указивала су на потенцијалне ценовне диспаритете. Очити пример за то јесу дешавања на тржишту млека у Србији, које карактерише изразито дисперзан сектор примарне производње млека (велики број малих произвођача) и високо концентрисан сектор индустријске прераде млека. Резултат тога јесу неповољни услови откупа и стварање олигополског тржишта финалне прераде. Услед тога, пословни субјекти који се баве трговином, као наредни актери у ланцу снабдевања, трудиће се да прилагоде своју продајну политику како би очували свој профит. Овако настала преливања цена плаћају крајњи потрошачи. Управо због овога доносиоци одлука треба да у фокус свог интересовања ставе питање трансмисије, односно вертикалног преноса цена, као и то да ли су нарушени фер тржишни односи. Један од кључних фактора који може допринети расту цена хране јесу и трговинске марже².

Републички завод за статистику је за потребе Владе Републике Србије спровео Истраживање о приходима од продаје прехранбених производа у унутрашњој трговини, као и Истраживање о структури прихода од продаје производа прехранбене индустрије од 1. јуна до 1. новембра 2023. године.

Циљ овог истраживања био је сагледавање економског положаја унутрашње трговине и прехранбене индустрије у целокупном ланцу вредности пољопривредно-прехранбених производа у Републици Србији, као и утврђивање значаја и улоге ових тржишних сегмената у промени општег нивоа цена. Поред тога, резултати овог истраживања требало је да обезбеде аналитички засновану аргументацију о сврсисходности увођења ограничења висине цена основних животних намирница и трговинских маржи, као и увођења забране извоза основних пољопривредних производа.

Како би се обезбедили неопходни подаци, истраживање је спроведено на репрезентативном узорку јединица посматрања, односно пословних јединица које се баве прометом одабраних прехранбених производа, односно прерадом пољопривредно-прехранбених производа.

¹ Услед пандемије коронавируса, Републички завод за статистику, половином марта 2020. године, прекинуо је истраживање Анкета о потрошњи домаћинстава на терену, и како истраживање није спроведено у континуитету током целе године, подаци за 2020. нису објављени. Са друге стране, на сајту Евростата, последњи расположиви подаци за ЕУ односе се на 2020. годину. И поред присутне временске дискрепанце од годину дана, овакво поређење је прихватљиво с обзиром на динамику промена удела издатака за храну у структури потрошње домаћинстава у Србији, па и ЕУ.

² Трговинска маржа представља разлику између цене коју трговци плаћају да би набавили производе и цене по којој те производе продају потрошачима.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање о приходима од продаје прехранбених производа у унутрашњој трговини

Основни и једини циљ Истраживања о приходима од продаје прехранбених производа у унутрашњој трговини био је утврђивање утицаја трговинских маржи на цене основних прехранбених производа и општи ниво цена у Републици Србији. У складу са тим, дефинисана је листа од 31 основног прехранбеног производа за који су прикупљени подаци о приходу од продаје робе, набавној вредности продате робе и реализованој маржи (шема 1 у Прилогу). За потребе анализе, посматрани производи груписани су у следећих 8 група производа: Поврће, Хлеб и житарице, Уља и масти, Свеже месо, Млеко, сир и јаја, Ферментисани млечни производи, Риба и Кафа и шећер.

Приликом дефинисања листе прехранбених производа пошло се од следећа три критеријума: (1) значај производа у потрошњи домаћинства, односно њихово учешће у потрошачкој корпи, (2) међугодишња стопа раста цена и (3) ниво ценовне еластичности тражње³.

Подаци о учешћима производа у укупној потрошачкој корпи обезбеђени су из пондерационе шеме на основу које се и израчунава индекс потрошачких цена. Истовремено, у обзир је узета и међугодишња стопа раста потрошачких цена, како би се издвојили они производи који бележе највећи раст цена. Када је реч о трећем критеријуму – ценовна еластичност тражње – разлог за његово увођење лежи у чињеници да раст цена прехранбених производа ниске ценовне еластичности (производи са нееластичном ценовном тражњом) може имати снажан утицај на животни стандард становништва.

Узорком су биле обухваћене јединице (правна лица и предузетници) које су, према Класификацији делатности (КД) 2010 разврстане у делатност трговине на мало прехранбеним производима. Оквир за избор узорка формиран је на основу Статистичког пословног регистра (СПР), података годишњих завршних рачуна и информација из релевантних статистичких истраживања (статистика унутрашње трговине РЗС).

Одабрани метод прикупљања података био је извештајни и подразумевао је да одабрани пословни субјекти, тј. извештајне јединице попуњавају анкетни упитник на основу њихове књиговодствене евиденције. Подаци прикупљени овим истраживањем односе се на **период од 1. јануара до 31. априла 2023. године.**

Истраживање о структури прихода од продаје производа прехранбене индустрије

Главни циљ истраживања био је сагледавање улоге коју прехранбена индустрија, односно њен најважнији део, *делатност производње прехранбених производа (област 10)*, има у промени општег нивоа цена у Републици Србији. Сходно овако постављеном циљу истраживања, дефинисана је листа од укупно 49 производа разврстаних у 8 грана, односно 16 група делатности производње прехранбених производа (област 10), који чине око 81% укупне реализације делатности производње прехранбених производа (област 10) (шема 2 у Прилогу).

Узорком су биле обухваћене јединице (правна лица и предузетници) које су, према КД 2010 разврстане у делатност прехранбене индустрије. Оквир за избор узорка формиран је на основу (СПР), података годишњих завршних рачуна и информација из Годишњег истраживања о индустријској производњи у Републици Србији.

³ Ценовна еластичност тражње (енг. Price Elasticity of Demand) показује процентуалну промену тражене количине неког производа услед промене цена, уз остале факторе тражње *ceteris paribus*. Реч је о мери којом се изражава утицај цена на обим тражње за неким добром, а исказује се коефицијентом ценовне еластичности тражње - $E_{x,p}$. Овај коефицијент добија се као однос између релативне промене тражених количина производа и релативне промене цене датог производа. Производи од суштинског значаја за свакодневни живот, као и они који имају мањи број замена, обично поседују нижи ниво еластичности. Такви производи су основне животне намирнице. У групу производа које карактерише нискоеластична, односно нееластична тражња ($E_{x,p} < 1$) спада већина пољопривредних и прехранбених производа (попут соли и шећера, млека и хлеба, житарица, кафе, рибе, јестивих уља и масти и осталог). Код ових производа процентна промена тражене количине мања је од процентног повећања цене.

Одабрани метод прикупљања података био је извештајни и подразумевао је да одабрани пословни субјекти, тј. извештајне јединице попуњавају анкетни упитник на основу њихове књиговодствене евиденције.

Попут Истраживања о приходима од продаје прехранбених производа у унутрашњој трговини, и у овом случају, подаци су добијени тако што су извештајне јединице, уз помоћ статистичара из подручних одељења, попуњавале посебно креиран веб-образац и тако достављале своје податке.

У оба случаја, мониторинг уноса података у реалном времену рађен је у Power BI-у, након чега је коначни сет података преузет помоћу Power Query-а, а обрада података и њихово табелирање урађено је коришћењем MS Excel Power Pivot и DAX функција као и у SPSS в.21.

Подаци прикупљени истраживањем о структури прихода од продаје производа прехранбене индустрије односе се на **период од 1. јануара до 30. јуна 2023. године**, односно на првих шест месеци 2023. године.

Приликом креирања листе производа пошло се од истих критеријума као и код истраживања о маржама у унутрашњој трговини.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање о приходима од продаје прехранбених производа у унутрашњој трговини

Значај и улога унутрашње трговине пољопривредно-прехранбеним производима у привредној структури земље. Унутрашња трговина прехранбеним производима игра кључну улогу у ланцу снабдевања храном и знатно утиче на економију и становништво, односно на потрошаче и произвођаче хране. Са аспекта економије, она генерише приходе за малопродајне објекте, дистрибутере, добављаче, произвођаче хране и друге актере у ланцу снабдевања, доприносећи тако економском расту и развоју. Поред тога, унутрашња трговина прехранбеним производима има потенцијал да покрене тржиште рада у сектору услуга и отвори нове могућности за запошљавање. Наиме, осим продаваца, ова делатност запошљава и особље за складиштење, управљање залихама, транспорт, маркетинг и друге функције, што доприноси смањењу незапослености и подстиче економску активност. Надаље, унутрашња трговина омогућава потрошачима лак приступ разноврсној понуди прехранбених производа. Посредством мреже малопродајних објеката, попут супермаркета, специјализованих продавница и зелених пијаца, потрошачи могу пронаћи свеже производе, прерађену храну и друге прехранбене артикле, без обзира на њихову локацију. Веома важан аспект представља и квалитет и безбедност производа. Трговци су одговорни за обезбеђивање квалитетне и безбедне хране потрошачима из неколико разлога. Прво, обезбеђивање високих стандарда квалитета и безбедности прехранбених производа кључно је за заштиту јавног здравља становништва, друго, за изградњу поверења потрошача, и коначно, успешно пословање трговинских субјеката.

Значај унутрашње трговине у укупној економији једне земље огледа се у њеном учешћу у формирању бруто домаћег производа. Тако, у 2022. години удео БДВ-а унутрашње трговине у српском БДП-у износио је 12%, што је за 0,2 п. п. више него у 2021. години, односно за цео п. п. више него пре десет година, односно у 2013. години. У 2000. години тај удео износио је 7,1%. Трговина на мало, осим трговине моторним возилима и мотоциклима, као саставни део унутрашње трговине, формирала је 4,5% БДП-а, што је за 0,1 п. п. више него у 2021. години, односно за 0,6 п. п. више него пре десет година, односно у 2013. години. У 2000. години тај удео је износио 2,7% БДП-а.

Према подацима статистике унутрашње трговине, у структури промета робе у трговини на мало у 2022. години прехранбени производи и алкохолна пића били су заступљени са 34,5%, док су гориво за моторна возила и мотоцикле и остали непрехранбени производи учествовали са 19,5% и 46,0%, редом⁴.

Анализа резултата истраживања са дискусијом. Истраживање о приходима од продаје прехранбених производа у унутрашњој трговини показало је да је просечна стопа бруто марже за све посматране субјекте у трговини на мало прехранбеним производима износила 14,9%. У циљу истовременог описивања нивоа концентрације на тржишту, сви посматрани субјекти разврстани су у две групе – „Водећих 20“ и „Остали“. Двадесет (20) водећих субјеката у трговини на

⁴ <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20232056.pdf>

мало („Водећи 20“) имали су удео у укупном промету прехранбених производа од око 83%, док су прва три (3) субјекта имала удео од 48,9%. Просечна стопа бруто марже (за све производе) код групе „Водећих 20“ износила је 14,6%, при чему је највиша просечна маржа у овој групи износила 23,8%, а најнижа 5,1%. Код групе „Остали“ просечна маржа је нешто виша и износи 16,9%.

С обзиром да унутар групе „Водећих 20“ нису забележена значајнија одступања у просечним малопродајним ценама посматраних производа, више марже код појединих субјеката у трговини на мало, поготову код већих трговинских ланаца, могу се објаснити повољнијим условима при набавци робе од добављача, како са домаћег тржишта, тако и из увоза, од конкуренције. Истовремено, овакви резултати указују на то да раст малопродајних цена у највећој мери потиче од високих трошкова производње ових производа (високе цене инпута у производњи и ниска економија обима). Такође, резултати истраживања су показали да не постоје битне разлике између групе „Водећих 20“ и осталих субјеката изван ове групе (група „Остали“), у висини остварених бруто маржи по посматраним групама производа. Изузетак су свеже месо и риба (група „Остали“ има већу маржу), док код уља и масти, као и кафе, субјекти из групе „Водећих 20“ бележе веће марже у односу на остале субјекте изван ове групе.

Ипак, највеће разлике у висини бруто маржи уочене су у категорији свежег меса – на првом месту код свежег прасећег и пилећег меса (цело пиле). Група „Водећих 20“ остварила је просечну стопу марже од -5,1%, односно -0,5%, док су остали субјекти изван групе „Водећих 20“ (група „Остали“) остварили 14,1%, односно 15,6%, редом. Исти је случај и са рибом – у промету шараном, група „Водећих 20“ бележи просечну стопу марже од 4,0%, док група „Остали“ бележи 21,4%. Код пастрмке, просечна стопа марже износи 15,8% у групи „Водећих 20“, док је код групе „Остали“ она око 35%. Овакве разлике је могуће објаснити тиме да групу „Водећих 20“ чине заправо велики трговински ланци и, с обзиром да је реч о врло осетљивој роби кратког рока трајања, субјекти из ове групе заправо прилагођавају своју продајну политику тако што послују са нижим маржама код ових и сличних производа. За разлику од групе „Водећих 20“, у осталим субјектима изван ове групе заступљене су и мале специјализоване трговине (месаре, рибарнице и сл.), које у свом пословању остварују више марже с обзиром да имају разноврснију понуду унутар исте групе производа (риба, месо и сл.) – истовремено, ова група субјеката нема простора да ниске и негативне марже диверсификује на друге групе производа, као што је то случај код великих трговинских ланаца (табела 1).

Посматрано на нивоу производа, највећи распон у кретању висине бруто марже забележен је код маслаца, са максималном вредношћу од 76,4%, насупрот минималној од 9%. Најнижи распон забележен је код шећера, са максималном стопом бруто марже од 17,7%, насупрот минималној од 1,9% (табела 1).

Производи код којих група „Водећих 20“ остварује веће марже у односу на остале субјекте који не припадају овој групи јесу маслац и кафа. То се може објаснити разноврснијом понудом ове категорије производа (ширим асортиманом), постојањем сопствених трговинских марки, повољнијим условима набавке од добављача (нижи трошкови набавке) и сл.

За разлику од горе поменутих производа, код робе са ужим асортиманом, као што су јестиво сунцокретово уље и шећер, не постоје значајне разлике у висини маржи између „Водећих 20“ и осталих субјеката изван ове групе (табела 1).

Табела 1. Остварене просечне бруто марже⁵ и приход од продаје у трговини на мало у Републици Србији по производима и групама економских субјеката у трговини – „Водећих 20“ и „Остали“

Група производа	Назив производа	Просечна стопа бруто марже, %			Приход од продаје прехранбених производа, хиљ. РСД		
		сви	Водећих 20	Остали	сви	Водећих 20	Остали
Поврће	Кромпир, бели	18,1	18,0	19,7	1.057.693	960.564	97.129
Поврће	Кромпир, црвени	19,1	18,6	24,1	765.654	692.530	73.124
Поврће	Пасуљ	24,0	25,1	21,4	475.534	337.841	137.693
Поврће	Свеж парадајз	20,0	19,9	20,7	1.187.995	1.031.923	156.072
Поврће	Свежа паприка (бабура или обична)	18,0	18,1	17,2	530.874	487.800	43.074
Поврће	Стари црни лук	19,8	19,7	20,8	845.421	744.803	100.618
Хлеб и житарице	Пшенично брашно, тип 500	10,4	9,1	12,9	415.003	265.850	149.153
Хлеб и житарице	Хлеб од пшеничног брашна Т- 500	10,7	11,3	9,4	1.906.895	1.380.753	526.142
Млеко, сир и јаја	Домаћи сир, меки, у кришкама (без фете)	28,3	27,2	31,9	644.822	498.340	146.482
Млеко, сир и јаја	Кокошја јаја, А класа, тежина 60–65 g	20,6	19,9	23,6	2.086.966	1.693.352	393.614
Млеко, сир и јаја	Млеко, стерилисано, масноће 2,8%	12,8	12,9	12,1	1.762.096	1.480.553	281.543
Млеко, сир и јаја	Свеже млеко, кравље, 2,8% мт	14,5	14,7	13,4	1.486.666	1.290.374	196.292
Млеко, сир и јаја	Свеже млеко, кравље, смањене мт, 1,5% мт	18,8	20,1	16,2	256.445	174.944	81.501
Ферментисани млечни производи	Јогурт, 2,8–3,2% мт	17,5	17,6	16,6	3.104.197	2.671.935	432.262
Ферментисани млечни производи	Кисело млеко (2,8–3,2% мт)	25,4	26,9	19,0	639.579	526.953	112.626
Ферментисани млечни производи	Павлака, кисела, 12–20% мт	16,6	16,3	18,6	2.119.739	1.870.192	249.547
Уља и масти	Јестиво уље (сунцокретово)	9,6	9,3	10,9	3.204.353	2.513.625	690.728
Уља и масти	Маргарин за мазање	27,0	28,4	22,5	246.236	191.347	54.889
Уља и масти	Маргарин, стони, витам., пак. од 250 g	15,7	15,0	18,9	483.034	396.260	86.774
Уља и масти	Маслац (бутер)	33,6	34,8	21,8	757.831	694.039	63.792
Уља и масти	Свињска маст	30,3	33,3	21,1	142.239	109.265	32.974
Јунеће и свињско месо	Јунеће месо без костију (бут)	16,2	13,9	24,5	648.782	497.309	151.473
Јунеће и свињско месо	Прасеће месо, свеже	-4,5	-5,1	14,1	508.136	489.529	18.607
Јунеће и свињско месо	Свињско месо без костију (бут)	8,5	7,0	17,6	1.729.121	1.460.940	268.181
Јунеће и свињско месо	Свињско месо са костима	7,9	6,6	16,4	979.945	837.025	142.920
Пилеће месо, свеже	Пилеће месо, свеже (цело пиле)	0,5	-0,5	15,6	1.016.999	943.921	73.078
Пилеће месо, свеже	Пилећи батак и карабатак	9,3	7,8	20,6	870.976	752.387	118.589
Риба	Свеж шаран	6,5	4,0	21,4	189.634	157.968	31.666
Риба	Свежа пастрмка	16,6	15,8	34,9	149.511	141.960	7.551
Кафа и шећер	Кафа, млевена	20,2	20,8	18,0	4.888.120	3.869.067	1.019.053
Кафа и шећер	Шећер, кристал	6,9	6,3	9,0	1.888.532	1.419.225	469.307
	Просечна стопа бруто марже	14,9	14,6	16,2	36.989.02	30.582.57	6.406.45

⁵ Стопа бруто марже = Разлика у цени / Набавна вредност продате робе (без ПДВ-а) x 100, при чему је:
Разлика у цени = Приход од продаје робе (без ПДВ-а) - Набавна вредност продате робе (без ПДВ-а);
Приход од продаје робе = Продајна цена (без ПДВ-а) x Количина продате робе

Истраживање о структури прихода од продаје производа прехранбене индустрије

Значај и улога прехранбене индустрије у привредној структури земље. Упоредо са структурним променама привреде Републике Србије мењао се и значај прехранбене индустрије, агроиндустрије и читавог агроиндустријског комплекса у привредној структури и привредном развоју земље⁶.

У последње две деценије забележен је наставак опадања удела индустрије из периода 90-их година – са 32,4% БДП-а у 2000. години на 20,0% БДП-а у 2022. години, као и пад удела прерађивачке индустрије са 27,1% БДП-а у 2000. години на 13,5% БДП-а у 2022. години, и то услед неадекватно спроведене транзиције током прве деценије овог века, као и економске кризе из 2008-2009. године. У истом периоду, опада удео пољопривреде у БДП-у са 16,6% у 2020. на 6,2% у 2022. години.

Услед смањеног удела пољопривреде, па потом и агроиндустрије, односно прехранбене индустрије, удео агроиндустријског комплекса (пољопривреде и агроиндустрије) бележи знатан пад – са 22,6% БДП-а у 2000. години на 9,5% БДП-а у 2022. години. Посматрано издвојено, значај агроиндустрије (производње прехранбених производа, пића и дувана) у БДП-у опада са 5,6% у 2000. години на 3,1% у 2022. Услед неадекватне приватизације, недовољних подстицаја у примарној пољопривредној производњи и агроиндустрији, удео бруто додате вредности (БДВ) прехранбене индустрије у БДП-у такође се смањује и у 2022. је износио 2,9%. Иако прехранбена индустрија и агроиндустрија релативно губе на значају, мерено уделом у БДП-у, у апсолутном смислу свакако не, с обзиром на улогу коју имају у обезбеђивању прехранбене сигурности и безбедности земље (табела 2).

Табела 2. Учешћа одабраних сектора и области делатности у бруто домаћем производу у Републици Србији у 2000, 2010, 2020. и 2022. години

	2000		2010		2020		2022	
	мил. РСД	%	мил. РСД	%	мил. РСД	%	мил. РСД	%
Бруто домаћи производ	434.319,0	100,0	3.250.581,3	100,0	5.504.430,6	100,0	7.097.629,2	100,0
Бруто додата вредност, укупно	402.361,6	92,6	2.716.989,8	83,6	4.574.270,1	83,1	5.963.658,7	84,0
Пољопривреда (А)	74.138,4	16,6	214.618,3	6,3	349.165,3	6,0	458.499,3	6,2
Индустрија (В+С+Д)	141.051,2	32,5	711.154,8	21,9	1.071.116,9	19,5	1.422.995,8	20,0
Прерађивачка индустрија (С)	117.786,5	27,1	497.449,6	15,3	731.204,0	13,3	959.014,8	13,5
Агроиндустрија (С10+С11+С12)	24.155,8	5,6	115.779,0	3,6	173.901,7	3,2	216.497,0	3,1
Прехранбена индустрија (С10+С11)	23.410,0	27,1	111.781,5	15,3	162.790,1	13,3	205.764,0	13,5
Производња прехранбених производа (С10)	18.073,9	4,2	89.986,7	2,8	134.773,8	2,4	170.464,9	2,4
Производња пића (С11)	5.336,1	1,2	21.794,8	0,7	28.016,3	0,5	35.299,1	0,5
Производња дуванских производа (С12)	745,8	0,2	3.997,5	0,1	11.111,6	0,2	10.733,0	0,2
Агроиндустријски комплекс (Агроиндустрија + Пољопривреда)	98.294,2	22,6	330.397,3	10,2	523.067,0	9,5	674.996,3	9,5

⁶ Према националној Класификацији делатности (КД 2010), **индустрију** чине сектори: Рударство (В), Прерађивачка индустрија (С), и Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација (Д).

Прехранбена индустрија припада сектору С – Прерађивачка индустрија, и обухвата две области: 10 – производња прехранбених производа (укључујући производњу хране за стоку и друге животиње), и 11 – производња пића. Додавањем области 12 – производња дуванских производа, долази се до дефиниције **агроиндустрије**.

Највећи удео БДВ-а индустрије формира се у прерађивачкој индустрији, и то 67,4% (2022. год.). У 2000. години тај удео износио је чак 83,5%, да би у 2010. пао на око 70%. У структури прерађивачке индустрије доминантно место заузима прехранбена индустрија, са 21,5%, док производња прехранбених производа учествује са 17,8% (2022. год.). Прехранбена и прерађивачка индустрија бележе константни пад учешћа у укупној економској активности земље (табела 3). Овакве тенденције кретања прерађивачке индустрије Србије последица су изабраног концепта развоја – терцијализација и деиндустријализација. Очекивања да ће тржишни механизам и слободна конкуренција прорадити сами по себи нису била реална, јер повећана производња приватизованих предузећа није могла да компензује смањење производње настало нефункционисањем већине осталих индустријских капацитета (Савић, 2017)⁷.

Табела 3. Бруто додата вредност по областима агроиндустрије (прехранбена индустрија, индустрија пића и дувана) и њихов удео у БДВ-у прерађивачке индустрије

	2000		2010		2020		2022	
	мил. РСД	%	мил. РСД	%	мил. РСД	%	мил. РСД	%
Прерађивачка индустрија (С)	117.786,5	100,0	497.449,6	100,0	731.204,0	100,0	959.014,8	100,0
Агроиндустрија (С10+С11+С12)	24.155,8	20,5	115.779,0	23,3	173.901,7	23,8	216.497,0	22,6
<i>Прехранбена индустрија (С10+С11)</i>	<i>23.410,0</i>	<i>19,9</i>	<i>111.781,5</i>	<i>22,5</i>	<i>162.790,1</i>	<i>22,3</i>	<i>205.764,0</i>	<i>21,5</i>
Производња прехранбених производа (С10)	18.073,9	15,3	89.986,7	18,1	134.773,8	18,4	170.464,9	17,8
Производња пића (С11)	5.336,1	4,5	21.794,8	4,4	28.016,3	3,8	35.299,1	3,7
Производња дуванских производа (С12)	745,8	0,6	3.997,5	0,8	11.111,6	1,5	10.733,0	1,1

Иако се примарна пољопривредна производња у Србији суочава са низом изазова, како структурних и економских (уситњеност поседа, ниска факторска продуктивност, ниска заступљеност инвестиција у пољопривреди у укупним инвестицијама – око 2% БДП-а, неизврстан пласман и сл.), тако и демографских (сенилизација и девастација руралних подручја и сл.), агроиндустријски комплекс и даље има потенцијала да обезбеди компаративну предност земље, док пољопривреда, као њен саставни део, представља фактор уравнотежења трговинског и платног биланса земље. Наиме, Србија константно остварује суфицит у спољнотрговинској размени пољопривредно-прехранбених производа.

Анализа резултата истраживања са дискусијом. Према резултатима истраживања, на нивоу целокупне делатности Производње прехранбених производа (област 10), у првих шест месеци 2023. године остварена је просечна стопа бруто марже⁸ од 54,1% (51,3% у првих шест месеци 2022. године) (табела 4).

⁷ Савић, Љ. (2017), *Економика индустрије*, Економски факултет, Београд, стр. 375.

⁸ Стопа бруто марже производног предузећа, % = Разлика у цени / Директни материјални трошкови производње продатог производа x 100.

Разлика у цени = Приходи од продаје готовог производа (без ПДВ-а) - Директни материјални трошкови производње продатог производа (без ПДВ-а).

Стопа бруто марже трговине на мало, % = Разлика у цени / Набавна вредност продате робе x 100.

Разлика у цени = Приходи од продаје робе (без ПДВ-а) - Набавна вредност продате робе (без ПДВ-а).

Табела 4. Индикатори пословања пословних субјеката по гранама делатности производње прехранбених производа (област 10) у првих шест месеци 2023. и 2022. године, %

Шифра гране	Назив гране	2023			2022		
		структура прихода од продаје на домаћем тржишту	стопа бруто марже	бруто профитна стопа предузећа	структура прихода од продаје на домаћем тржишту	стопа бруто марже	бруто профитна стопа предузећа
101	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	28,12	34,68	3,27	26,33	28,86	0,06
102	Прерада и конзервисање рибе, љускара и мекушаца	0,06	38,32	18,84	0,05	38,20	18,38
103	Прерада и конзервисање воћа и поврћа	16,63	67,09	18,88	18,54	61,93	18,46
104	Производња биљних и животињских уља и масти	6,27	93,50	44,97	9,25	95,36	46,42
105	Производња млечних производа	18,38	45,65	8,22	16,82	52,00	7,91
106	Производња млинских производа, скроба и скробних производа	7,28	20,84	9,59	8,24	21,68	10,90
107	Производња пекарских производа и тестенине	8,82	98,81	15,26	7,99	74,84	9,03
108	Производња осталих прехранбених производа	14,44	56,02	16,64	12,79	48,81	11,31
Укупно		100,00	54,14	14,53	100,00	51,29	14,06

Даљом анализом на нивоу грана, уочено је да *оне гране делатност и производње прехранбених производа које имају висок удео индиректних трошкова (у односу на просек целокупне делатности и) бележе високе стопе бруто марже*. Па тако, унутар делатности Производње прехранбених производа (област 10) највиша стопа бруто марже забележена је у делатности Производње пекарских производа и тестенине (Грана 107), од 98,8% (74,8% у 2022), коју управо карактерише висок удео индиректних трошкова (40,6% у 2023). Најнижа стопа бруто марже у 2023. години забележена је код Производње млинских производа, скроба и скробних производа (Грана 106), од 20,8%, што је у складу са нижим уделом индиректних трошкова од 8,5% у 2023. години (табеле 5а и 5б).

Табела 5а. Структура трошкова производње по гранама делатности производње прехранбених производа (област 10) у првих шест месеци 2023. године, %

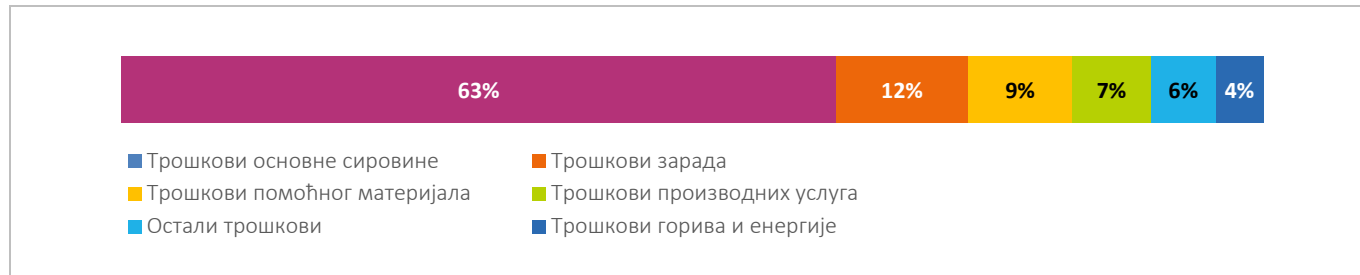
Шифра гране	Назив гране	Удео у укупним трошковима производње у 2023							
		трошкови основне сировине	трошкови помоћног материјала	трошкови горива и енергије	директни материјални трошкови	трошкови зарада	трошкови производних услуга	остали трошкови	индиректни трошкови производње
		(1)	(2)	(3)	(4) = (1)+(2)+(3)	(5)	(6)	(7)	(8) = (5)+(6)+(7)
101	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	65,45	6,84	4,47	76,76	15,44	4,13	3,67	23,24
102	Прерада и конзервисање рибе, љускара и мекушаца	82,26	4,42	2,40	89,08	7,76	2,21	0,94	10,92
103	Прерада и конзервисање воћа и поврћа	58,62	11,19	3,97	73,78	12,76	6,98	6,49	26,22
104	Производња биљних и животињских уља и масти	87,42	4,70	1,79	93,91	1,94	2,11	2,04	6,09
105	Производња млечних производа	56,73	14,52	3,56	74,81	7,13	9,78	8,29	25,19
106	Производња млинских производа, скроба и скробних производа	85,50	2,86	3,17	91,53	5,27	1,98	1,22	8,47
107	Производња пекарских производа и тестенине	41,93	9,87	7,55	59,36	18,03	15,19	7,42	40,64
108	Производња осталих прехранбених производа	66,69	6,47	3,73	76,88	9,35	6,66	7,10	23,12
	Укупно	62,60	9,14	4,15	75,90	11,54	6,87	5,70	24,10

Табела 5б. Структура трошкова производње по гранама делатности производње прехранбених производа (област 10) у првих шест месеци 2022. године, %

Шифра гране	Назив гране	Удео у укупним трошковима производње у 2023							
		трошкови основне сировине	трошкови помоћног материјала	трошкови горива и енергије	директни материјални трошкови	трошкови зарада	трошкови производних услуга	остали трошкови	индиректни трошкови производње
		(1)	(2)	(3)	(4) = (1)+(2)+(3)	(5)	(6)	(7)	(8) = (5)+(6)+(7)
101	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	65,02	6,62	6,00	77,65	13,47	5,28	3,60	22,35
102	Прерада и конзервисање рибе, љускара и мекушаца	82,38	3,84	2,44	88,66	8,05	2,32	0,97	11,34
103	Прерада и конзервисање воћа и поврћа	61,94	10,59	3,21	75,73	11,23	7,00	6,03	24,27
104	Производња биљних и животињских уља и масти	89,47	4,74	1,31	95,53	1,33	1,28	1,85	4,47
105	Производња млечних производа	51,03	16,74	3,67	71,44	7,91	10,11	10,53	28,56
106	Производња млинских производа, скроба и скробних производа	86,43	3,27	2,54	92,24	4,28	2,18	1,29	7,76
107	Производња пекарских производа и тестенине	47,85	8,85	6,17	62,87	15,94	13,98	7,21	37,13
108	Производња осталих прехранбених производа	65,83	6,47	3,47	75,77	9,36	8,20	6,68	24,23
	Укупно	63,78	9,12	4,01	76,91	10,31	7,06	5,71	23,09

Посматрано на нивоу целокупне делатности производње прехранбених производа (област 10), у структури укупних трошкова у 2023. години доминирају трошкови набавке основне сировине, радне снаге и помоћног материјала. Па тако, у просеку, удео директних материјалних трошкова износи 75,9% (76,9% у 2022), док индиректни трошкови учествују са 24,1% (23,1% у 2022)⁹ (графикон 1).

Графикон 1. Просечна структура трошкова производње у делатности производње прехранбених производа (област 10) у првих шест месеци 2023. године



У поређењу са добијеним резултатима истраживања за Трговину на мало прехранбеним производима, код које је просечна стопа бруто марже 14,9%, делатност Производње прехранбених производа (област 10) бележи 3,6 пута већу просечну стопу бруто марже (54,1%) у 2023. години. Овако добијене резултате поткрепљују и подаци завршних рачуна за 2022. годину, према којима бруто профитна стопа (тј. стопа добитка пре опорезивања)¹⁰ делатности Производње прехранбених производа (област 10) износи 8,6%¹¹, док у трговини на мало прехранбеним производима износи 3,6%. То значи да је бруто профитна стопа, тј. стопа добитка пре опорезивања делатности Производње прехранбених производа (област 10), 2,4 пута већа од оне у трговини на мало прехранбеним производима (табела 6).

⁹ **Директни материјални трошкови** представљају збир трошкова основне сировине, трошкова помоћног материјала и горива и енергије утрошених за производњу готовог производа / учинка предузећа и као такве могуће је директно их везати за готов производ.

Индиректне трошкове чине трошкови зарада, накнада зарада и остали лични расходи; трошкови производних услуга (трошкови закупнина, трошкови транспортних услуга, трошкови услуга одржавања, трошкови рекламе и пропаганде и др.); и остали трошкови (трошкови амортизације и резервисања, нематеријални трошкови, финансијски расходи, остали расходи, расходи по основу обезвређења имовине, ванредни расходи и сл.).

¹⁰ **Бруто профитна стопа, тј. стопа добитка пре опорезивања** на нивоу предузећа (мера успешности пословања предузећа), показује да ли предузеће обављањем своје основне делатности послује профитабилно. Предузеће може повећати своју бруто профитну стопу тако што ће повећати продајне цене, смањити пословне расходе, изменити продајни асортиман, освајати нова тржишта и слично. Предузећа која послују у нестабилним тржишним условима најчешће се одлучују да повећају продајне цене и тиме прелијују ризик на следећу фазу у ланцу снабдевања, тј. на своје купце.

Израчунава се на следећи начин:

Бруто профитна стопа, % = Бруто добит (добитак пре опорезивања) / Приходи од продаје производа и услуга на домаћем тржишту x 100

При чему *бруто добит* представља добитак предузећа пре опорезивања, док се приходи од продаје односе на приход од продаје готовог производа на домаћем тржишту без ПДВ-а, без обзира на то да ли је дошло до новчаног тока, односно примитка по том основу или не (принцип фактурисане реализације).

Бруто добит = Приходи од продаје готовог производа на домаћем тржишту – Укупни трошкови производње продатог готовог производа пре плаћеног пореза на добитак предузећа (директни + индиректни трошкови, тј. систем обрачуна по пуној цени коштања).

Одзимањем пореза на добитак од бруто добити долази се до нето добити предузећа.

¹¹ Према резултатима Истраживања о структури прихода од продаје производа прехранбене индустрије, бруто профитна стопа износи 14,5%, при чему треба имати у виду да је овим истраживањем обухваћено око 81% укупне реализације прехранбене индустрије.

Табела 6. Индикатори пословања привредних друштава у трговини на мало прехранбеним производима (гране делатности 47.1 и 47.2) и производњи прехранбених производа (област 10) према завршним рачунима у 2022. години, у хиљадама РСД

Редни број	Назив	Трговина на мало прехранбеним производима	Производња прехранбених производа (Област 10)*
1	Укупни пословни приходи	824.303.355	930.018.950
2	Приходи од продаје робе у трговини / Приходи од продаје производа и услуга производног предузећа	790.716.128	698.482.861
3	Укупни пословни расходи	788.968.510	868.362.444
4	Набавна вредност продате робе	617.032.665	166.782.281
5	Трошкови материјала, горива и енергије	26.489.021	518.314.427
6	Пословни добитак (рб. 1- рб. 3)	35.334.845	61.656.506
7	Добитак пре опорезивања	28.470.965	59.869.807
8	Пословни расходи према пословним приходима (Cost to income ratio), %	95,7	93,4
9	Стопа добитка пре опорезивања, % = (Добит пре опорезивања / Приход од продаје робе код трговине, односно готовог производа код производног п.) * 100	3,6	8,6

* Без гране 10.9 – Производња готове хране за животиње.

Разлика у просечним ст опата брут о маржи између делат ност и Производње прехранбених производа (област 10) и Трговине на мало (област 47) проист иче из ниске ефикасност и прехранбене индуст рије услед високих т рошкова производње, подинвест ираност и и недовољно искоришћених капацит ет а. Из тих разлога, предузећа која послују у делатности Производње прехранбених производа (област 10) приликом утврђивања продајних цена готових производа морају да зарачунају високе стопе бруто марже на своје производе како би покриле високе индиректне трошкове. У прилог овоме говоре и резултати о условима пословања, према којима је чак 93,4% субјеката обухваћених истраживањем одговорило да високи материјални трошкови значајно и веома значајно утичу на њихово пословање, док код 78,1% њих високи трошкови дистрибуције значајно и веома значајно утичу, а за 74,4% субјеката то је нестабилна понуда сировина. Са друге стране, типични велики малопродајни субјекти прехранбене робе у Србији заправо примењују стратегију пословања „ниска маржа – велики обрт“.

Према резултатима ранијих анализа које је спровео РЗС, прехранбена индустрија, по броју радника и стварању бруто додате вредности, има највећи удео у укупном сектору прерађивачке индустрије (26,9% и 18,3% респективно) и као таква бележи континуирани пад продуктивности у периоду од 2016. до 2021. (изузимајући 2020. годину). Па тако, прехранбена индустрија се позиционира тек на 19. место по ефикасности у односу на остале области делатности сектора прерађивачке индустрије, односно радник прехранбене индустрије ствара за 39,4% мање додате вредности од просечног запосленог у домаћој економији, односно 34% испод просека сектора, што се великим делом одражава на ниво ефикасности прерађивачке индустрије у целини (Јелић, Шутић и Цакић, 2023)¹².

Поред тога, *прехранбену индуст рију у Србији каракт ерише недовољан обим ст раних директ них инвест иција (СДИ)*, које су, и тако скромне, највећим делом биле усмерене на освајање домаћег тржишта уместо на подизање нових капацитета и подстицање извоза производа више додате вредности. За разлику од других модалитета прилива капитала, инвестициони пакети које доносе СДИ осим капитала садрже и технологију, менаџерска и организациона знања, приступ

¹² Јелић, С., Шутић, В. и Цакић, А. (2023), *Продуктивност рада као параметар раста у Прерађивачкој индустрији, Трендови – II квартал 2023.* <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20238003.pdf>

страном тржишту и сл., и управо због тога неопходне су, не само са аспекта развојних потреба прехранбене индустрије већ и са аспекта остваривања бољих економских перформанси предузећа која послују у овој делатности.

Важну детерминанту чини и *инт ензит ет коришћења производних ресурса* (сировине, радна снага и капитал) који је код производних предузећа већи него код предузећа која се баве трговином на мало. Прерађивачка индустрија, па самим тим и производња прехранбених производа капитално су интензивније и подразумевају већа инвестициона улагања, што изискује пословање са вишим финансијским леверицом, односно финансирање пословања из кредита и других извора задуживања. Из тог разлога, пословни субјекти који се баве производњом хране бележе веће стопе бруто марже. Заправо, многе компаније у овој делатности труде се да одржавају високу маржу како би могле да финансирају високе трошкове продаје, маркетинга, дистрибуције, логистике и сл.

ЗАКЉУЧАК

Обезбеђивање довољне количине здравствено безбедне, односно исправне хране по приступачним ценама становништву уз несметано функционисање тржишта хране од виталног је значаја за сигурност и добробит њених грађана, економски развој, одрживост и отпорност земље на спољне изазове. Прехранбена политика има широк спектар утицаја и интеракција са другим политикама и друштвеним питањима. Једно од најосетљивијих питања јесте утицај који политика цена пољопривредно-прехранбених производа има на животни стандард грађана као потрошача, али и на економски положај произвођача. У том смислу ваља се осврнути на забрану извоза жита на почетку сукоба у Украјини. Тада је Влада Републике Србије, у страху од избијања несташница, сасвим онемогућила извоз пшенице, и то баш у време када се пшеница продавала по цени од 40 динара по килограму, што је, примера ради, скоро дупло више него у децембру 2023. године (просечна цена око 22 динара)¹³. Подсећања ради, забрана извоза је званично била на снази од 11. марта до 21. априла 2022. године, да би онда од 4. маја био дозвољен извоз у квотама за Албанију, Италију и Северну Македонију. Потпуна забрана укинута је тек 21. јула 2022, у време када Русија и Украјина потписују одвојене споразуме са Турском и Уједињеним нацијама о извозу 20 милиона тона украјинске пшенице заглављене у ратом захваћеним подручјима¹⁴. У исто време пољопривредни произвођачи у Србији били су суочени са веома високим трошковима репроматеријала, што је додатно ослабило положај произвођача у ланцу снабдевања храном и њихову ценовну конкурентност. Овим је додатно наглашен проблем високе цене коштања и сировинске базе, док, сагласно томе, резултати истраживања указују управо на то да су *инфлат орни прит исци снажнији у производњи прехранбених производа него у трговини на мало и да у највећој мери потичу од високих трошкова производње примарних пољопривредних производа*, који иначе представљају основну сировину у прехранбеној индустрији. То се може видети из структуре трошкова пословања субјеката у прехранбеној индустрији у првој половини 2023. године, где **директни материјални трошкови производње учествују са 75,90%**, при чему сами трошкови основних сировина учествују са 62,60%, док је **учешће индиректних трошкова производње 24,10%**, а сами трошкови зарада учествују са 11,54% (табела 5а). Притом, 93,4% субјеката обухваћених истраживањем одговорило је да високи материјални трошкови значајно и веома значајно утичу на њихово пословање. Све ово има за последицу и више набавне цене у трговини на мало.

Према најновијем извештају о инфлацији Народне банке Србије из фебруара 2024. године, инфлација је на крају 2023. године износила 7,6%, што је скоро дупло мање него на крају 2022. године. Као кључни фактор у смањењу инфлације препознато је успоравање месечног раста цена хране, посебно прерађене хране. Смањењу доприноси цена хране допринеле су и висока база из истог периода претходне године, али и наставак релаксације трошковних притисака у производњи и транспорту хране услед пада светских цена примарних пољопривредних производа и инпута. Поред тога, амортизацији цена хране на домаћем тржишту доприноси и увоз јефтинијих примарних пољопривредних производа (на првом месту воћа и поврћа). Међутим, тиме не само да остају нерешена системска питања у пољопривреди већ се она и продубљују. На то указују и најновији резултати Пописа пољопривреде из 2023. године. Најочитији пример јесте ситуација у сточарству (сировинска база за индустрију меса и млека), које је у знатно лошијем стању него у 2012. години, када је рађен претходни попис пољопривреде. Наиме, забележен је велики пад броја стоке, поготову свиња и млечних грла говеда.

¹³ Према <https://nscmex.com/proizvodi/psenica/>

¹⁴ Додатни изазов у то време представљао је и изузетно низак водостај Дунава, због чега је превоз реком био готово немогућ. Као последица овога, у августу 2022. године Србија је имала заробљених 750.000 тона житарица на Дунаву.

Прехрамбену индустрију карактерише пад продуктивности, самим тим и ниска ефикасност, као и недовољна искоришћеност капацитета и недовољан обим страних директних инвестиција које су у претходном периоду у највећој мери биле усмерене на освајање домаћег тржишта уместо на подизање нових капацитета и подстицање извоза производа више додате вредности. Тиме је ценовна конкурентност прехрамбених производа на међународном тржишту умањена.

Итекако је важно осврнути се и на проблем (не)предвидивости у пословању субјеката у прехрамбеној индустрији, посебно малих и средњих предузећа, а услед непостојања дугорочних уговорних односа између прехрамбене индустрије и примарних пољопривредних произвођача. Уговорени однос је присутан само код производње индустријског биља (сунцокрета, соје, шећерне репе и др.). Управо се у овим пољопривредним гранама обезбеђује откуп највећег дела примарне производње. Супротно овоме, оне производне гране и производи који би требало да остварују високе пословне приходе и стварају додатну вредност, попут производње млека и меса, бележе веома низак удео откупа.

Између осталог, не постоје специјализовани инструменти подршке за прехрамбену индустрију, што за последицу има слабије повезивање примарне производње и прераде, неразвијене ланце вредности и слабији развој људских капацитета, услед чега изостаје динамичнији технолошки и тржишни развој.

Само ефикасан и дугорочно предвидив регулаторни и институционални оквир у делу пољопривреде може гарантовати обезбеђење квалитетне сировине за прехрамбену индустрију, подстицајни и уређен пословни амбијент, конкурентнију и културнију производњу хране. Тиме би се у великој мери утицало и на смањење улазних цена у трговини и сузио простор за преливање високих трошкова пословања на финалне потрошаче.

Глобалне промене захтевају снажнији и бржи развој прехрамбене индустрије и дистрибуције пољопривредно-прехрамбених производа и њихово укључивање у глобалне ланце вредности. Предуслов за то јесу јаки социјални, законодавни и институционални оквири и политике, како би се максимизирао развојни потенцијал целокупног агроиндустријског комплекса.



ПРИЛОГ

Шема 1. Групе производа за анализу података из Истраживања о приходима од продаје прехранбених производа у унутрашњој трговини у Републици Србији

Шифра	Опис производа	Група производа
1099	Кромпир, бели	Поврће
1100	Кромпир, црвени	Поврће
1101	Пасуљ	Поврће
1102	Стари црни лук	Поврће
1113	Свеж парадајз	Поврће
1114	Свежа паприка (бабура или обична)	Поврће
1400	Свеж шаран	Риба
1420	Свежа пастрмка	Риба
1600	Кокошја јаја, А класа, тежина 60–65 g, (Л-63 до 73 g -3)	Млеко, сир и јаја
1609	Свеже млеко, кравље, смањене масноће, 1,5% mт	Млеко, сир и јаја
1610	Свеже млеко, кравље, масноће 2,8%	Млеко, сир и јаја
1611	Млеко стерилисано, масноће 2,8%, трајност 60 дана	Млеко, сир и јаја
1621	Домаћи сир, меки, у кришкама (искључити фету)	Млеко, сир и јаја
2611	Јогурт, 2,8–3,2% mт	Ферментисани млечни производи
2612	Павлака кисела, 12–20% mт	Ферментисани млечни производи
2613	Кисело млеко (2,8–3,2% mт)	Ферментисани млечни производи
2011	Пшенично брашно, тип 500	Хлеб и житарице
2022	Хлеб од пшеничног брашна Т- 500	Хлеб и житарице
2311	Јунеће месо без костију (бут)	Јунеће и свињско месо
2330	Свињско месо са костима (врат са кост., крменадла)	Јунеће и свињско месо
2331	Свињско месо без костију (бут)	Јунеће и свињско месо
2332	Прасеће месо, свеже	Јунеће и свињско месо
1800	Пилеће месо, свеже (цело пиле)	Пилеће месо, свеже
1802	Пилећи батак и карабатак	Пилеће месо, свеже
2500	Свињска маст	Уља и масти
2510	Јестиво уље (сунцокретово)	Уља и масти
2511	Маргарин, стони, витаминизиран, паковање од 250 g	Уља и масти
2513	Маргарин за мазање (Rama, Dobro jutro и сл.)	Уља и масти
2640	Маслац (бутер)	Уља и масти
2701	Шећер, кристал	Кафа и шећер
2730	Кафа, млевена	Кафа и шећер

Шема 2. Листа производа који су обухваћени истраживањем о структури прихода од продаје производа прехрамбене индустрије у Републици Србији

Шифра гране	Назив гране	Шифра групе	Назив групе	Шифра производа	Назив производа
101	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	1011	Прерада и конзервисање меса	10111	Прасеће месо, свеже (прасетина)
101	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	1011	Прерада и конзервисање меса	10112	Свињско месо, свеже
101	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	1011	Прерада и конзервисање меса	10113	Телеће месо, свеже
101	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	1011	Прерада и конзервисање меса	10114	Јунеће месо, свеже
101	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	1011	Прерада и конзервисање меса	10115	Јагњеће месо, свеже
101	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	1012	Прерада и конзервисање живинског меса	10121	Пилеће месо, свеже
101	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	1013	Производња месних прерађевина	10131	Ферментисане кобасице
101	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	1013	Производња месних прерађевина	10132	Сувомеснати производи
101	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	1013	Производња месних прерађевина	10133	Димљени производи
101	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	1013	Производња месних прерађевина	10134	Барене кобасице
101	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	1013	Производња месних прерађевина	10135	Сланина
101	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	1013	Производња месних прерађевина	10136	Свињска маст
101	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	1013	Производња месних прерађевина	10137	Чварци (домаћи и дукан)
102	Прерада и конзервисање рибе, љускара и мекушаца	1020	Прерада и конзервисање рибе, љускара и мекушаца	10201	Смрзнута морска риба, цела
102	Прерада и конзервисање рибе, љускара и мекушаца	1020	Прерада и конзервисање рибе, љускара и мекушаца	10203	Смрзнути рибљи филети
103	Прерада и конзервисање воћа и поврћа	1032	Производња сокова од воћа и поврћа	10321	Природни воћни сок, бистар, негазиран
103	Прерада и конзервисање воћа и поврћа	1032	Производња сокова од воћа и поврћа	10322	Сок од разног воћа (кашаст) у тетрапаку
103	Прерада и конзервисање воћа и поврћа	1032	Производња сокова од воћа и поврћа	10323	Воћни сируп (концентрован)
103	Прерада и конзервисање воћа и поврћа	1039	Остала прерада и конзервисање воћа и поврћа	10391	Производи прераде и конзервисање воћа
103	Прерада и конзервисање воћа и поврћа	1039	Остала прерада и конзервисање воћа и поврћа	10392	Производи прераде и конзервисање поврћа
104	Производња биљних и животињских уља и масти	1041	Производња уља и масти	10411	Јестиво рафинисано уље (сунцокретово)
104	Производња биљних и животињских уља и масти	1042	Производња маргарина и јестивих масти	10421	Маргарин за мазање (Rama, Dobro jutro и сл.)
104	Производња биљних и животињских уља и масти	1042	Производња маргарина и јестивих масти	10422	Маргарин, стони, витаминизиран
105	Производња млечних производа	1051	Прерада млека и производња сирева	10511	Термички обрађено кравље млеко
105	Производња млечних производа	1051	Прерада млека и производња сирева	10512	Ферментисани производи од крављег млека

Шема 2. Листа производа који су обухваћени истраживањем о структури прихода од продаје производа прехранбене индустрије у Републици Србији (наставак)

Шифра гране	Назив гране	Шифра групе	Назив групе	Шифра производа	Назив производа
105	Производња млечних производа	1051	Прерада млека и производња сирева	10513	Павлака (било да је кисела или слатка)
105	Производња млечних производа	1051	Прерада млека и производња сирева	10514	Маслац
105	Производња млечних производа	1051	Прерада млека и производња сирева	10515	Кајмак (било да је млади или зрели; без крем кајмака и намаза)
105	Производња млечних производа	1051	Прерада млека и производња сирева	10516	Меки сир типа свежих кисело-сланих сирева
105	Производња млечних производа	1051	Прерада млека и производња сирева	10517	Фета сир
105	Производња млечних производа	1051	Прерада млека и производња сирева	10518	Млеко у праху
106	Производња млинских производа, скроба и скробних производа	1061	Производња млинских производа	10611	Пшенично брашно (без обзира на тип)
106	Производња млинских производа, скроба и скробних производа	1061	Производња млинских производа	10612	Кукурузно брашно
107	Производња пекарских производа и тестенине	1071	Производња хлеба, пецива и свежих колача	10711	Пшенични хлеб
107	Производња пекарских производа и тестенине	1071	Производња хлеба, пецива и свежих колача	10712	Ражени хлеб (укљ. ражени интегрални хлеб)
107	Производња пекарских производа и тестенине	1071	Производња хлеба, пецива и свежих колача	10713	Кукурузни хлеб
107	Производња пекарских производа и тестенине	1071	Производња хлеба, пецива и свежих колача	10714	Тост хлеб
107	Производња пекарских производа и тестенине	1073	Производња макарона, резанаца и сличних производа од брашна	10731	Обична тестенина
107	Производња пекарских производа и тестенине	1073	Производња макарона, резанаца и сличних производа од брашна	10732	Дурум тестенина
107	Производња пекарских производа и тестенине	1073	Производња макарона, резанаца и сличних производа од брашна	10733	Резанци за супу, домаћи (укљ. фиду)
108	Производња осталих прехранбених производа	1081	Производња шећера	10811	Бели шећер, кристал (из сокова шећерне репе)
108	Производња осталих прехранбених производа	1082	Производња какаоа, чоколаде и кондиторских производа	10821	Чоколада
108	Производња осталих прехранбених производа	1082	Производња какаоа, чоколаде и кондиторских производа	10822	Млечна чоколада
108	Производња осталих прехранбених производа	1083	Прерада чаја и кафе	10831	Пржена млевена кафа и мешавина пржене млевене кафе
108	Производња осталих прехранбених производа	1084	Производња зачина и других додатака храни	10841	Мајонез (најмање 75% уља)
108	Производња осталих прехранбених производа	1084	Производња зачина и других додатака храни	10842	Салатни мајонез (најмање 40% уља)
108	Производња осталих прехранбених производа	1084	Производња зачина и других додатака храни	10843	Сенф
108	Производња осталих прехранбених производа	1084	Производња зачина и других додатака храни	10844	Концентрована супа (кокошја, говеђа и др.)
108	Производња осталих прехранбених производа	1084	Производња зачина и других додатака храни	10845	Зачинска паприка, млевена



ПРЕГЛЕД ПРВИХ РЕЗУЛТАТА ПОПИСА ПОЉОПРИВРЕДЕ 2023.

Аутор: Милош Павловић

ПОПИС ПОЉОПРИВРЕДЕ 2023.

Попис пољопривреде 2023. припремио је, организовао и спровео Републички завод за статистику, у складу са Законом о Попису пољопривреде 2023. године („Службени гласник РС“, бр. 76/21) и у оквиру пројекта претприступних фондова Европске уније IPA 2018 (Instrument Pre-accession Assistance 2018).

Примењени инструменти, обухват, обележја и стандардизација концепата и дефиниција у складу су са Светским програмом Пописа пољопривреде 2020. (ФАО, УН) и Уредбом Европског парламента и Савета о обједињеној статистици пољопривредних газдинстава (Regulation [EC] No 2018/1091 of the European parliament and of the Council of 18. July 2018, on integrated farm statistics) и методологијом Евростата.

ИСТОРИЈА ПОПИСА ПОЉОПРИВРЕДЕ, СА ОСВРТОМ НА ПРВЕ РЕЗУЛТАТЕ ПОПИСА ПОЉОПРИВРЕДЕ 2023.

У доба Краљевине Југославије, први покушаји организовања пописа пољопривреде датирају између два светска рата. Међутим, ти рани напори били су ограничени у обиму и нису били редовни. Након Другог светског рата, у оквиру Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, пописи пољопривреде постају кључни елемент планског приступа економији. Током друге половине прошлог века редовно су се спроводили пописи који су обезбеђивали основне информације о пољопривреди.

Формирање редовног система пољопривредне статистике Србије датира од 1945. године, када су уведене редовне статистичке службе, и почела да се води статистика површина и приноса, односно статистика Биљне производње. Већ 1960. године спроведен је први свеобухватни попис пољопривреде. Овим пописом прикупљали су се подаци не само о природним показатељима и фондовима већ и о резултатима пословања, капацитетима прераде, радној снази и реализацији производње, што је омогућавало да се анализира рентабилност пословања појединих категорија друштвених газдинстава.

Наредни пописи пољопривреде делимично су се спроводили у десетогодишњој периодици, и то:

- 1969. на бази узорка од 20% домаћинства; прикупљани су подаци који су омогућавали да се добије шира слика о природним и финансијским показатељима, а за сврхе даље развијања методологије и провере тачности редовних истраживања, прикупљани су и подаци о броју трактора, прикључних машина и слично.
- 1981. попис пољопривреде спроведен је у склопу пописа становништва. Тачније, у попису становништва постајао је сет питања који се односио и на статистику пољопривреде, и то: кооперативни односи, властита и коришћена површина земљишта, број стоке по врстама и категоријама, број живине и кошница пчела, трактори и комбајни.
- 1991. свеобухватан попис пољопривреде спроведен је упоредо са пописом становништва. Овим пописом је обухваћено 103 питања, разврстаних у 7 поглавља – површина земљишта, стока и живина, кошнице пчела, земљиште које домаћинство користи по категоријама коришћења, воћњаци и виногради, пољопривредне машине и транспортна средства, примењена агротехника и пољопривредне зграде и други објекти.
- Деведесете године прошлог века обележене су турбуленцијама изазваним распадом СФР Југославије, што је утицало на редовност спровођења пописа пољопривреде и довело до његове делимичне обуставе. Године 2002, у оквиру пописа становништва, постојала су два поглавља са око 40 питања која су се односила на пољопривреду, и то: поглавље где су се прикупљали подаци о земљишту и поглавље које се односило на стоку, живину, кошнице пчела и механизацију.

Међутим, након политичких промена 2000. године, Република Србија посвећује пажњу модернизацији система за прикупљање пољопривредних података.

Најзначајнији корак у овом правцу био је Попис пољопривреде 2012. године. Овај попис представљао је прекретницу, јер је пружио свеобухватне и детаљне информације о структури пољопривреде у земљи, усклађене са стандардима Евростата и међународним захтевима. Овај значајан напор био је од суштинског значаја за доношење стратешких одлука и усмеравање подршке пољопривредној производњи.

Анкета о структури пољопривредних газдинстава из 2018. године служила је као допуна подацима из Пописа пољопривреде, пружајући освежен увид у динамику пољопривредног сектора. Ова анкета је послужила и за ажурирање података, будући да је обезбедила свеобухватан преглед пољопривредне структуре. Наиме, спровођење анкете на репрезентативном узорку омогућава ефикасније прикупљање података уз оптимално коришћење ресурса и без потребе за пописивањем свих газдинстава.

После успешног спровођења Пописа пољопривреде 2012. године и Анкете о структури пољопривредних газдинстава 2018. године, реализација Пописа пољопривреде 2023. године представља континуитет у прикупљању кључних структуралних података у области пољопривреде. Циљ овог пописа био је очување доследности у праћењу развоја сектора пољопривреде. Прикупљени подаци пружају дубински увид у тренутно стање пољопривреде и послужиће као основа за статистичке анализе, а ове анализе, с друге стране, омогућиће доношење одлука усмерених ка подршци пољопривредној производњи и њеном даљем развоју.

Јединице посматрања у Попису пољопривреде 2023. године јесу различита пољопривредна газдинства смештена на територији Републике Србије, без обзира на њихов правни статус (породична газдинства, газдинства правних лица и предузетника). Према томе, Попис пољопривреде 2023. године, пре свега, представља важан инструмент за прикупљање релевантних информација о структури, величини и карактеристикама пољопривредних газдинстава. Кроз овакав систематски увид, стварају се темељи за разумевање промена у сектору, идентификацију кључних изазова и формирање стратегија подршке пољопривреди. Све заједно има за циљ стварање одрживијег и ефикаснијег пољопривредног сектора.

Новина у Попису пољопривреде 2023. јесте та што је први пут примењена методологија електронских упитника и методологија контроле у реалном времену, чиме је спроведена успешна дигитализација целокупног пописа. Примењени инструменти, обухват, обележја и стандардизација концепата и дефиниција у складу су са Светским програмом Пописа пољопривреде 2020. (ФАО, УН) и Уредбом Европског парламента и Савета о обједињеној статистици пољопривредних газдинстава

У Попису, током анкетирања на терену, од 1. октобра до 15. децембра, било је ангажовано 253 општинских координатора и 2 842 пописивача који су обишли око 740 000 пољопривредних газдинстава – породичних, газдинстава правних лица и предузетника.

Подаци су прикупљени методом интервјуа на терену, на основу Адресара пољопривредних газдинстава, а газдинства привредних друштава и земљорадничких задруга уносила су самостално податке у веб-упитник, који је био доступан до 1. јуна 2023. године.

Резултати Пописа објављиваће се сукцесивно, у дисеминационој бази на сајту РЗС, у току ове и наредне године.¹⁵

¹⁵ Напомена: Резултати Пописа пољопривреде и Анкете о структури пољопривредних газдинстава могу се упоредити. Међутим, важно је напоменути да ови подаци нису директно упоредиви са редовним годишњим истраживањима које спроводје службе у оквиру РЗС-а, углавном због кључних разлика у временском периоду када се ови подаци прикупљају.

ПОПИС ПОЉОПРИВРЕДЕ 2023: ПРЕГЛЕД ПРВИХ РЕЗУЛТАТА У ПОРЕЂЕЊУ СА АНКЕТОМ О СТРУКТУРИ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА 2018.

Периодика у којој би требало да се обавља попис пољопривреде јесте 10 година. Да би се унапредила динамика праћења промена у сектору, у периодима између два пописа спроводи се Анкета о структури пољопривредних газдинстава, која је усмерена на узорак од око 20% пољопривредних газдинстава.

Анкета о структури пољопривредних газдинстава задржава слична питања као и Попис, што омогућава континуирано праћење кључних параметара.

У складу с најновијим подацима пописа пољопривреде, Република Србија суочава се с очигледним трендом опадања броја пољопривредних газдинстава, пољопривредних површина и стоке. Према Попису пољопривреде 2023, регистровано је 508 365 пољопривредних газдинстава у земљи, што представља пад од 10% у поређењу с подацима из 2018. године. Изузетно значајно је напоменути да чак 99,6% ових газдинстава чине породична домаћинства.

Просечно пољопривредно газдинство обухвата 6,4 хектара пољопривредног и шумског земљишта, при чему се у Војводини бележи просечна површина од 13,2 хектара, а у Јужној Србији 4,4 хектара. Структура стоке на газдинствима показује да просечно газдинство поседује једно грло говеда, 5 свиња, 3 овце, 43 грла живине и 3 кошнице пчела. Интересантно је напоменути да се 61,7% газдинстава бави сточарством, као и да је значајан пад евидентиран код броја коза (-31,5%) и свиња (-30,7%).

Поред смањења броја газдинстава, негативни трендови су захватили и радну снагу у пољопривреди. Између 2018. и 2023. године, број лица које се баве пољопривредном производњом смањен је за 14%. Уз то, просечан број стално запослених чланова на газдинству износи 2,2, док је просечна старост носиоца пољопривредног газдинства 60 година. Посебно забрињавајући податак јесте да тек сваки 11. носилац газдинства спада у категорију млађу од 40 година.

Ови алармантни трендови захтевају пажњу и предузимање адекватних мера како би се подржали одрживост и просперитет пољопривредног сектора у Србији. У табелама испод дати су најважнији индикатори добијени из Пописа пољопривреде из 2023. и Анкете о структури пољопривредних газдинстава из 2018. године, као и њихово поређење.

Табела 1. Породична пољопривредна газдинства (број)

	Анкета 2018	Попис 2023	Промена (%)
Пољопривредна газдинства, укупно	564 541	508 365	-10,0
Од тога:			
Породична	562 896	506 323	-10,1
Правна лица и предузетници	1 645	2 042	24,1

Табела 2. Земљиште гадзинстава (у хектарима)

	Анкета 2018	Попис 2023	Промена (%)
Расположиво земљиште, укупно	5 178 692	4 073 703	-21,3
Од тога:			
Коришћено пољопривредно земљиште	3 475 894	3 257 100	-6,3
Некоришћено пољопривредно земљиште	289 953	122 257	-57,8
Површина под шумом	972 283	504 104	-48,2
Остало земљиште	440 562	190 242	-56,8

Табела 3. Сточни фонд (број стоке и кошница пчела)

	Анкета 2018	Попис 2023	Промена (%)
Говеда	881 152	725 408	-17,7
Свиње	3 266 102	2 263 705	-30,7
Овце	1 799 814	1 702 682	-5,4
Козе	218 397	149 558	-31,5
Живина	23 184 387	22 022 439	-5,0
Кошнице пчела	914 134	1 261 323	38,0

Табела 4. Пољопривредна радна снага на газдинствима (број лица)

	Анкета 2018	Попис 2023	Промена (%)
Укупно	1 336 714	1 150 653	-13,9
Мушкарци	774 919	662 943	-14,5
Жене	562 020	487 710	-13,2

1. МАКРОЕКОНОМСКЕ ПРОГНОЗЕ

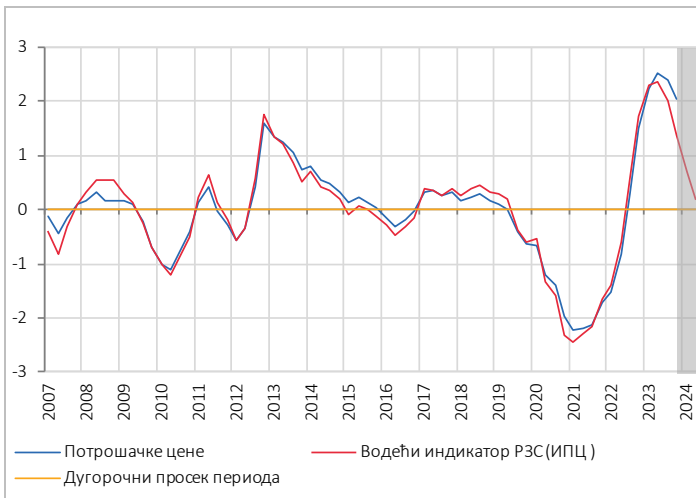
Развијени систем композитних водећих индикатора РЗС-а предњачи циклусима привредне активности, у просеку, за један до највише два квартала и, у комбинацији са економетријским моделима, омогућава квантитативну евалуацију динамике годишње стопе раста привредне активности у кратком року. У наставку ће бити презентовани резултати прогнозе водећих индикатора потрошачких цена, инфлаторних очекивања, утицаја инфлације на нето плате и прогнозе БДВ-а индустрије, БДВ-а укупних услуга и БДВ-а грађевинарства.

1.1. ПРОГНОЗА КРЕТАЊА ПОТРОШАЧКИХ ЦЕНА¹⁶

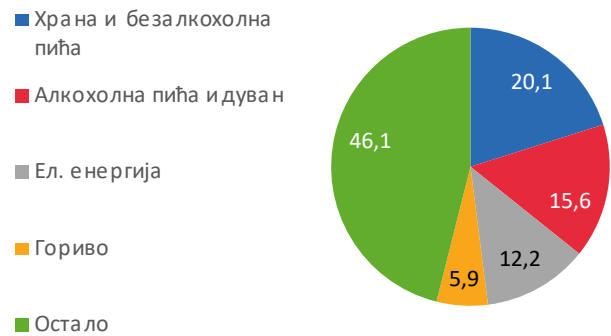


МОДЕЛ ВОДЕЋЕГ ИНДИКАТОРА (ИПЦ РЗС)

Графикон 1.1. Поређење циклуса композитног водећег индикатора потрошачких цена РЗС-а (ИПЦ РЗС) и укупних потрошачких цена у Републици Србији, десезонирани, детрендовани и стандардизовани подаци, одступање од просека периода, Q1 2007 – Q2 2024. (%)



Графикон 1.2. Структура прогнозиране међугодишње стопе раста потрошачких цена за Q2 2024. (од 4,0%) (тотал 100) (%)



¹⁶ Водећи индикатор потрошачких цена РЗС-а (у ознаци ИПЦ РЗС) производ је истраживачко-аналитичког рада од стране РЗС-а. Индикатор се састоји од обухвата претходно развијених композитних индикатора цене хране (ИПЦ-Х), цене горива (ИПЦ-Г) и цене дувана (ИПЦ-Д) као највећих генератора инфлације у дугом року. Узимајући у обзир знатну промену структуре потрошачких цена у генерисању међугодишње стопе раста (пре свега, знатном расту утицаја њене енергетске компоненте од друге половине 2022), водећи индикатор прогнозе цена РЗС-а (ИПЦ РЗС), уз већ постојеће дугогодишње највеће стратешке елементе раста потрошачких цена (хране, дувана и горива за путничке аутомобиле), модификован је додатним директним укључењем и фактора раста цена ел. енергије, гаса и чврстих горива (огрева).

РЕЗУЛТАТИ МОДЕЛА ВОДЕЋИХ ИНДИКАТОРА ПОТРОШАЧКИХ ЦЕНА РЗС-а

Након примене модела водећег индикатора потрошачких цена (ИПЦ РЗС), сигнали указују на даље успоравање међугодишње стопе раста потрошачких цена у месецима другог квартала (Q2 2024. – на просечном нивоу од око 4,0%).

- **И поред општег тренда успоравања раста, цене хране и даље остају доминантан фактор раста цена.** Акција малопродајних ланаца и Владе Србије „Боља цена“, од октобра 2023, која је остала активна до краја фебруара месеца 2024, у много мањој мери је допринела том успоравању, за разлику од месеца четвртог квартала 2023. Највећи утицај на успоравање раста цене хране у Q1 и Q2 2024, према очекивању водећег индикатора цене хране (ИПЦ – X), очекује се од млечних производа и поврћа, који су у Q1 2024. остварили знатно смањење својих доприноса расту цена хране. Резултати квантитативне анализе водећег индикатора цене хране РЗС-а (у ознаци ИПЦ – X)¹⁷ указују да у Q2 2024. треба очекивати даље успоравање међугодишње стопе раста цене хране и безалкохолних пића од око 2,6%, значајно обарајући своје учешће у стопи раста укупних потрошачких цена у односу на претходне кварталне (на око 20,1%).
- **Јануарски раст акциза на цигарете и дуванске производе** (са инпутираном инфлацијом трошкова произвођача дувана из 2023. године од 92,6 динара по паклици цигарета) утицаће да међугодишњи раст цена групе цигарета и алкохолних пића у Q1 2024. буде већи за 7,6%, односно у Q2 2024. за 8,9%. У Q2 2024. (али и наредним кварталима) раст цена цигарета и алкохолних пића имаће знатно веће учешће у укупној структури међугодишње стопе раста потрошачких цена у односу на претходне кварталне, услед бржег успоравања раста цена хране.
- **Иако је према споразуму са ММФ-ом предвиђен још један раст цене ел. енергије за домаћинства и гаса (у мају 2024), на основу најава из Владе Србије, та поскупљења ће изостати.** Сходно томе, ниво цена електричне енергије за домаћинства и гаса (са задњим повећањем од новембра 2023. за 7,3% и 9,4%, респективно, у односу на октобар 2023) утицао је на то да ће међугодишњи раст цене ел. енергије у Q1 2024. бити 15,0% а у Q2 2024. 9,8% (са учешћем у структури стопе раста укупних потрошачких цена од 12,2%).
- **Од јануара 2024, цена сирове нафте типа *Brent* на светском тржишту** у благом је порасту и средином марта 2024. била је на нивоу од 84,9 долара по барелу, што је, у односу на јануар, повећање од 6,0%. Оквирно гледано, од јануара 2024. (до средине марта) у просеку је за толико повећана и цена горива у Србији (5,2%). Овакви трендови цене горива од јануара резултираће међугодишњим растом цене горива у Q1 2024. од око 2,0%. Према водећем индикатору цене горива РЗС-а (у ознаци ИПЦ-Г)¹⁸, очекује се да ће међугодишња стопа раста цене горива у Q2 2024. бити око 4,0%.

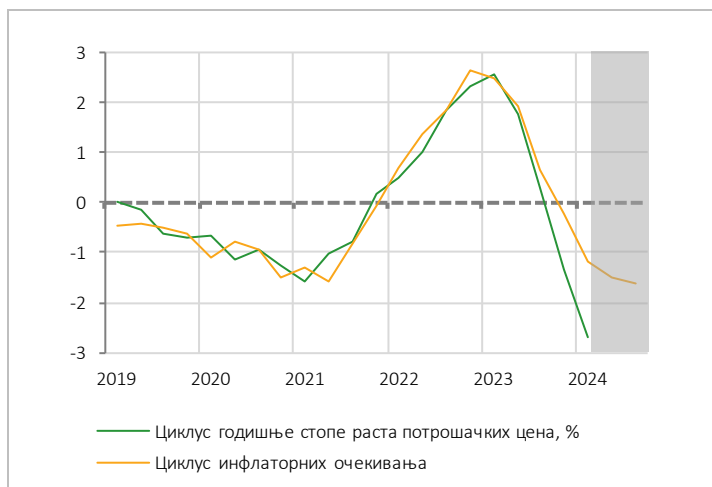
¹⁷ Анализом кретања цене хране у Републици Србији од стране РЗС-а изведен је композитни водећи индикатор цене хране (у ознаци ИПЦ-Х), чији је основни циљ прогноза цене хране у наредна три месеца. Детаљном анализом великог броја варијабли издвојено је неколико са најбољим водећим прогностичким својствима на цену хране у Републици Србији: хармонизовани индекс цена хране у Мађарској, просечна откупна цена производа произвођача ратарства, увоз сектора производње прехранбених производа, увоз млека, млечних производа и јаја, залихе свежег говеђег и телећег меса и индекс малопродајних цена целокупне корпе поврћа.

¹⁸ ИПЦ-Г представља пондерисан композитни водећи индикатор који садржи информације о кретању најзначајнијих показатеља који утичу на цену горива у Републици Србији, и у свом кретању предњачи цени горива и мазива у Републици Србији за око два месеца. Индикатор обухвата: светску цену сирове нафте типа „брент“, вредност фјучерса *WTI* сирове нафте (типа *Cushing Oklahoma*), просечну цену америчке сирове нафте *WTI* (при првој куповини са нафтних поља), валутни однос долара према евр, залихе у производњи сирове нафте на територији Републике Србије и увоз нафте и нафтних деривата у Републику Србију.

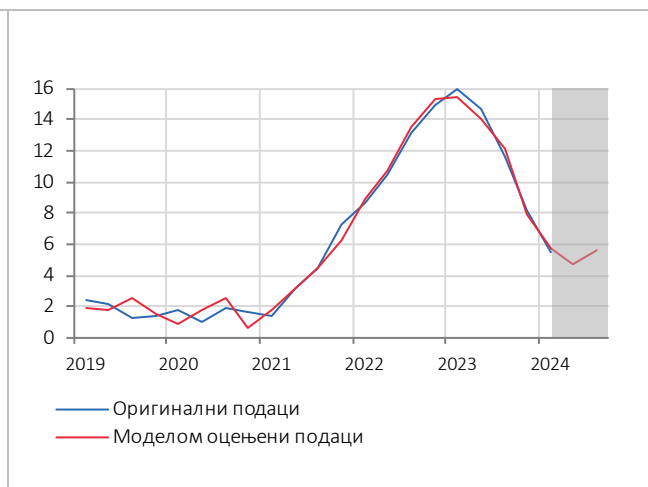
ИНФЛАТОРНА ОЧЕКИВАЊА У Q2 и Q3 2024.

У истраживачко–аналитичком одељењу РЗС-а развијен је широк спектар индикатора и метода у прогнози инфлације потрошачких цена, који се перманентно усавршавају и, сходно томе, овом приликом биће засебно приказана и два занимљива индикатора инфлаторних очекивања – **просечног потрошача** и **сектора трговине на мало**¹⁹, које прикупља и по методологији Европске комисије обрађује РЗС. Имајући у виду да у просеку указују на веома сличне сигнале **за наредна 2 квартала**, у даљој анализи подаци оба индикатора пондерисани су у један индикатор инфлаторних очекивања.

Графикон 1.3. Фазно усаглашени циклуси индикатора инфлаторних очекивања и међугодишње стопе раста укупних потрошачких цена, (HP) филтер, стандардизовани подаци, одступање од просека периода, Q1 2019 – Q3 2024. (%)



Графикон 1.4. Међугодишње стопе потрошачких цена, оригиналне и моделом оцењене (прогнозиране) вредности, (%), Q1 2019 – Q3 2024.



Индикатори инфлаторних очекивања показали су се као добар индикатор од 2019. године, **са сигнаlima о смеру кретања међугодишње стопе раста потрошачких у просеку до 2 квартала раније пре реализације**. Од укупно 5 промашаја о смеру кретања инфлације, два припадају периоду 2020. (први и други квартал) и два 2021. (такође, први и други квартал), када је, услед епидемиолошких разлога, било јасно да индикатор очекивања није био добро средство перцепције инфлације за наредни период. У посматраном узорку, **сигнали индикатора инфлаторних очекивања (потрошача и сектора трговине на мало) нарочито су се показали добрим од средине 2021. па све до 1. квартала 2024.**

Добијени резултати могу бити предмет даље квантитативне обраде (применом VAR модела), извођењем прогнозе међугодишњих стопа потрошачких цена за наредна два квартала, односно Q2 и Q3 2024. (међугодишњи раст потрошачких цена за Q1 2024. од око 5,5% у сагласности је са прогнозом коју смо дали у претходном кварталу). **Стога се применом модела инфлаторних очекивања (потрошача и сектора трговине на мало) у Q2 2024. очекује међугодишњи раст потрошачких цена од 4,7% а у Q3 2024. од 5,6%. Овако добијени резултати указују да се у целој 2024. години, према овом индикатору, прелиминарно може очекивати просечан раст потрошачких цена у оквирном опсегу од 5,0-5,5%.**

¹⁹ **Инфлаторна очекивања потрошача** базирају на пондерисаној нумерацији потрошачких перцепција, узимајући у обзир: старосну границу испитаника, висину примања, ниво образовања, врсту занимања, радном времену и полу. Истраживање инфлаторних очекивања је на месечном нивоу. За сваки месец, потрошачи дају одговоре о њиховим очекиваним перцепцијама о инфлацији потрошачких цена у наредном периоду, и то избором једне од следећих опција: „расте много“, „расте полако“, „расте незнатно“, „непромењена“, „пада“ и „не знам“.

Инфлаторна очекивања сектора трговине на мало обједињују месечна очекивања инфлације у наредном периоду: у продаји хране, непрехрамбених производа, моторних возила и горива од стране трговачких малопродајних ланаца у узорку.

ИНФЛАЦИЈА И НЕТО ЗАРАДЕ

1. У периоду 2018–2023. (2018=100), **укупне потрошачке цене** повећане су за 34,8%, са просечном годишњом стопом раста од 6,2%.
2. То је утицало да **раст реалних нето зарада** у истом периоду износи 28,5%, уз просечан годишњи раст од 5,1%. Укупан раст реалних нето зарада у приватном сектору за период 2018–2023. у потпуности је био усклађен са растом инфлације потрошачких цена, за разлику од јавног сектора, чије су реалне нето зараде скоро упола мање расле у поређењу са укупним растом инфлације, што је најизраженије било у 2022. години, кад је остварен чак и реални пад нето зарада у јавном сектору (од -4,1%). На тај начин, почев од 2021. године, реалне нето плате у приватном сектору годишње су брже расле од оних у јавном сектору у просеку за око 5,0 процентних поена. У периоду 2018–2023, зараде у приватном сектору скоро су дупло брже расле него зараде у јавном сектору.
3. У периоду 2018–2023, укупни реални јединични трошкови рада порасли су за 23,3%, са нешто споријом динамиком просечне годишње стопе раста (од 4,3%) од раста укупних реалних нето плата. Реални јединични трошкови рада у приватном сектору у просеку су били покривени растом реалних нето плата, за разлику од јавног сектора, где је реални раст зарада вишеструко премашивао динамику реалних јединичних трошкова рада. Анализом структуре реалних јединичних трошкова рада у посматраном периоду уочено је да је разлог за спорији раст реалних јединичних трошкова рада у јавном сектору био бржи раст продуктивности него у приватном сектору, и то због споријег раста броја запослених, за разлику од приватног сектора. То је условило да су стопе трошкова рада у јавном сектору од 2021. године постале чак и негативне.

Табела 1.1. БДП, инфлација, нето зараде, запосленост и јединични трошкови рада, стопе раста (%), 2018–2023.

Стопе раста, %	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Просечна стопа раста 2018–2023, %	Укупан раст 2018–2023, %
БДП	4,5	4,3	-0,9	7,7	2,5	2,5	3,2	17,1
<i>Лична потрошња домаћинства</i>	3,1	3,7	-1,9	7,9	3,9	0,8	2,8	15,0
<i>Бруто инвестиције у основне фондове</i>	17,5	17,2	-1,9	15,7	1,9	3,9	7,1	40,8
Потрошачке цене, просек	2,0	1,7	1,6	4,0	11,9	12,1	6,2	34,8
Реалне нето зараде	4,4	8,8	7,7	5,4	1,7	2,4	5,1	28,5
<i>Јавни сектор</i>	4,8	8,9	8,9	2,9	-4,1	1,1	3,4	18,2
<i>Приватни сектор</i>	4,6	9,1	7,4	6,9	4,5	3,0	6,2	34,9
Запослени	3,8	2,4	2,3	3,0	1,8	2,4	2,4	12,4
<i>Јавни сектор</i>	-1,1	-1,0	0,1	0,5	1,0	0,4	0,2	1,0
<i>Приватни сектор</i>	6,0	3,8	3,1	3,9	2,2	3,1	3,2	17,2
Реални јединични трошкови рада	3,8	6,7	11,1	0,8	1,0	2,2	4,3	23,3
<i>Јавни сектор</i>	-0,8	3,3	9,9	-3,9	-5,6	-1,0	0,4	2,0
<i>Приватни сектор</i>	6,1	8,6	11,8	3,1	4,2	3,6	6,2	35,0

Извор: РЗС.

Графикон 1.5. Модел номиналних нето зарада, оригинална и моделом оцењена серија, Q1 2018 – Q2 2024. (%)



На основу резултата модела прогнозе цена и номиналних нето зарада у наредна два квартала (Q1 и Q2 2024) **очекује се међугодишњи раст реалних нето зарада у Q1 од 2,8%, односно у Q2 од 2,7%.**

Модел прогнозе раста нето зарада састоји се од два модела, модела зарада у јавном сектору (базиран као симултан „*stress test*“, у зависности од најављеног процентуалног раста сваког засебног модалитета у јавној управи) и модела зарада у приватном сектору, које су, како је горе већ констатовано, много зависније од кретања инфлације и БДП-а.

1.2. ПРОГНОЗА КРЕТАЊА БДВ-а ИНДУСТРИЈЕ



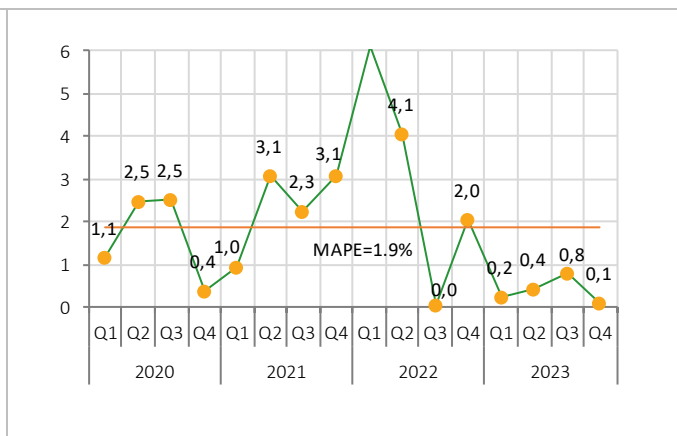
Графикон 1.6. Резултати модела водећег индикатора индустрије (ИНДИПАС-а) Оригинални и моделом оцењени подаци годишње стопе раста физичког обима укупне индустрије, Q1 2001 – Q1 2024. (%)



Графикон 1.7. Компарација остварених и прогнозираних годишњих стопа раста БДВ-а индустрије (%), Q1 2020 – Q4 2023.



Графикон 1.8. Средња апсолутна процентуална грешка (Mean Absolute Percentage Error - MAPE)²⁰, прогнозе раста БДВ-а индустрије (%), Q1 2020 – Q4 2023.



²⁰ Средња апсолутна процентуална грешка (Mean Absolute Percentage Error - MAPE) представља мерило поједностављене интерпретације грешке прогнозе модела у статистици. Дефинише се као однос

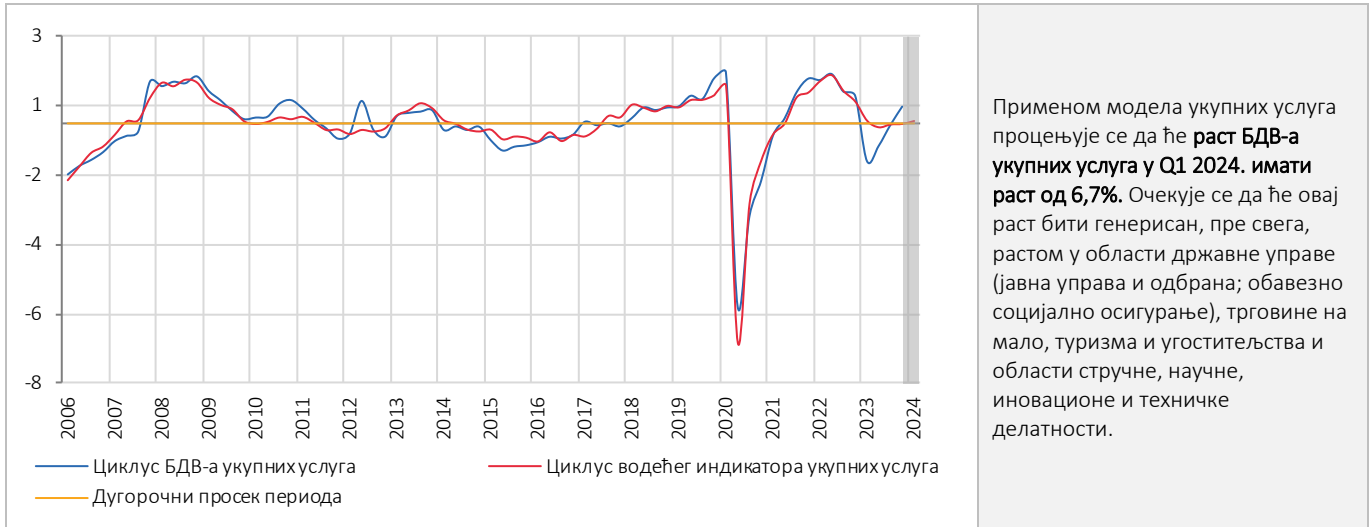
$$MAPE = \frac{100\%}{n} \sum_{t=1}^n \left| \frac{A_t - F_t}{A_t} \right|$$

где је A_t стварна вредност, а F_t прогнозирана вредност. Њихова разлика је подељена са стварном вредношћу A_t . Апсолутна вредност овог односа се сабира за сваку прогнозирану тачку у времену и дели са укупним бројем временских тачака n . **Релативно одступање стварних вредности од прогнозираних за (+/-) 5% одређен је интервалном границом валидности дате прогнозе (95-процентни интервал поузданости индикатора), који је, након извођења (MAPE) грешке, дефинисан као веродостојност модела, према формули ($v = 100 - [MAPE]$), изражено у процентима.** Апсолутне вредности представљају ненегативне вредности. Прогнозиране вредности наведене у графикону објављене су у претходним бројевима *Трендова*.

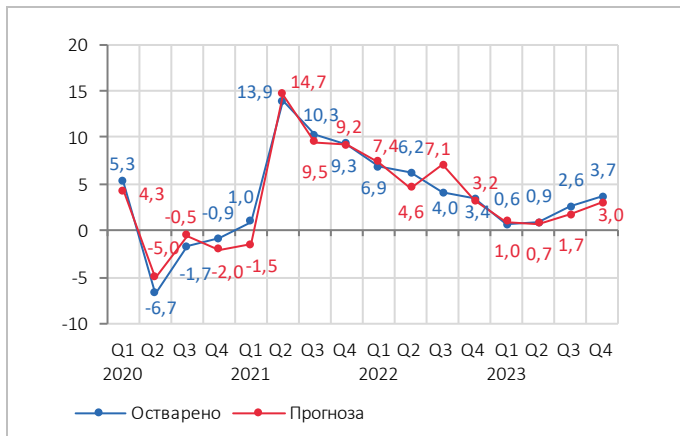
1.3. ПРОГНОЗА КРЕТАЊА БДВ-а УКУПНИХ УСЛУГА



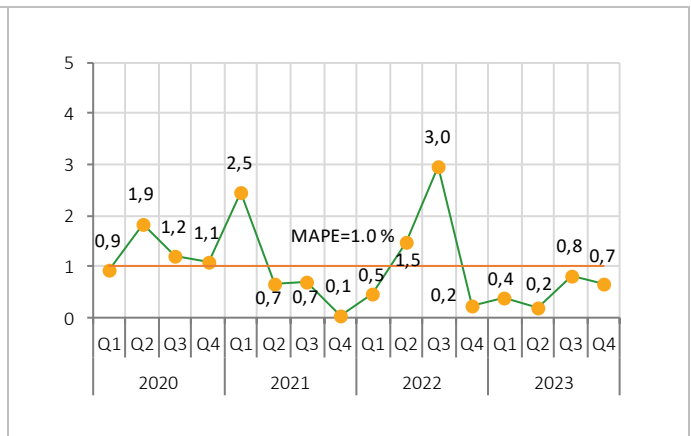
Графикон 1.9. Поређење циклуса водећег индикатора укупних услуга и БДВ-а укупних услуга, десејонирани, детрендовани, изравнати и стандардизовани подаци, одступање од просека периода, Q1 2006 – Q1 2024. (%)



Графикон 1.10²¹ Компарација остварених и прогнозираних годишњих стопа раста БДВ-а укупних услуга (%), Q1 2020 – Q4 2023.



Графикон 1.11. Средња апсолутна процентуална грешка (Mean Absolute Percentage Error - MAPE), прогнозе раста БДВ-а укупних услуга (%), Q1 2020 – Q4 2023.



²¹ Прогнозиране вредности наведене у графикону увек се објављују један квартал пре него што буду доступни реализовани подаци и приказани су у претходним бројевима *Трендова*.

1.4. ПРОГНОЗА КРЕТАЊА БДВ-а ГРАЂЕВИНАРСТВА



Међугодишњи раст БДВ-а грађевинарства у 2023. износио је 8,7%. **Активности на изградњи саобраћајне инфраструктуре и цевоводних, комуникационих и електричних водова били су главни покретачи раста БДВ-а грађевинарства у 2023. години.** Најважније активности саобраћајне инфраструктуре чинили су радови на изградњи Моравског коридора, Фрушкогорског коридора, аутопута Београд – Јужни Јадран и модернизација пруге мађарско-српске железнице. Са друге стране, активности у области изградње цевоводних, комуникационих и електричних водова чиниле су радови на комунално-канализационој инфраструктури у оквиру пројекта „Чиста Србија“.

На основу модела прогнозе РЗС-а у Q1 2024. очекује се раст БДВ-а грађевинарства од око 6,1%.

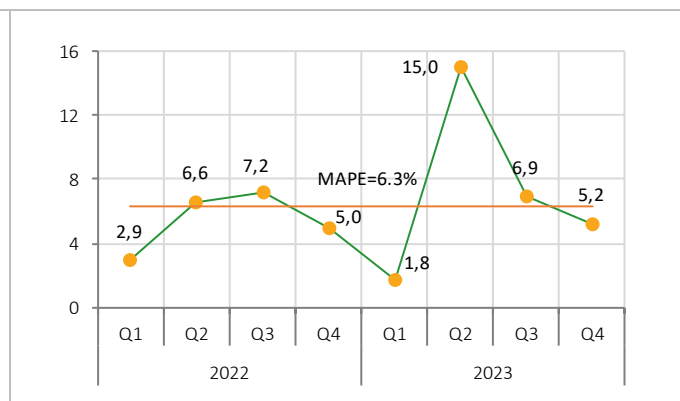
Табела 1.2. Структура доприноса годишњој стопи раста БДВ-а грађевинарства

	2021				2022				2023			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
БДВ грађевинарства, годишња стопа раста, % (1 + 2)	20,5	18,9	20,0	15,1	-5,6	-6,8	-12,1	-12,5	-1,6	14,8	13,0	7,4
1. Зграде, п. п. (1а + 1б)	13,8	7,5	5,5	6,0	-5,2	-2,6	-6,3	-4,4	-10,7	4,4	1,8	-0,3
<i>1а. Стамбене зграде</i>	<i>10,7</i>	<i>3,8</i>	<i>1,1</i>	<i>-0,1</i>	<i>-5,9</i>	<i>-1,5</i>	<i>-2,0</i>	<i>-0,1</i>	<i>-3,9</i>	<i>2,2</i>	<i>2,3</i>	<i>1,2</i>
<i>1б. Нестамбене зграде</i>	<i>3,1</i>	<i>3,7</i>	<i>4,3</i>	<i>6,1</i>	<i>0,7</i>	<i>-1,1</i>	<i>-4,3</i>	<i>-4,3</i>	<i>-6,8</i>	<i>2,2</i>	<i>-0,5</i>	<i>-1,5</i>
2. Остале грађевине, п. п. (2а + 2б + 2в + 2г)	6,6	11,4	14,6	9,1	-0,4	-4,2	-5,8	-8,1	9,1	10,4	11,2	11,4
<i>2а. Саобраћајна инфраструктура</i>	<i>1,1</i>	<i>14,4</i>	<i>14,8</i>	<i>13,4</i>	<i>4,3</i>	<i>-1,8</i>	<i>-2,7</i>	<i>-6,2</i>	<i>8,8</i>	<i>5,4</i>	<i>8,0</i>	<i>8,2</i>
<i>2б. Цевоводи, комуникациони и електрични водови</i>	<i>3,0</i>	<i>-4,7</i>	<i>1,5</i>	<i>-2,4</i>	<i>-5,5</i>	<i>-2,4</i>	<i>-3,8</i>	<i>-3,6</i>	<i>0,6</i>	<i>4,2</i>	<i>4,6</i>	<i>5,2</i>
<i>2в. Сложене индустријске грађевине</i>	<i>2,2</i>	<i>1,8</i>	<i>-0,5</i>	<i>-2,6</i>	<i>0,0</i>	<i>-0,1</i>	<i>1,0</i>	<i>2,0</i>	<i>0,3</i>	<i>0,6</i>	<i>-1,6</i>	<i>-1,5</i>
<i>2г. Остале непоменуте грађевине</i>	<i>0,3</i>	<i>-0,1</i>	<i>-1,2</i>	<i>0,6</i>	<i>0,8</i>	<i>0,0</i>	<i>-0,3</i>	<i>-0,3</i>	<i>-0,6</i>	<i>0,3</i>	<i>0,2</i>	<i>-0,5</i>
Допринос БДВ-а грађевинарства годишњој стопи раста БДП-а, п. п.	0,9	1,0	1,1	1,0	-0,3	-0,4	-0,8	-0,9	-0,1	0,7	0,8	0,5

Графикон 1.12. Компарација остварених и прогнозираних²² годишњих стопа раста БДВ-а грађевинарства (%)



Графикон 1.13. Средња апсолутна процентуална грешка (Mean Absolute Percentage Error - MAPE), прогнозе раста БДВ-а грађевинарства, Q1 2020 – Q4 2023. (%)



1.5. РЕЗИМЕ ДОБИЈЕНИХ РЕЗУЛТАТА ПРОГНОЗЕ ВОДЕЋИХ ИНДИКАТОРА ПО СЕКТОРИМА БДВ-а ЗА Q1 2024.

Табела 1.3. Прогнозе БДВ-а изабраних сектора и њихови процењени доприноси БДП-у, Q1 2024.

Q1 2024	Пољопривреда	Нето порези	Индустрија	Грађевинарство	Услуге
Кварталне годишње стопе раста, %	0,0	4,6	4,0	6,1	6,7
Доприноси стопи раста БДП-а (п. п.)	0,0	0,8	0,8	0,3	3,5

²² Приказани прогнозиран подаци у графикону 1.11 добијени су симулацијом прогнозе на основу враћеног узорка од Q1 2022. (суцесивним понављањем поступка прогнозе након сваког „новог“ податка водећег индикатора грађевинске активности ГРИПАС РЗС). Подаци од Q4 2022. званично су објављени у публикацији *Трендови* (децембар 2022).

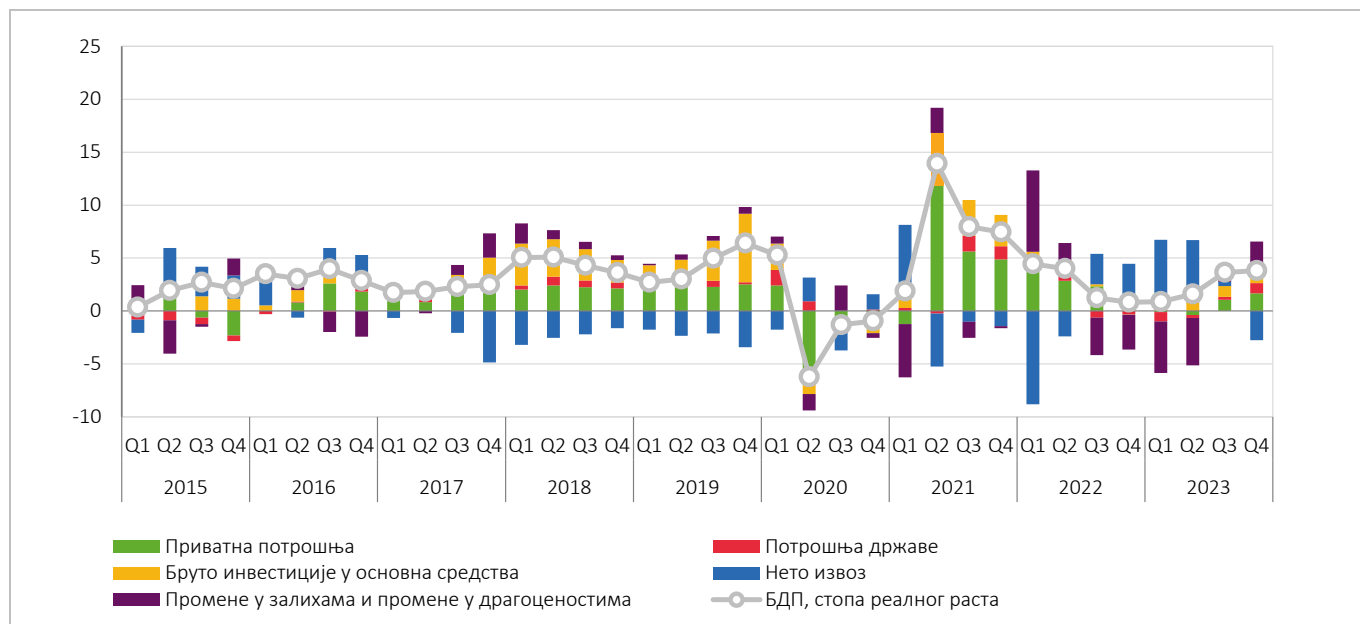
У четвртном кварталу 2023. године остварен је реални раст БДП-а од 3,8% у односу на исти период претходне године. На позитивно кретање БДП-а у овом кварталу најзначајније су утицали сектор услуга, осим трговине и сектор пољопривреде, са по 1,5 п. п. и 0,6 п. п., респективно.

Посматрано по агрегатима употребе, у четвртном кварталу 2023. године, у поређењу са истим периодом претходне године, приватна потрошња остварила је реални раст од 2,5% и позитивно допринела кретању БДП-а са 1,7 п. п. Инвестициона активност увећана је за 5,2% у поређењу са истим периодом претходне године (допринос кретању БДП-а од 1,5 п. п.). Извоз и увоз остварили су стопе раста од 0,3% и 4,2%, са доприносом кретању БДП-а од 0,2 п. п. и 2,9 п. п., респективно (табела 2.1).

Табела 2.1. БДП – агрегати употребе, међугодишње стопе реалног раста, Q1 2021 – Q4 2023. (%) (поређење са истим периодом претходне године)

	2021				2022				2023			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
БДП	1,9	13,9	7,9	7,5	4,5	4,0	1,2	0,8	0,9	1,6	3,6	3,8
Приватна потрошња	-1,9	17,5	8,4	7,4	7,1	4,1	3,5	1,6	-0,1	-0,6	1,5	2,5
Државна потрошња	1,6	-1,4	9,3	7,2	2,6	5,0	-3,8	-1,8	-5,1	-1,6	1,8	5,9
Бруто инвестиције у основна средства	11,4	24,9	15,6	12,6	3,3	4,5	0,8	-0,3	1,9	3,9	4,1	5,2
Извоз	9,5	37,4	23,4	15,1	18,5	20,5	16,2	12,1	8,4	2,7	-1,0	0,3
Увоз	-1,3	42,4	21,7	15,3	32,9	21,2	9,5	5,1	-1,6	-5,6	-1,3	4,2

Графикон 2.1. Доприноси међугодишњој стопи раста БДП-а – агрегати употребе (п. п.)

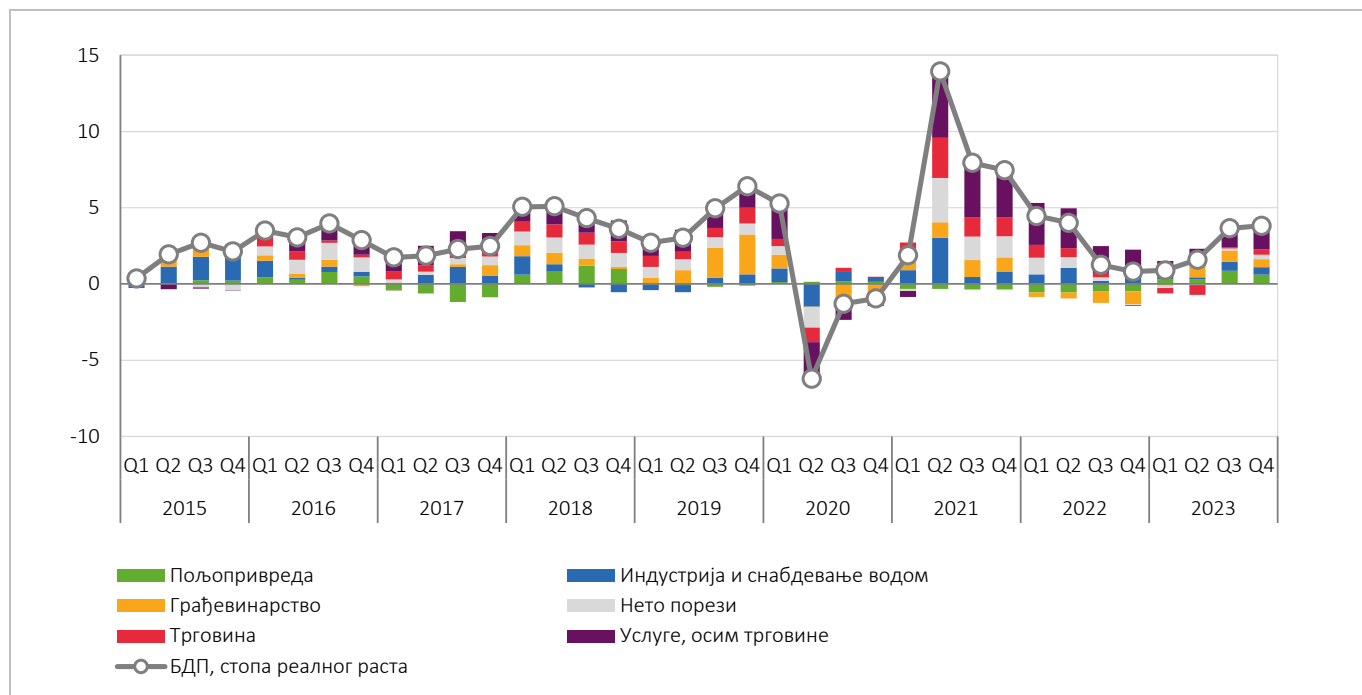


Посматрано са производне стране, на позитивно кретање БДП-а у четвртом кварталу 2023. године највише су утицали сектор услуга, осим трговине и сектор пољопривреде, са по 1,5 п. п. и 0,6 п. п., респективно.

Табела 2.2. БДП – производна страна, међугодишње стопе реалног раста, Q1 2021 – Q4 2023. (%) (поређење са истим периодом претходне године)

	2021				2022				2023			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
БДП	1,9	13,9	7,9	7,5	4,5	4,0	1,2	0,8	0,9	1,6	3,6	3,8
Пољопривреда	-5,7	-5,2	-5,4	-5,6	-8,3	-8,6	-8,5	-7,8	8,6	7,3	8,9	7,7
Индустрија и снабдевање водом	4,6	15,9	2,4	4,1	3,1	5,6	1,0	2,3	2,2	0,6	3,4	2,7
Грађевинарство	20,5	18,9	20,0	15,1	-5,6	-6,8	-12,1	-12,5	-1,6	14,8	13,0	7,4
Трговина	8,5	23,7	10,9	10,4	7,2	4,9	2,5	-0,3	-3,0	-5,3	0,5	2,9
Услуге, осим трговине	-1,0	11,3	10,2	9,0	6,8	6,6	4,5	4,6	1,7	2,8	3,2	3,9
Нето порези	-0,9	16,8	9,2	8,3	6,7	3,8	1,3	-0,2	-1,2	-0,1	0,9	1,6

Графикон 2.2. Доприноси међугодишњој стопи раста БДП-а – производна страна (п. п.)

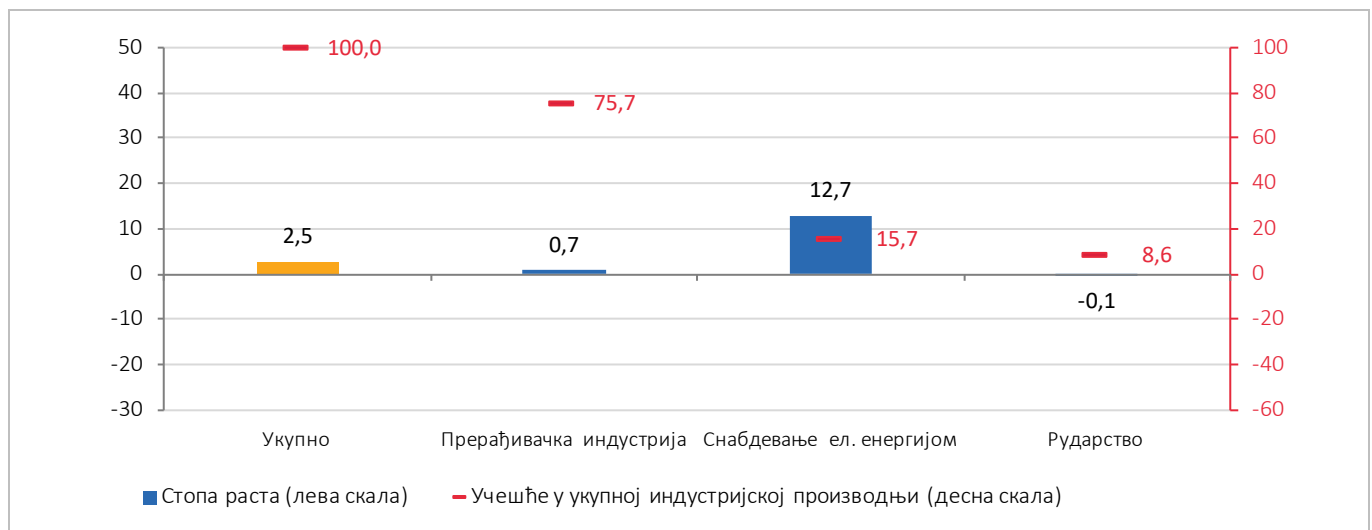


3. ИНДУСТРИЈСКА ПРОИЗВОДЊА

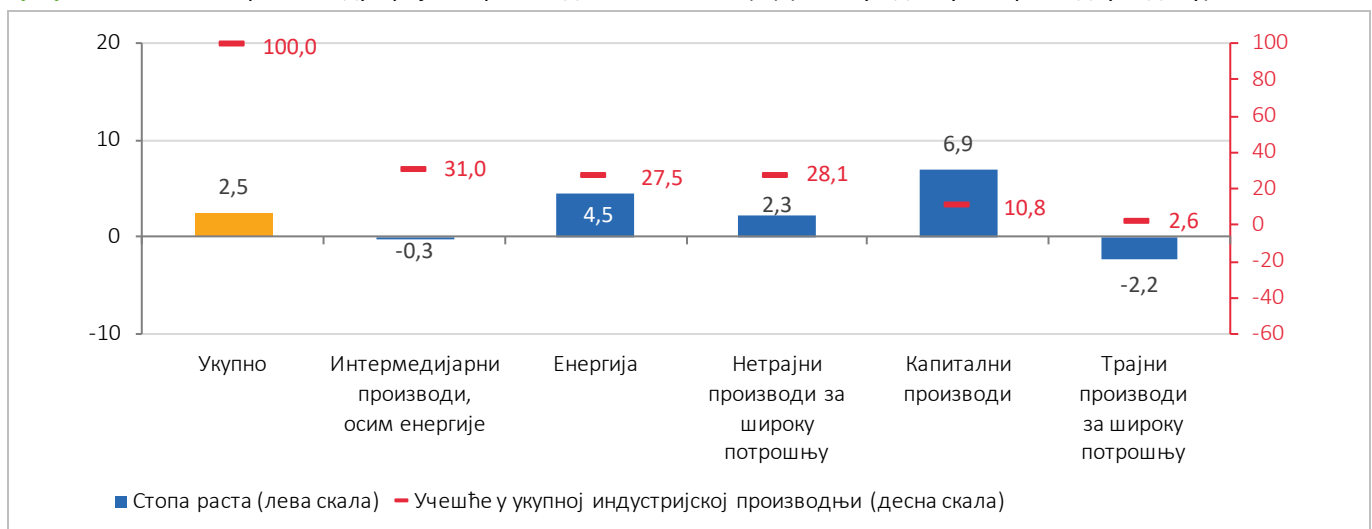
3.1. УКУПНА ИНДУСТРИЈСКА ПРОИЗВОДЊА

Укупна индустријска производња у Републици Србији у 2023. години била је за 2,5% већа него у истом периоду претходне године. Раст је остварен у секторима *Прерађивачка индустрија* (0,7%) и *Снабдевање ел. енергијом, гасом, паром и климатизација* (12,7%), док је у *Рударству* забележен пад (-0,1%).

Графикон 3.1. Кумулативно кретање укупне индустријске производње и њених сектора, стопе раста (%) (2023. у односу на претходну годину)



Графикон 3.2. Стопе раста индустријске производње по намени (%) (2023. у односу на претходну годину)



Сектор **Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација** дао је највећи допринос (2 процентна поена) кретању укупне индустрије у периоду јануар–децембар 2023. / јануар–децембар 2022. Следи сектор **Прерађивачка индустрија** (0,5 процентних поена), док сектор **Рударство** није имао допринос.

Табела 3.1. Индустриска производња, индекси (поређење са истим периодом претходне године)

	2021				2022				2023				2024
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1 ¹
Индустриска производња – укупно	104,2	116,0	102,6	103,7	101,9	104,8	99,4	100,7	102,5	100,9	103,7	102,8	102,5
Прерађивачка индустрија	103,2	117,0	100,4	102,9	104,1	104,7	99,1	97,8	98,5	99,0	102,1	102,8	102,0
Снабдевање ел. енергијом	109,1	107,5	96,0	90,6	80,9	91,8	95,8	106,2	118,6	114,8	111,1	106,6	
Рударство	109,0	124,6	140,8	142,9	139,0	132,4	108,5	116,5	104,5	94,3	105,8	95,3	

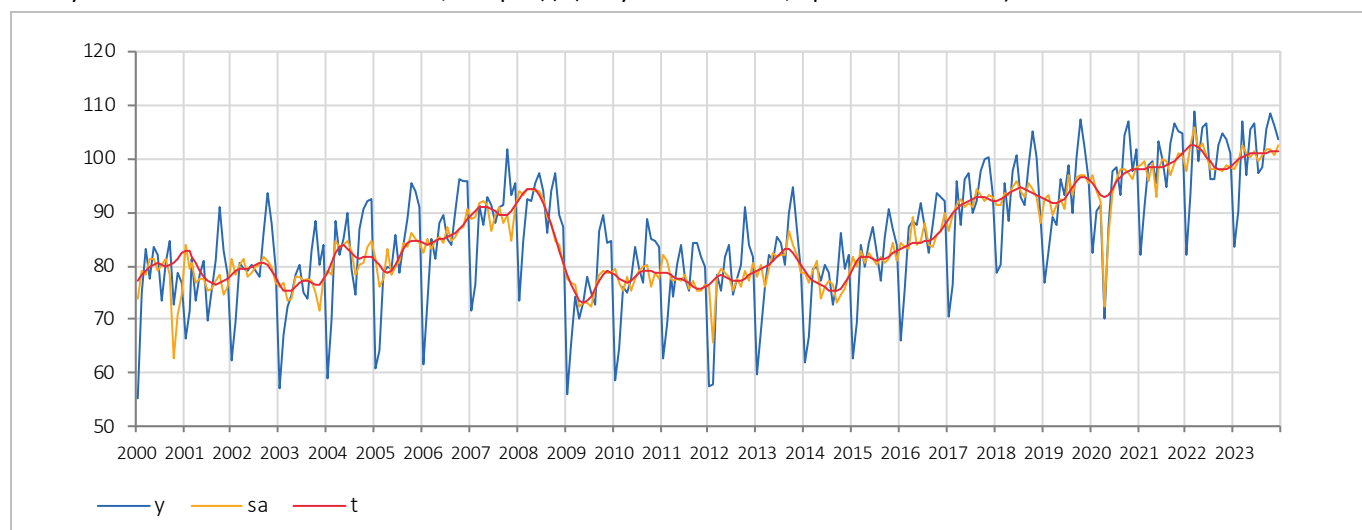
¹ Прогноза (добijена на бази модела анализе временских серија).

3.2. ПЕРАЂИВАЧКА ИНДУСТРИЈА (Ц)

(учешће од 75,7% у укупном индексу индустријске производње)

Тренд циклус компонента Прерађивачке индустрије у 2023. години бележи узлазно кретање (графикон 3.3).

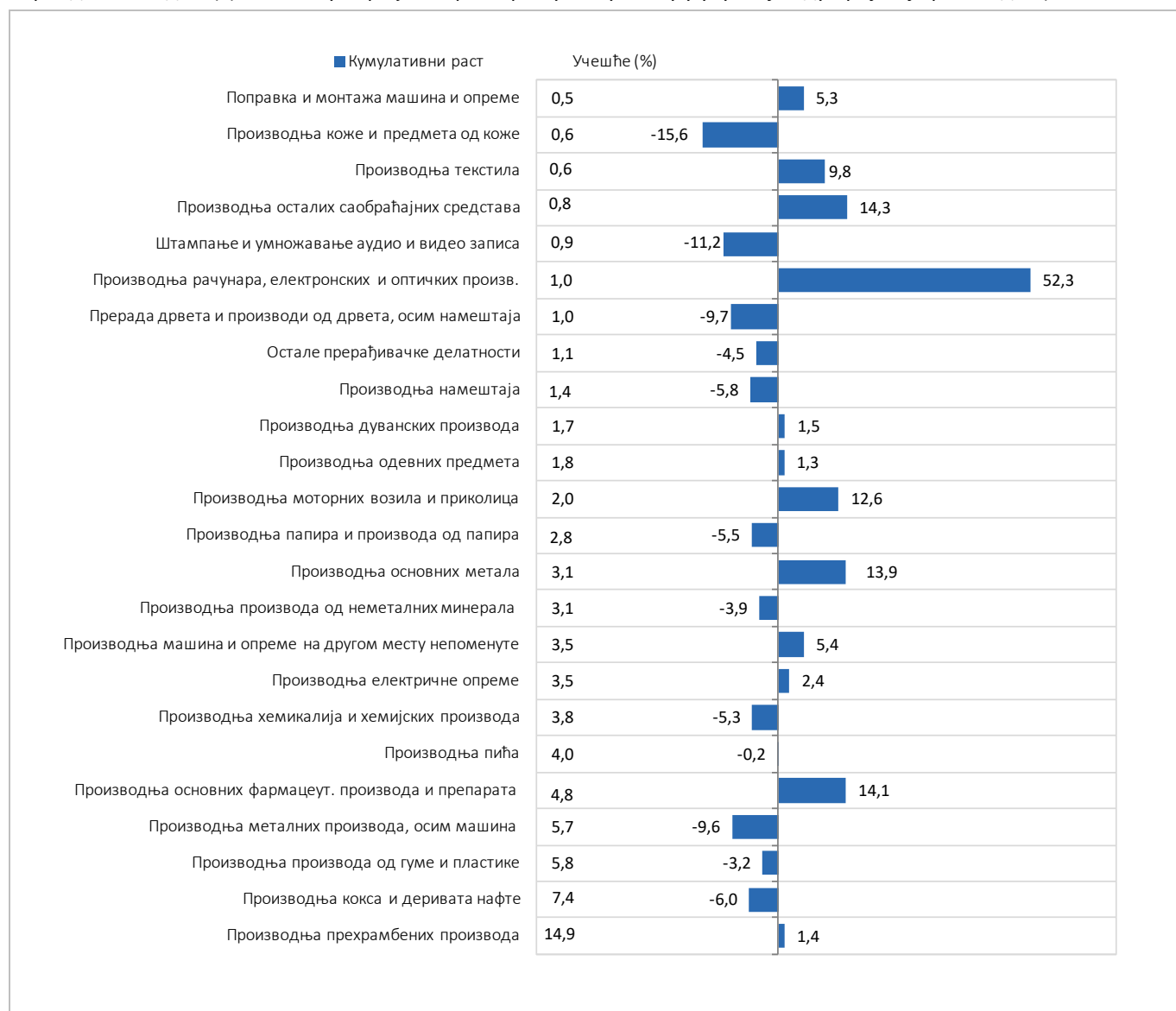
Графикон 3.3. Компоненте временске серије Прерађивачке индустрије, индекси (y – оригинална серија, sa – серија са искљученом сезонском компонентом, t – тренд-циклус компонента, просек 2022 = 100)



Посматрано по областима, Прерађивачка индустрија је у 2023. години забележила раст у 12 од 24 области (заједно учествују са 38,2% у укупној индустрији) у односу на 2022. годину. Најзначајније области – мерено учешћем у укупној индустријској производњи – у којима су остварени позитивни резултати у 2023. години јесу: Производња прехранбених производа (раст од 1,4%), Производња основних фармацеутских производа и препарата (раст од 14,1%) и Производња електричне опреме (раст од 2,4%).

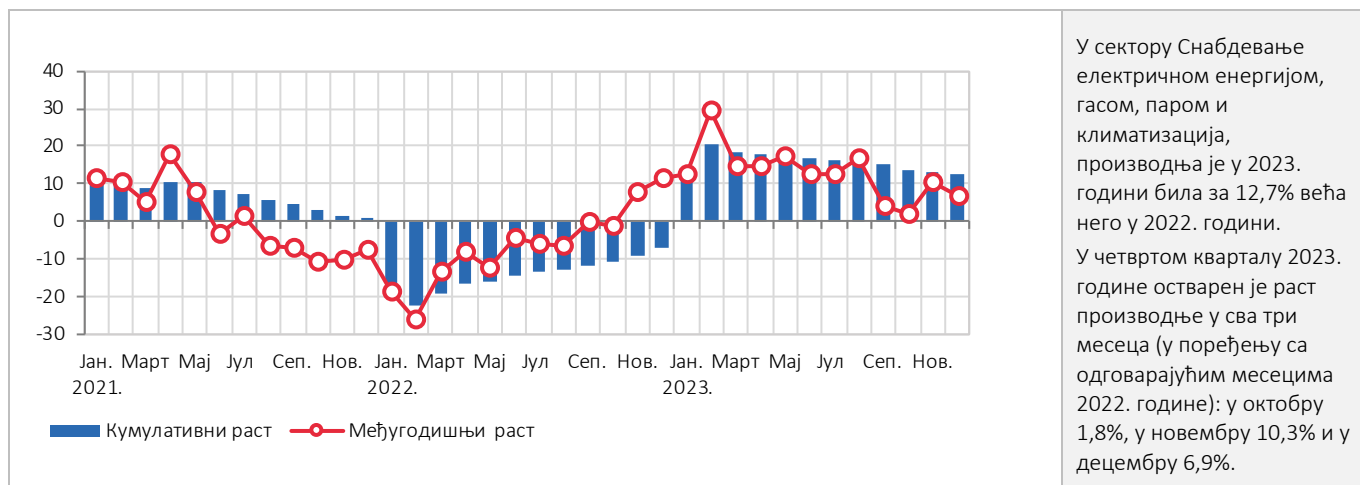
Пад је забележен у 12 области (заједно учествују са 37,6% у укупној индустријској производњи): Производња кокса и деривата од нафте (пад од -6%), Производња производа од гуме и пластике (пад од -3,2%) и Производња металних производа, осим машина (пад од -9,6%).

Графикон 3.4. Прерађивачка индустрија по областима, кумулативне стопе раста (%) (2023. година у односу на исти период 2022. године) (области су поређане према растућем учешћу у укупној индустријској производњи)



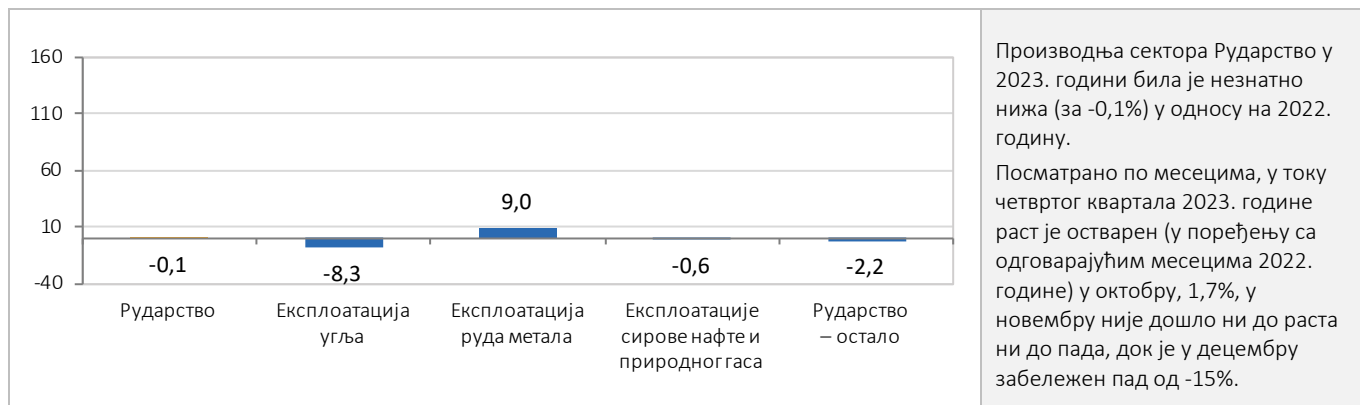
3.3. СНАБДЕВАЊЕ ЕЛЕКТРИЧНОМ ЕНЕРГИЈОМ, ГАСОМ, ПАРОМ И КЛИМАТИЗАЦИЈА (Д) (учешће од 15,7% у укупном индексу индустријске производње)

Графикон 3.5. Кумулативне и међугодишње стопе раста у енергетском сектору (%) (кумулативне – период у односу на исти период претходне године; међугодишње – месец у односу на исти месец претходне године)



3.4. РУДАРСТВО (Б) (учешће од 8,6% у укупном индексу индустријске производње)

Графикон 3.6. Кумулативне стопе раста у сектору Рударство (%) (2023. у односу на 2022. годину)



КАКО ТУМАЧИТИ ВРЕМЕНСКУ СЕРИЈУ?

Сезонски ефекти могу унети дисторзије у кретање серије, маскирајући на тај начин њену „праву“ природу и важне карактеристике неопходне за детаљну анализу појаве. Приликом одабира индикатора који ће се користити у анализама (оригинални, десезонирани или тренд) треба обратити пажњу на природу посматране серије и сврху анализе која се спроводи. Три одвојене компоненте (добијене дезагрегацијом серије), заједно са оригиналном серијом, описују различите аспекте једне појаве и користе се за различите аналитичке сврхе – у зависности од интересовања истраживача. Десезониране вредности користе се за поређење узастопних периода и процењивање потенцијалне вредности неке серије када ефекти календара и сезоне не би постојали, као што је случај код индустријске производње.

4. ГРАЂЕВИНАРСТВО

4.1. ГРАЂЕВИНСКА АКТИВНОСТ

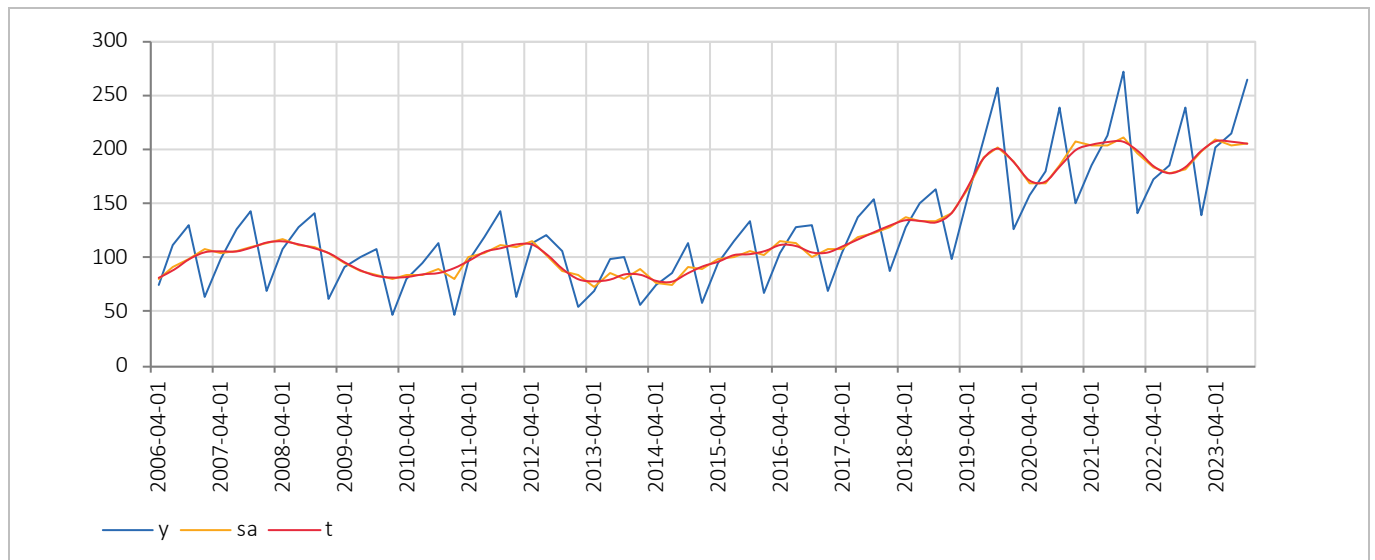
Грађевинска активност на територији Републике Србије у 2023. години, у поређењу са претходном годином, повећана је за 11,2%, у сталним ценама.

Посматрано према врсти грађевина, вредност изведених радова на зградама бележи пад од 2,4% а на осталим грађевинама (саобраћајнице, цевоводи, сложене индустријске грађевине и сл.) раст од 19,3%, у сталним ценама.

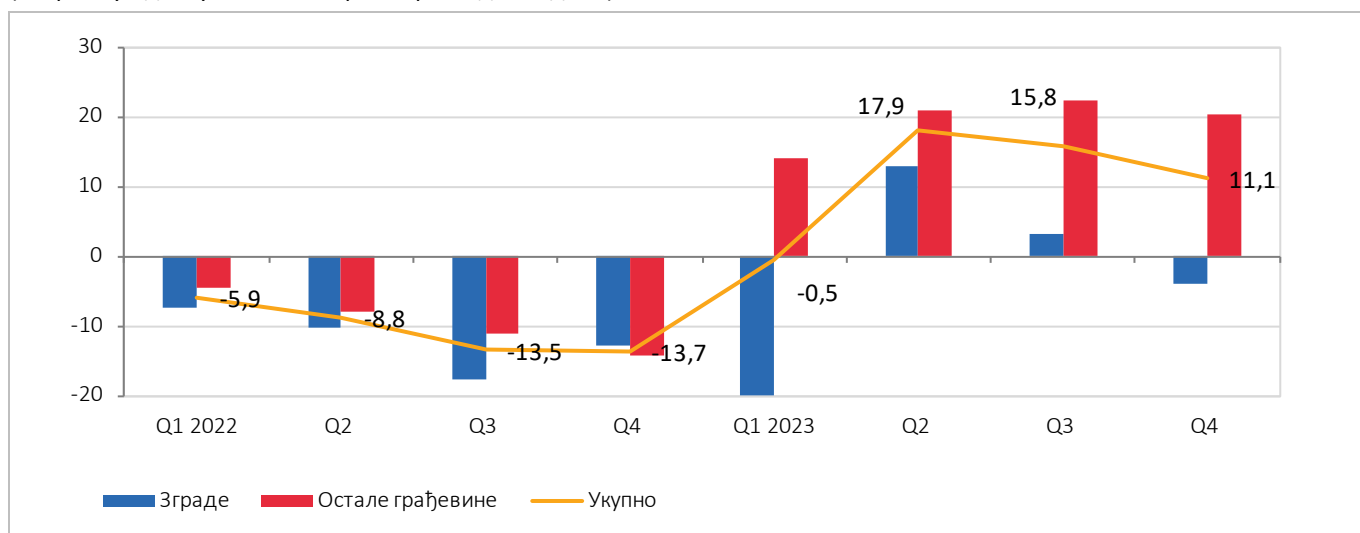
Табела 4.1. Вредност изведених грађевинских радова, квартални индекси (поређење са истим периодом претходне године)

	2021				2022				2023			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Текуће цене	116,7	124,7	128,8	127,1	110,3	108,4	102,7	99,9	109,2	121,1	119,3	113,9
Сталне цене	117,4	114,9	115,0	110,4	94,1	91,2	86,5	86,3	99,5	117,9	115,8	111,1

Графикон 4.1. Компоненте временске серије вредности изведених грађевинских радова на територији Републике Србије у сталним ценама, индекси (у – оригинална серија, са – серија са искљученом сезонском компонентом, т – тренд-циклус компонента, просек 2015 = 100)



Графикон 4.2. Вредност изведених грађевинских радова у сталним ценама, стопе раста (%) (квартал у односу на исти квартал претходне године)



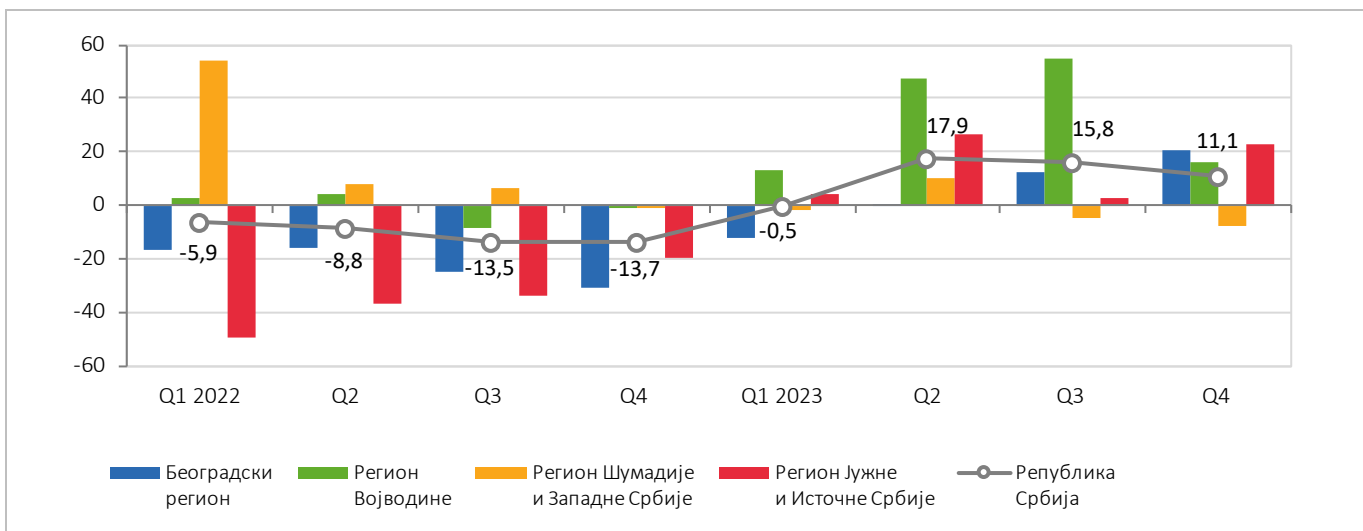
Посматрано по регионима (графикон 4.3), у четвртм кварталу 2023. године највећа стопа раста, у односу на исти период претходне године, забележена је у **Региону Јужне и Источне Србије** и износи 22,6% у сталним ценама. Повећање се уочава на изградњи саобраћајне инфраструктуре, пре свега брзе саобраћајнице Пожаревац–Голубац, затим цевоводима (изградња гасног интерконектора Ниш–Димитровград и комуналне инфраструктуре у Врању и Сврљигу), а гради се и неколико производно-складишних комплекса, који су утицали на повећање индекса вредности изведених радова на нестамбеним зградама.

У **Београдском региону** вредност грађевинских радова у сталним ценама повећана је за 20,3% у односу на четврти квартал 2022. године. На раст вредности највише је утицала изградња нестамбених зграда и саобраћајне инфраструктуре. Поред Београда на води и неколико већих стамбено-пословних комплекса („Депо“, „Вождове капије“, „Vellport“, „Viva Residences“, „Зелена авенија“), у овом кварталу издвајају се и градилишта „Центар за инклузију“, нова аутобуска станица, припремни радови за Ехро центар, као и изградња платоа за депо Београдског метроа.

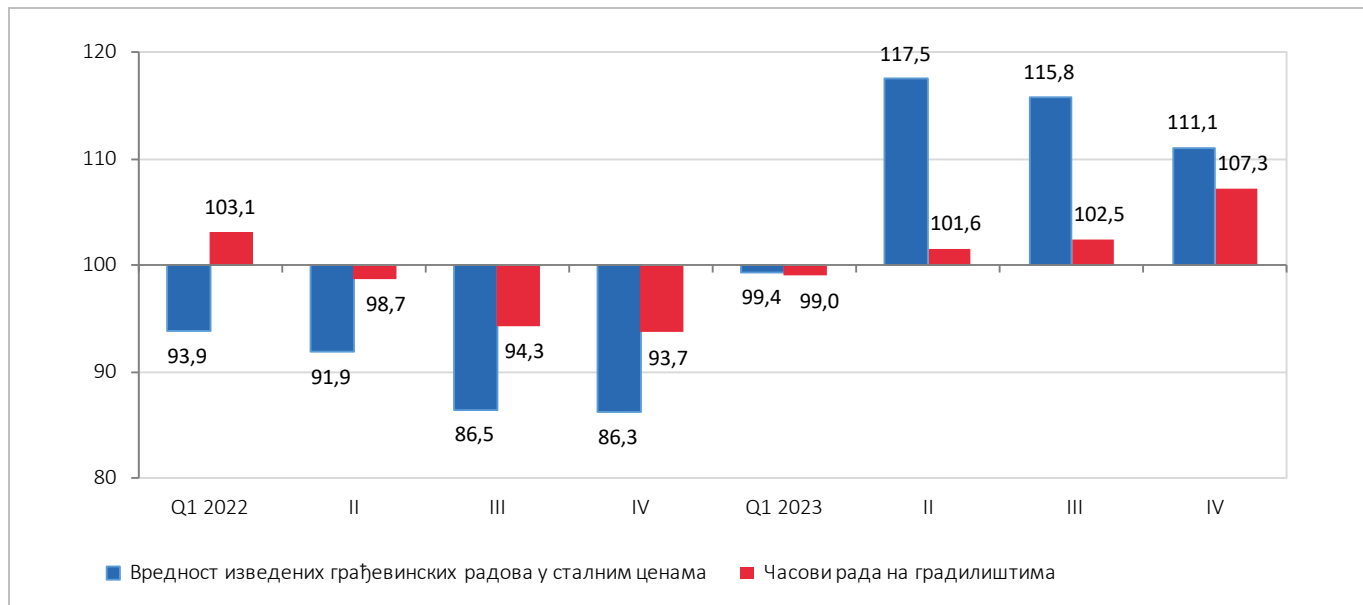
У **Региону Војводине** остварен је раст од 16,4%, у сталним ценама. Најзначајнији допринос расту грађевинске активности у овом региону, у сва четири квартала 2023. године, даје изградња мађарско–српске железнице (деоница Нови Сад – Суботица). Поред тога, на активност у четвртм кварталу знатно су утицали и радови на изградњи Фрушкогорског коридора (деоница Нови Сад – Рума). Повећање вредности изведених радова у овом региону уочава се и на стамбеним зградама.

Једини регион у којем је вредност изведених радова опала у четвртм кварталу јесте **Регион Шумадије и Западне Србије** (-7,9%, у сталним ценама). У овом региону, радови изведени на зградама и грађевинама саобраћајне инфраструктуре били су нешто слабијег интензитета у односу на четврти квартал претходне године.

Графикон 4.3. Вредност изведених грађевинских радова по регионима, у сталним ценама, стопе раста (%) (квартал у односу на исти квартал претходне године)



Графикон 4.4. Вредност изведених грађевинских радова и часови рада на градилиштима, упоредни преглед, индекси (квартал у односу на исти квартал претходне године)



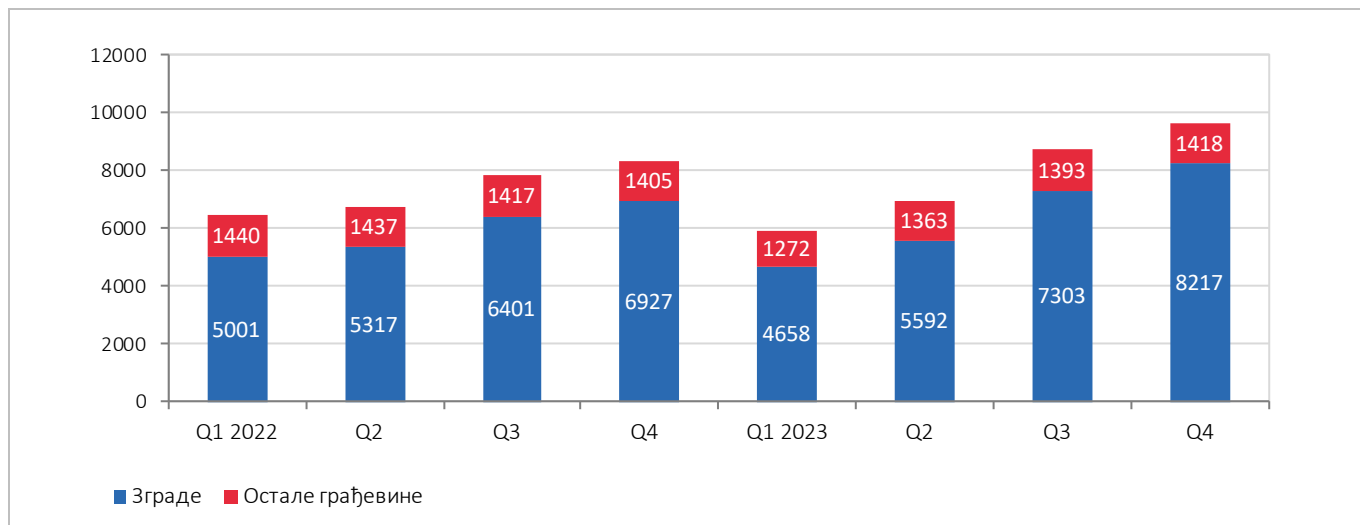
На графикону 4.4 дат је упоредни преглед кретања часова рада и вредности изведених радова на градилиштима. Током 2023. године, поред вредности изведених радова, још један индикатор грађевинске активности, од другог квартала 2023. године, показује раст грађевинске активности. Часови рада опали су само у првом кварталу 2023, а највећи раст (7,3%) забележен је у четвртном кварталу.

4.2. ГРАЂЕВИНСКЕ ДОЗВОЛЕ

Поред вредности изведених радова и часова рада на градилиштима, статистика грађевинарства води месечну евиденцију и о издатим **грађевинским дозволама и решењима**, којима се одобрава извођење грађевинских радова у Републици Србији и који показују будуће кретање грађевинске активности.

У четвртом кварталу 2023. године издато је укупно 9 635 грађевинских дозвола. Највећи број тих дозвола (8 217) односи се на извођење радова на зградама, а остатак (1 418) на радове везане за саобраћајну инфраструктуру, ценоводе и сложене индустријске грађевине. Укупан број дозвола издатих у четвртом кварталу повећан је за 15,6% у односу на исти период претходне године.

Графикон 4.5. Број издатих грађевинских дозвола за зграде и остале грађевине



Укупна предвиђена вредност радова, према издатим дозволама, у четвртом кварталу износи 262 166 мил. РСД, што представља повећање од 16,6% у односу на исти квартал претходне године.

Највеће учешће у предрачунској вредности у четвртом кварталу има Београдски регион (35%), затим следи Регион Војводине (27%), па Регион Шумадије и Западне Србије (20%) и Регион Јужне и Источне Србије (18%).

Графикон 4.6. Предвиђена вредност радова према издатим дозволама, по регионима; учешће у %²³



²³ Напомена: Уместо раније објављиваног податка о процентуалном учешћу броја дозвола по регионима, убудуће ћемо приказивати учешће предвиђене вредности радова према издатим дозволама. Наиме, вредност радова је бољи показатељ обима грађевинске активности у будућности, док број дозвола не даје кључну информацију о вредности предвиђене инвестиције, која је најважнија за процену вредности будућих грађевинских радова.



РЕЧНИК ТЕРМИНА

Вредност изведених грађевинских радова је најважнији индикатор кретања грађевинске активности у Републици Србији. Представља вредност изведених радова на грађевини коју је извештајна јединица извела са радницима које је непосредно ангажовала за извођење радова.

Вредност изведених радова укључује: вредност рада, вредност уграђеног материјала и готових производа за уградњу, утрошене енергенте и остале трошкове у вези са извођењем радова на грађевини. Вредност изведених радова не укључује: вредност радова подизвођача, трошкове набавке земљишта, пројектовања, надзора и ПДВ-а.

Према Класификацији грађевина, која се примењује од 2004. године, а која је у потпуности усаглашена са класификацијом Евростата (*Classification of Types of Constructions*), све грађевине се могу класификовати на два подручја: зграде и остале грађевине.

Вредност на зградама обухвата вредност радова изведених на стамбеним и нестамбеним зградама.

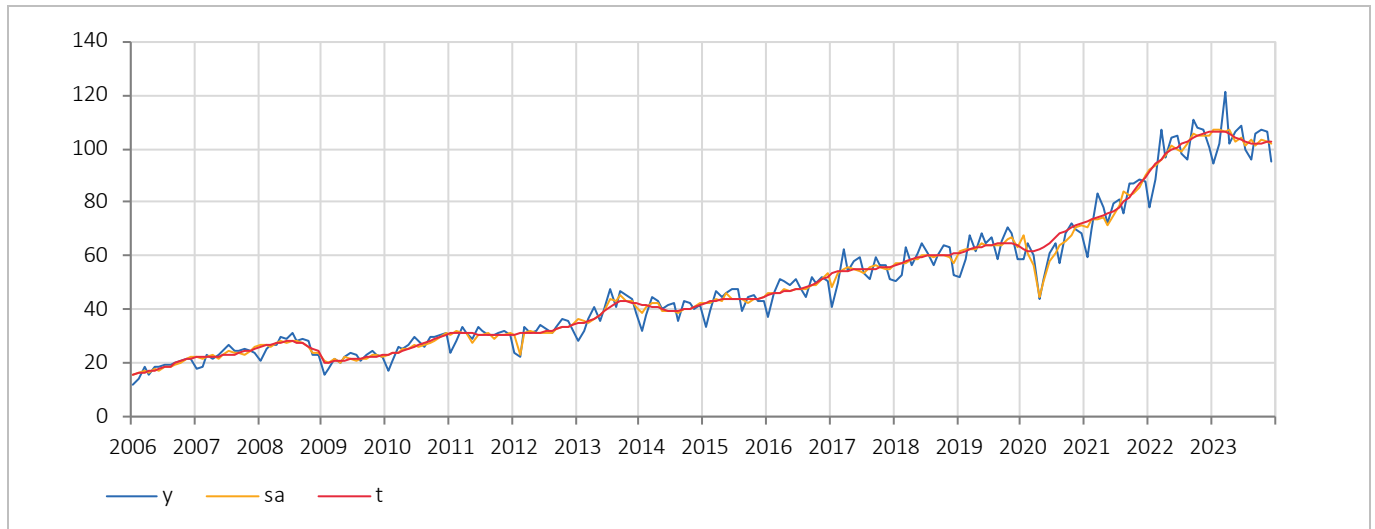
Остале грађевине, поред саобраћајне инфраструктуре (путеви, железничке пруге, мостови и сл.), обухватају и радове изведене на цевоводима, сложеним индустријским грађевинама и осталим непоменутиим грађевинама (нпр. грађевине за спорт).

5. СПОЉНА ТРГОВИНА

5.1. ИЗВОЗ РОБЕ (по текућем курсу, у еврима)

Укупна вредност извоза робе у Републици Србији у 2023. години већа је за 3,7% у односу на 2022. годину. На кретање укупног извоза највише су утицали раст од 5,4% у извозу сектора прерађивачке индустрије, који чини 86,2% укупног извоза, и раст од 48,8% извоза електричне енергије, гаса и паре, који чини 4,5% укупног извоза у 2023. години.

Графикон 5.1. Компоненте временске серије извоза, индекси (y – оригинална серија, sa – серија са искљученом сезонском компонентом, t – тренд-циклус компонента, просек 2022 = 100)

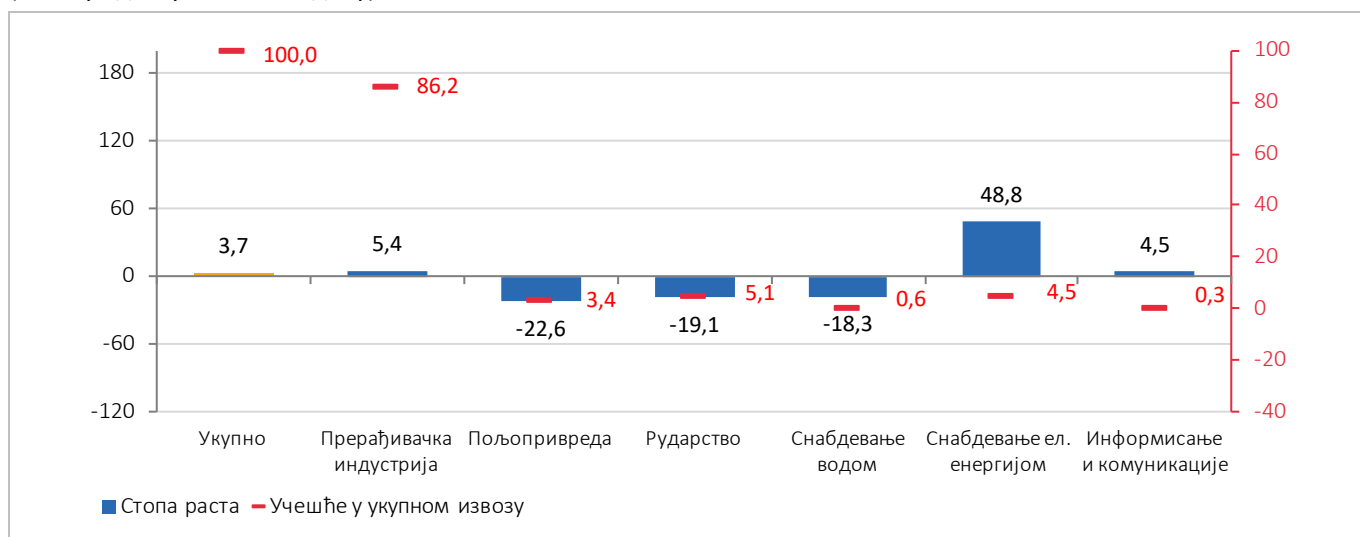


Табела 5.1. Извоз робе по секторима КД (2010), квартални индекси (поређење са истим периодом претходне године)

	2021				2022				2023				2024
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1 ¹
Извоз робе – укупно	114,2	145,6	127,2	123,4	128,5	132,7	122,9	119,5	115,8	103,5	98,4	98,0	97
Прерађивачка индустрија	111,5	145,4	122,4	122,4	125,9	126,3	122,3	117,5	112,0	107,4	101,8	101,1	...
Пољопривреда, шумарство и рибарство	132,7	97,1	119,2	73,5	76,3	117,6	98,0	95,6	72,4	56,1	72,1	115,6	...
Рударство	202,8	916,1	1369,6	366,8	1129,0	330,3	160,1	122,2	129,4	56,9	81,0	65,1	...

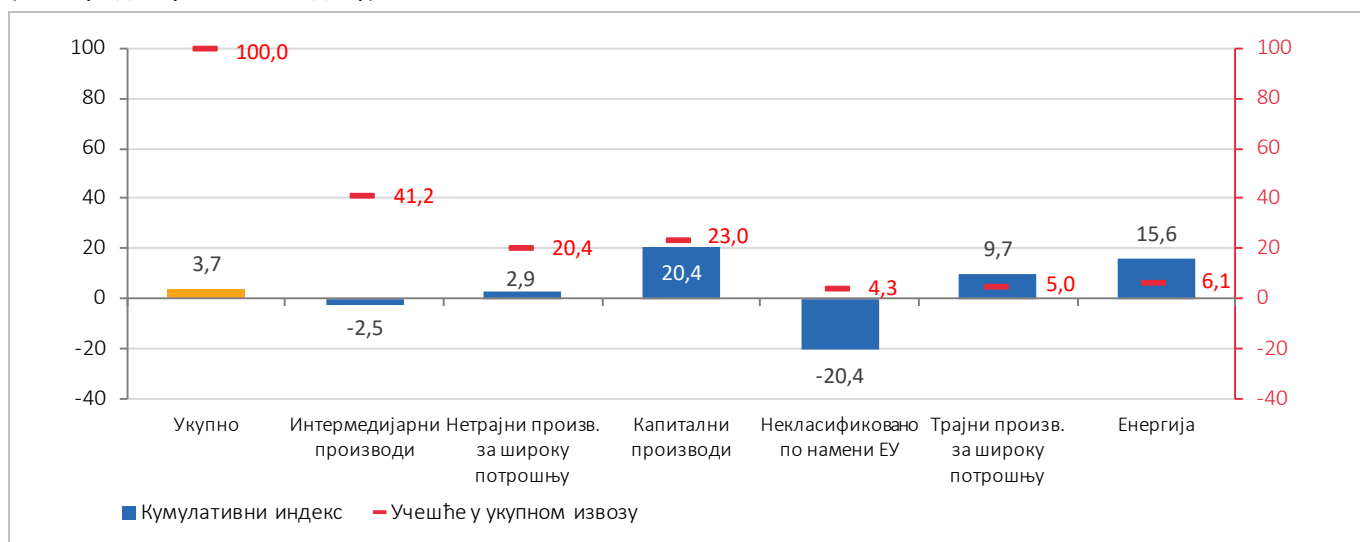
¹ Прогноза (добијена на бази модела анализе временских серија).

Графикон 5.2. Кумулативне стопе раста извоза по секторима КД (2010) и учешће сектора у извозу (%) (2023. у односу на 2022. годину)



Посматрано према наменским групама, највећи утицај (допринос 4,0 п. п.) на кретање укупног извоза у 2023. години имао је извоз **капиталних производа** (учешће од 23%, раст од 20,4%) и **енергије** (учешће од 6,1%, раст од 15,6% и допринос од 0,9 п. п.).

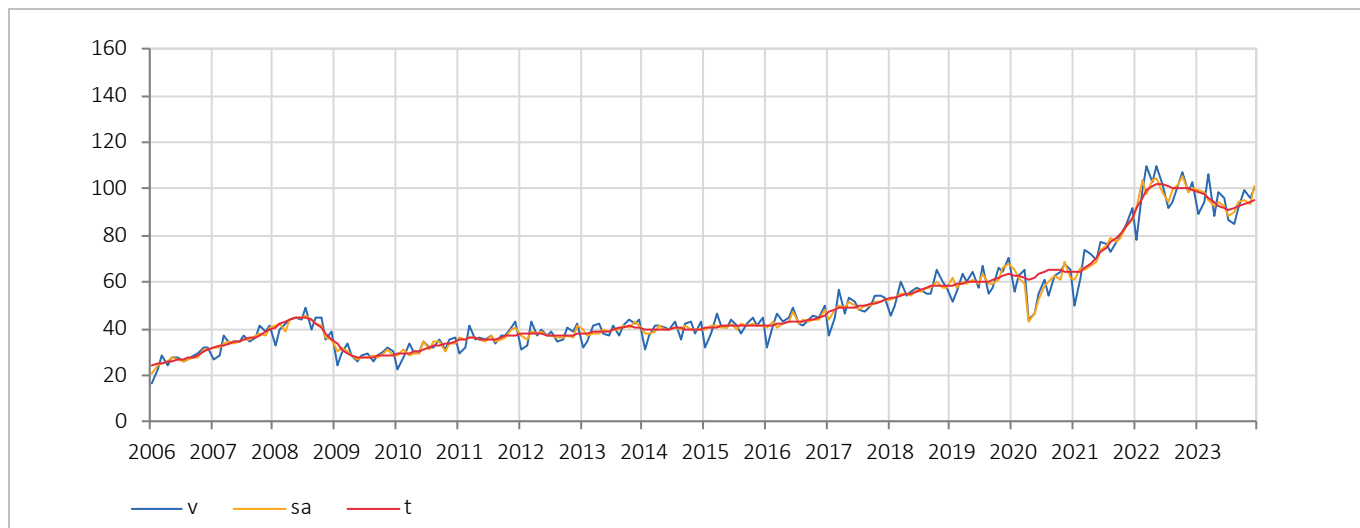
Графикон 5.3. Кумулативне стопе раста извоза по економској намени Европске уније (%) (2023. у односу на 2022. годину)



5.2. УВОЗ РОБЕ (по текућем курсу, у еврима)

Укупна вредност увоза робе у Републици Србији у 2023. години мања је за 5,5% у односу на 2022. годину. На кретање укупног увоза највише су утицали пад од 4,7% у увозу сектора прерађивачке индустрије, који чини 71,6% укупног увоза, и раст од 9,8% увоза сектора неklasификованих производа по намени ЕУ, који чини 12,4% укупног увоза у 2023. години.

Графикон 5.4. Компоненте временске серије увоза, индекси (у – оригинална серија, sa – серија са искљученом сезонском компонентом, t – тренд-циклус компонента, просек 2022 = 100)

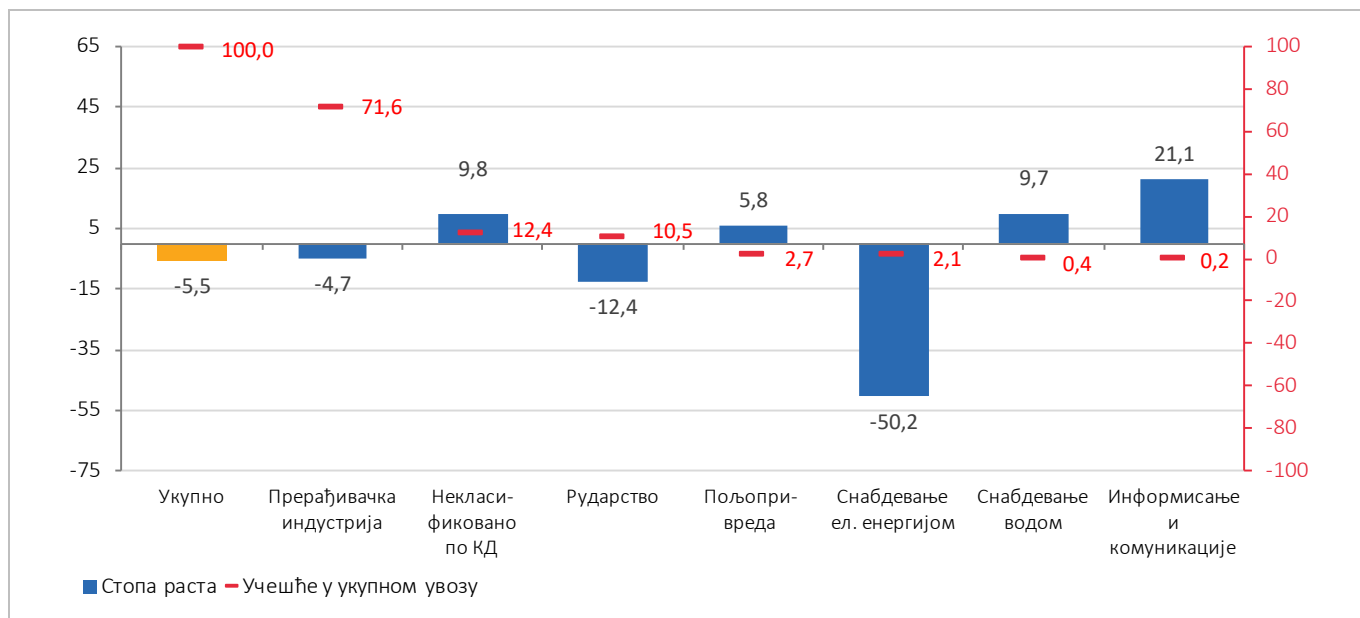


Табела 5.2. Увоз робе по секторима КД (2010), квартални индекси (поређење са истим периодом претходне године)

	2021				2022				2023				2024
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1 ¹
Увоз – укупно	100,5	149,4	125,9	127,5	148,5	143,8	123,1	119,7	100,7	89,5	91,2	96,1	98,5
Прерађивачка индустрија	104,8	148,9	120,6	123,3	130,6	134,2	119,6	112,5	101,3	87,4	92,1	98,3	...
Пољопривреда, шумарство и рибарство	102,3	101,0	113,6	143,8	127,6	123,5	134,5	127,0	124,5	110,3	98,4	89,3	...
Рударство	58,2	206,4	181,1	158,2	373,7	210,8	140,0	186,3	95,4	81,2	86,6	84,4	...

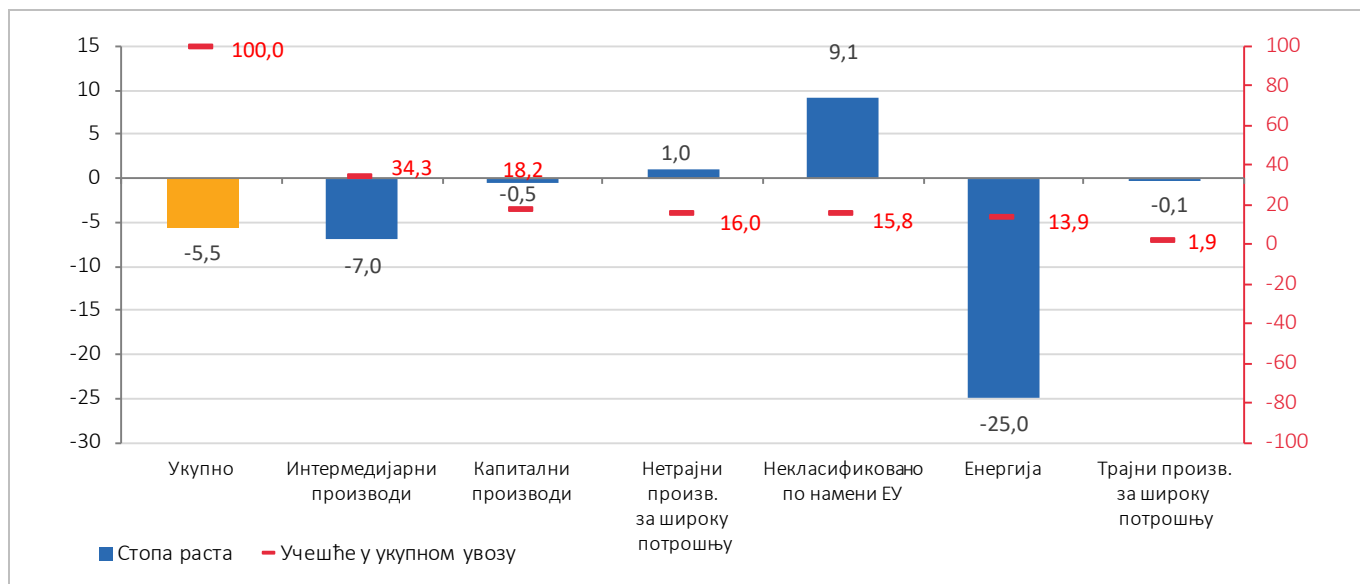
¹ Прогноза (добијена на бази модела анализе временских серија).

Графикон 5.5. Кумулативне стопе раста увоза по секторима КД (2010) и учешће сектора у увозу (%) (2023. у односу на 2022. годину)



Посматрано према наменским групама, највећи утицај (негативан допринос од -4,4 п. п.) на кретање укупног увоза у 2023. години имао је увоз **енергије** (учешће од 13,9%, пад од 25%) и **интермедијарних производа** (учешће од 34,3%, пад од 7% и негативан допринос од -2,4 п. п.).

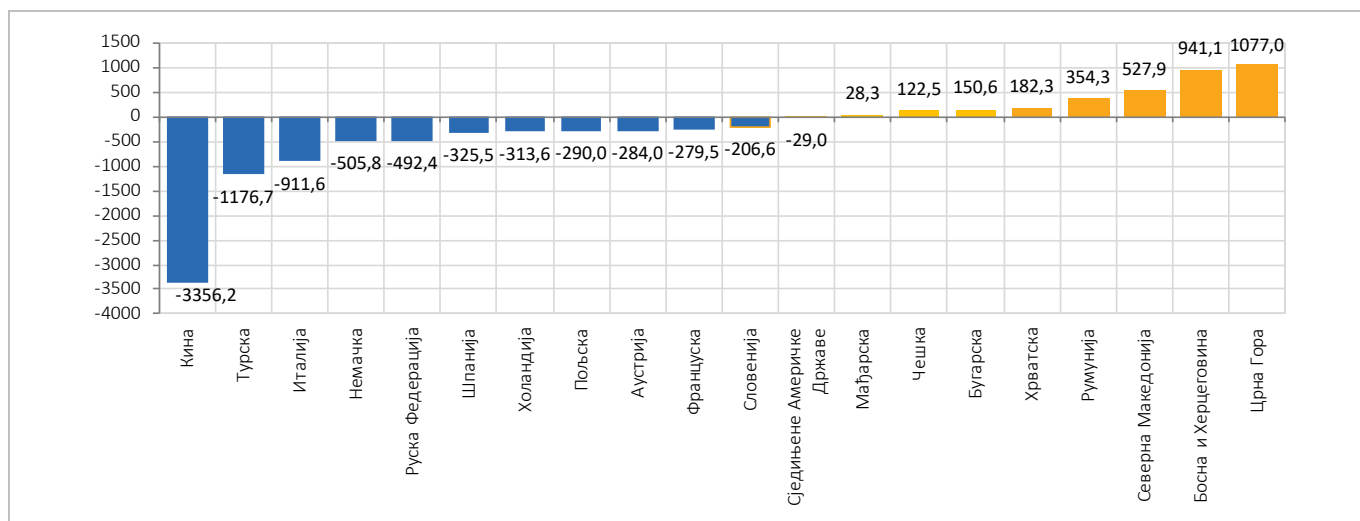
Графикон 5.6. Кумулативне стопе раста увоза по економској намени Европске уније (%) (2023. у односу на 2022. годину)



На графикону 5.7 приказано је 20 највећих спољнотрговинских партнера Републике Србије, који чине 79,1% од укупне спољнотрговинске размене. Позитиван спољнотрговински салдо, односно суфицит, у 2023. години Република Србија је остварила са 8 европских земаља (око 3,4 млрд. евра), од којих је Црна Гора на првом месту (суфицит око 1,1 млрд. евра). Србија је у овом периоду у Црну Гору извезла највише прехранбених производа (17,1% од укупног извоза у ЦГ), електричне енергије, гаса и паре (10,8% од укупног извоза у Црну Гору), и пића (6,6% од укупног извоза у ЦГ).

Са друге стране, негативан спољнотрговински салдо, односно дефицит, забележен је код 12 држава (укупно око -8,2 млрд. евра). Највећи спољнотрговински дефицит у 2023. години забележен је са Кином (око -3,4 млрд. евра) и Турском (салдо -1,2 млрд. евра). Посматрано по делатностима производа КД, увоз производа из Кине највише се састојао од увоза неklasификованих производа (18,6% од укупног увоза из Кине), рачунара, електронских и оптичких производа (17,7% од укупног увоза из Кине), као и непоменутих машина и опреме (14,9% од укупног увоза из Кине). Са Турском, негативан спољнотрговински салдо резултат је високе вредности увоза основних метала (13,8% од укупног увоза из Турске) и електричне опреме (12,5% од укупног увоза из Турске). Следе Италија (дефицит -911,6 мил. евра), Немачка (-505,8 мил. евра) и Руска Федерација (-492,4 мил. евра).

Графикон 5.7. Спољнотрговински биланс Републике Србије по земљама, 2023. (у мил. евра)



5.3. НАЈВАЖНИЈИ СПОЉНОТРГОВИНСКИ ПАРТНЕРИ

Табела 5.3. Најважнији спољнотрговински партнери

Извоз	мил. EUR	Увоз	мил. EUR
Немачка	4 315,3	Немачка	4 821,1
Босна и Херцеговина	1 967,1	Кина	4 502,2
Италија	1 771,6	Италија	2 683,2
Мађарска	1 562,4	Турска	1 731,2
Румунија	1 444,6	Руска Федерација	1 598,4

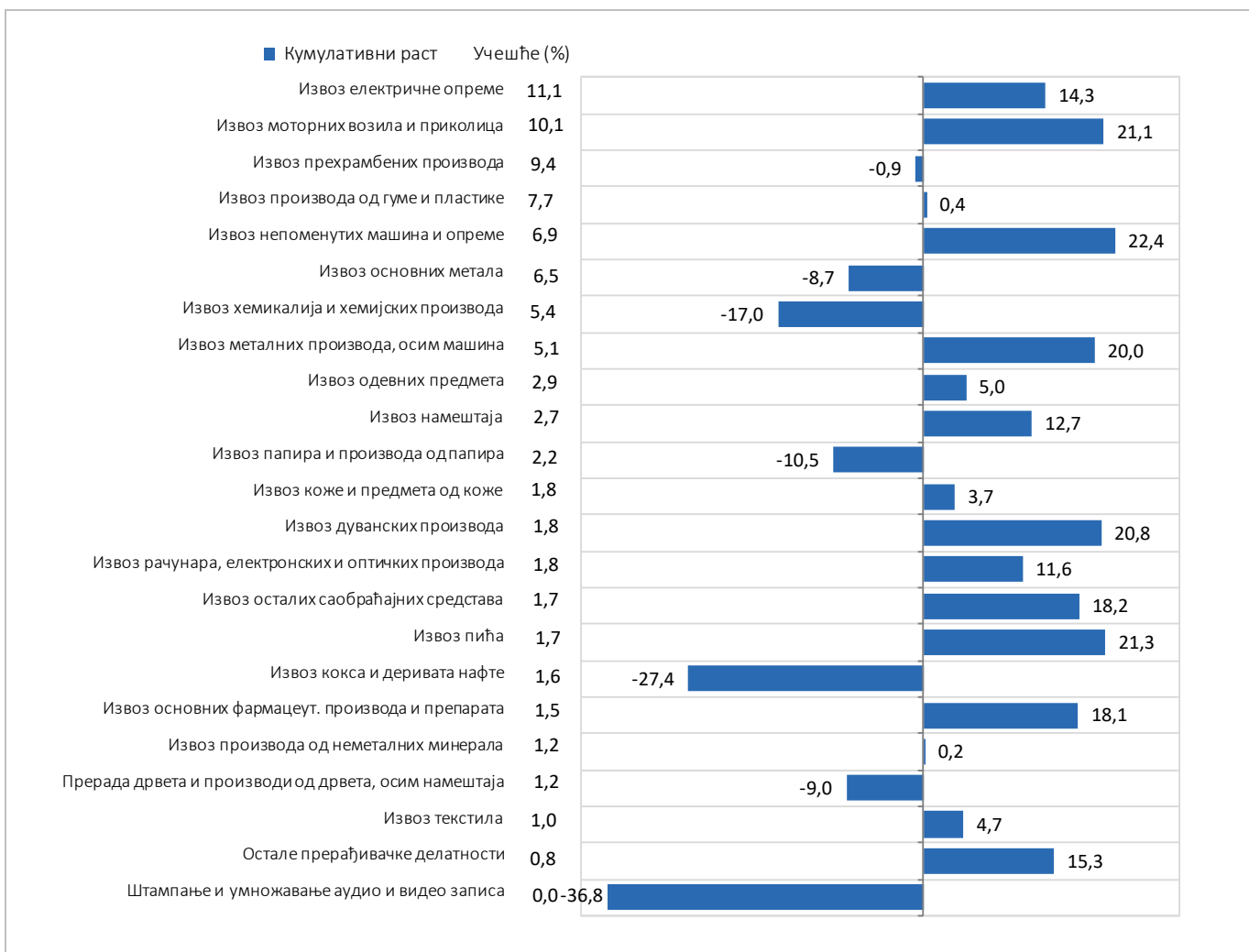
Најважнији спољнотрговински партнери у 2023. години биле су земље са којима Република Србија има потписане споразуме о слободној трговини. Земље чланице ЕУ учествовале су са 59,7% у укупној трговинској размени, док је АПЕС (Азијско-пацифичко економско удружење) на другом месту, са 17,8% учешћа. Појединачно гледано, главни спољнотрговински партнери приказани су у табели 5.3.

5.4. ПРЕРАЂИВАЧКА ИНДУСТРИЈА (Ц) (учешће од 86,2% у укупном извозу и 71,6% у укупном увозу)

Извоз прерађивачке индустрије је у 2023. години остварио раст од 5,4% у односу на 2022. годину. Од 23 области бележи се кумулативни раст у 16 области, које заједно чине 59,8% у укупном извозу индустрије.

Извоз **електричне опреме**, област са појединачно највећом вредношћу извоза (3,2 млрд. евра), остварио је кумулативни раст од 14,3%, са учешћем у укупном извозу од 11,1% (10,1% претходне године). Извоз **моторних возила и приколица** бележи кумулативни раст од 21,1% и вредност извоза од 2,9 млрд. евра, уз учешће од 10,1% у укупном извозу (8,6% у 2022. години). Извоз **прехранбених производа**, област са вредношћу извоза од 2,7 млрд. евра и учешћем од 9,4%, бележи кумулативни пад од 0,9%. Извоз **производа од гуме и пластике**, са вредношћу од 2,2 млрд. евра и учешћем у укупном извозу од 7,7%, бележи кумулативан раст од 0,4%. Извоз **непоменутих машина и опреме** је област која је позиционирана на петом месту према вредности у укупном извозу прерађивачке индустрије, са учешћем од 6,9%, и бележи кумулативни раст од 22,4% и вредност извоза од 2,0 млрд. евра.

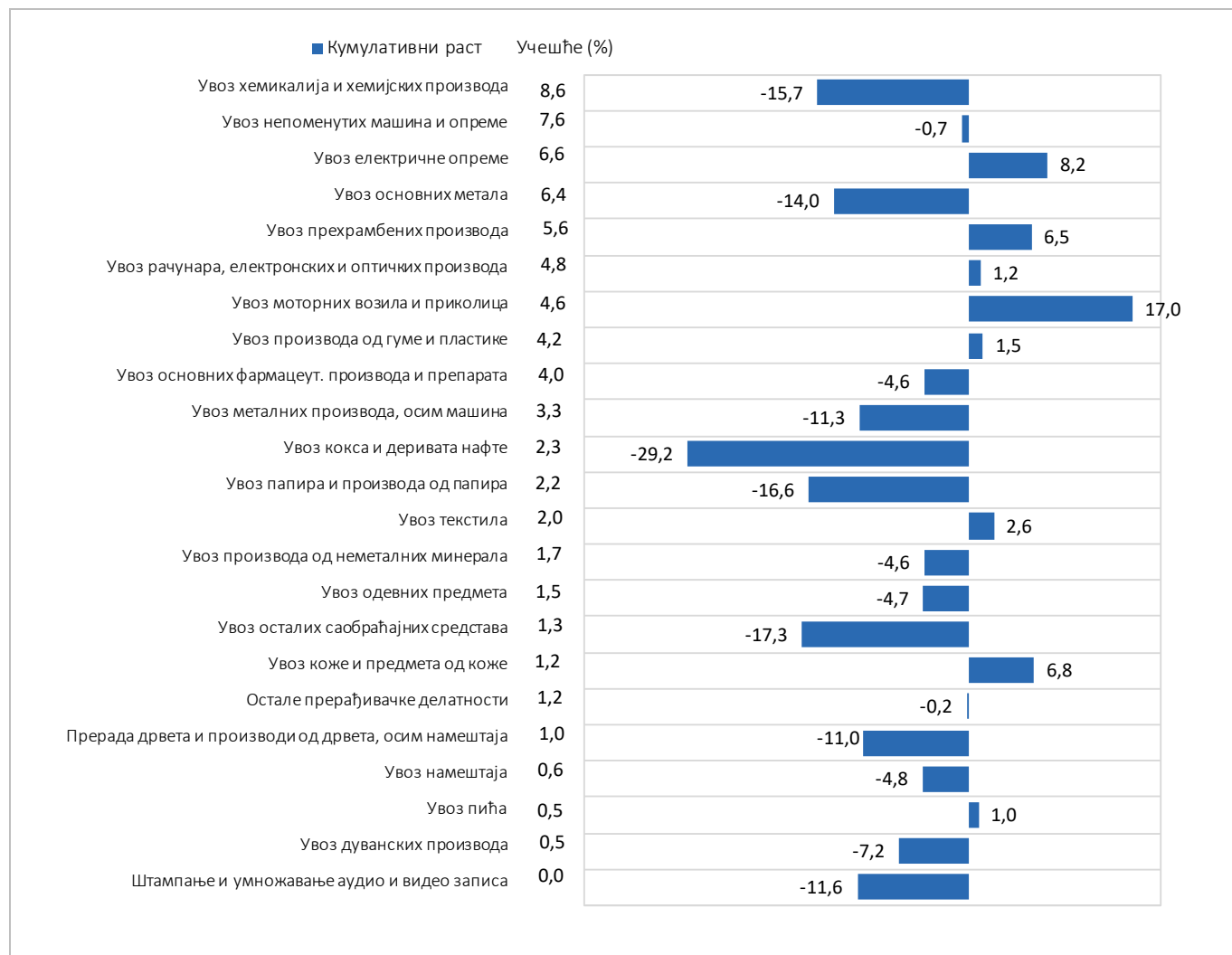
Графикон 5.8. Извоз прерађивачке индустрије по областима, кумулативни раст (%) (2023. у односу на 2022. годину)



Увоз прерађивачке индустрије је у 2023. години, у односу на претходну годину, остварио пад од 4,7%. Од 23 области бележи се кумулативни раст у 8 области, које заједно чине 29,5% у укупном увозу индустрије.

Увоз **хемикалија и хемијских производа**, област са појединачно највећом вредношћу увоза (3,2 млрд. евра), остварила је кумулативни пад од 15,7%, са учешћем у укупном увозу од 8,6% (9,6% претходне године). Увоз **непоменутих машина и опреме** бележи кумулативни пад од 0,7% и вредност увоза од 2,8 млрд. евра, уз учешће од 7,6% у укупном увозу (7,2% претходне године). Увоз **електричне опреме**, са вредношћу од 2,4 млрд. евра и учешћем у укупном увозу од 6,6%, бележи кумулативан раст од 8,2%. Увоз **основних метала**, област са вредношћу увоза од 2,4 млрд. евра и учешћем од 6,4% бележи кумулативни пад од 14%. Увоз **прехранбених производа** је област која је позиционирана на петом месту према вредности у укупном увозу прерађивачке индустрије, са учешћем од 5,6%, и бележи кумулативни раст од 6,5% и вредност увоза од 2,1 млрд. евра.

Графикон 5.9. Увоз прерађивачке индустрије по областима, кумулативни раст (%) (2023. у односу на 2022. годину)



5.5. ПОЉОПРИВРЕДА, ШУМАРСТВО И РИБАРСТВО (А) (учешће од 3,4% у укупном извозу и 2,7% у укупном увозу)

Извоз овог сектора у 2023. години остварио је пад од 22,6%, као и смањење учешћа у укупном извозу са 4,6% на 3,4%, колико је забележено у 2023. години. Овом резултату је највише допринео кумулативни пад од 31,7% извоза жита (осим пиринча), легуминоза и уљарица, групе која чини 57,2% извоза читавог сектора у посматраном периоду. Извоз јабучастог и коштичавог воћа – следеће групе по учешћу (14,3%), забележио је пад од 12,4% у 2023. години у односу на 2022. годину.

Посматрано са стране увоза, сектор Пољопривреда, шумарство и рибарство бележи раст од 6,4% у 2023. години у односу на 2022. годину, као и учешће од 2,7% у укупном увозу. Група са највећим учешћем у овом сектору (20,9%) – Гајење жита (осим пиринча), легуминоза и уљарица, бележи раст од 5,6% у 2023. години. Следеће по учешћу (18,0%) јесу групе: Гајење поврћа, коренастих и кртоластих биљака – која је остварила раст увоза од 26,1%, као и Гајење дувана – која је забележила раст у увозу овог сектора од 12,6% и учешће од 10,7%.

5.6. РУДАРСТВО (Б) (учешће од 5,1% у укупном извозу и 10,5% у укупном увозу)

Сектор Рударство бележи пад учешћа у укупном извозу – са 6,5% у 2022. години на 5,1% у 2023. години. Остварена вредност извоза у 2023. години износила је 1 448,4 милиона евра, што је за 19,1% мање у односу на 2022. годину. Овај резултат је последица пада извоза руда метала, групе која чини 98,5% извоза читавог сектора Рударство, а која је остварила пад од 18,9% у односу на 2022. годину.

Вредност увоза овог сектора у 2023. години износи 3,9 млрд. евра, што представља учешће од 10,5% у укупном увозу (11,3% у 2022. години). У 2023. години, у сектору Рударство остварен је пад увоза од 12,4% у односу на исти период 2022. године.

Пад увоза у овом сектору највећим делом је проузрокован падом од 19,9% у увозу сирове нафте и природног гаса, групе која чини 78,8% увоза читавог сектора.



РЕЧНИК ТЕРМИНА

Роба која није класификована по КД (2010) обухвата робу на складиштењу, робу у слободној зони, као и робу за коју није попуњена царинска тарифа.

6. УНУТРАШЊА ТРГОВИНА

6.1. ПРОМЕТ РОБЕ У ТРГОВИНИ НА МАЛО (Област 47 Класификације делатности)

Промет робе у трговини на мало у 2023. години, у односу на 2022. годину, већи је у текућим ценама за 8,7%, док је у сталним ценама мањи за 1,9%.

Табела 6.1. Промет робе у трговини на мало, индекси (поређење са истим периодом претходне године)

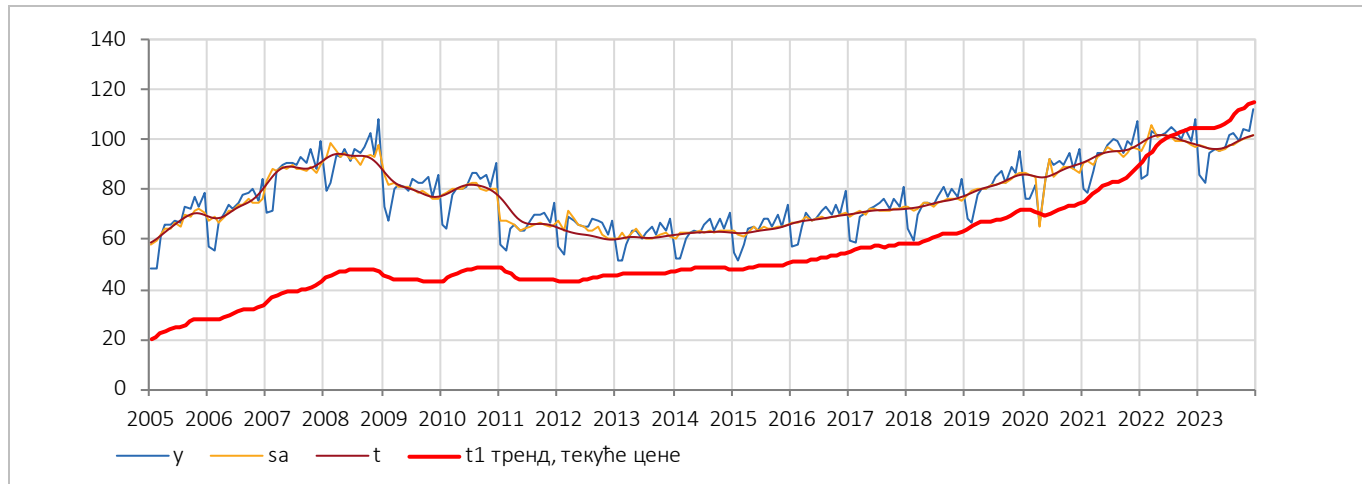
	2021				2022				2023				2024
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1 ¹
Текуће цене	104,8	124,2	114,3	118,9	124,0	121,4	123,0	120,1	111,7	106,1	107,8	109,5	101,0
Сталне цене ²	104,7	118,6	107,7	108,4	111,0	106,2	105,0	102,2	96,6	93,9	98,4	102,9	97,0

¹ Прогнозе (добијене на бази модела анализе временских серија).

² Индекси су прерачунати преко месечних индекса у сталним ценама.

Наставља се тренд раста промета у трговини на мало, присутан већ десет година уназад. Након стабилног нивоа у првој половини 2023. године, у трећем и четвртном кварталу тренд промета робе у трговини на мало у текућим ценама бележи даљи раст. Стопе раста промета у текућим ценама знатно су више него у сталним ценама, што је последица убрзане инфлације.

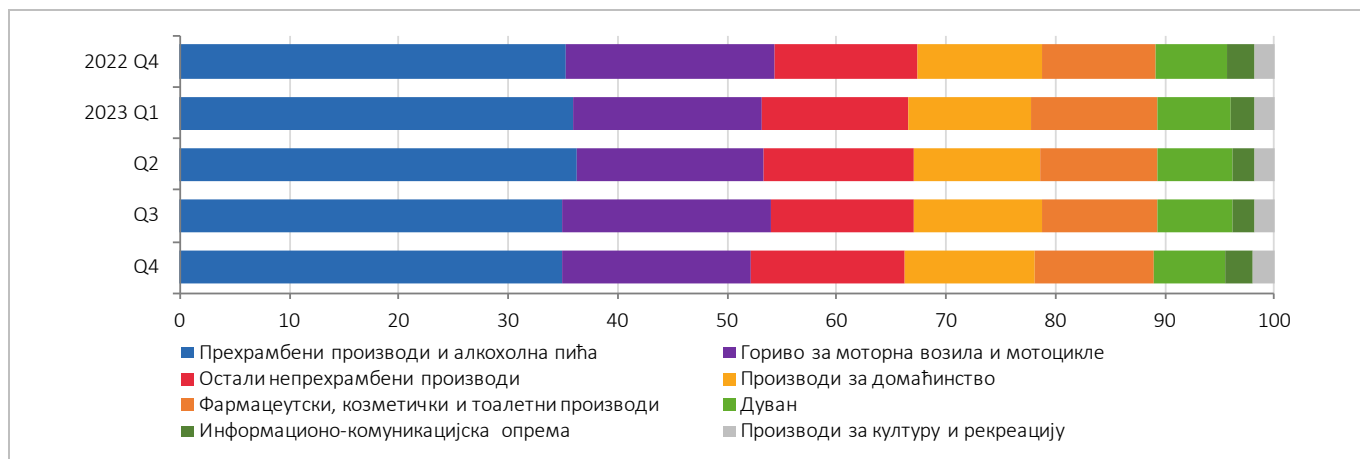
Графикон 6.1. Компоненте временске серије промета робе у трговини на мало у сталним ценама, индекси (у – оригинална серија, са – серија са искљученом сезонском компонентом, t – тренд-циклус компонента; просек 2022 = 100)



Посматрано по основним агрегатима КД (2010), у 2023. години, у односу на 2022. годину, највећи раст промета у текућим ценама остварен је у трговини Храном, пићима и дуваном (12,9%), а затим у трговини Непрехрамбеним производима, осим моторним горивима (11,2%). С друге стране, у трговини Моторним горивима забележен је пад од 4%. За разлику од текућих цена, све посматране категорије трговине у 2023. години, у односу на 2022. годину, бележе пад у сталним ценама. Највећи пад трговине у сталним ценама забележен је у категорији Храна, пиће и дуван (пад од 2,8%), затим у категорији Моторна горива (пад од 2,2%), док је најмањи пад забележен у категорији Непрехрамбени производи, осим моторних горива и износи 0,8%.

У структури промета робе у трговини на мало у четвртном кварталу 2023. године најзаступљенији су били Прехрамбени производи и алкохолна пића (35%), затим Гориво за моторна возила и мотоцикле (17,1%) и Остали непрехрамбени производи (14,1%).

Графикон 6.2. Структура промета у трговини на мало по робним групама (%)



6.2. ПРОМЕТ РОБЕ У ТРГОВИНИ НА ВЕЛИКО (Област 46 Класификације делатности)

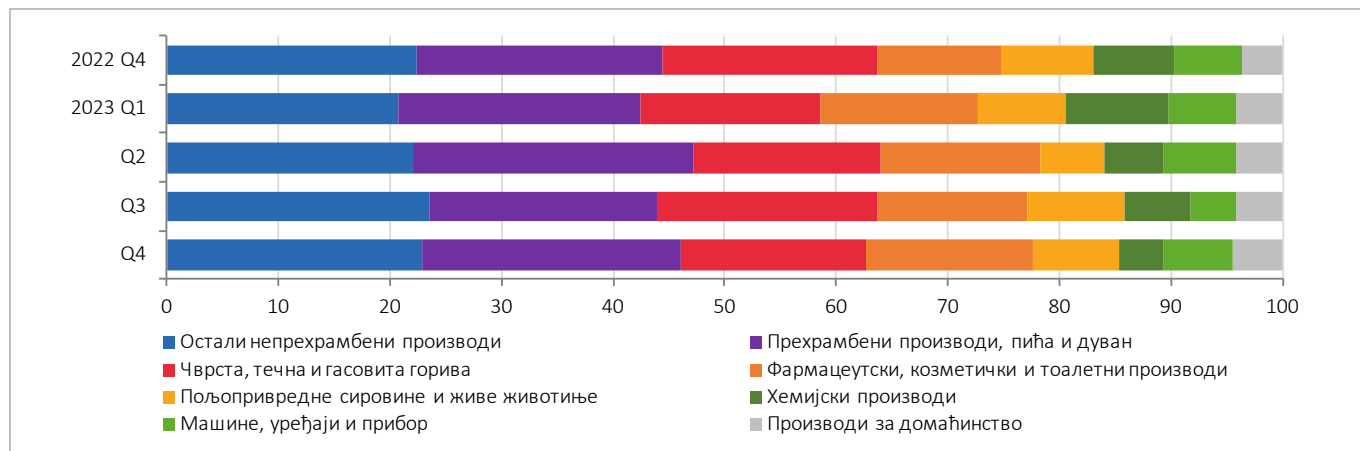
Промет робе у трговини на велико у четвртном кварталу 2023. године, у односу на исти квартал претходне године, бележи пад од 0,4% у текућим ценама. У 2023. години промет у трговини на велико био је за 1,1% мањи у односу на 2022. годину.

Табела 6.2. Промет робе у трговини на велико, индекси (поређење са истим периодом претходне године)

	2021				2022				2023			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Текуће цене	110,9	133,5	123,6	126,5	120,1	122,6	115,2	111,4	104,3	93,2	98,9	99,6

Посматрано по робним групама, у четвртном кварталу 2023. године, у структури промета робе у трговини на велико најзаступљенији су били: Прехрамбени производи, пића и дуван (23,1%), Остали непрехрамбени производи (22,9%) и Чврста, течна и гасовита горива (16,6%).

Графикон 6.3. Структура промета у трговини на велико по робним групама (%)



6.3. ПРОМЕТ РОБЕ У ТРГОВИНИ НА ВЕЛИКО И МАЛО И ПОПРАВКА МОТОРНИХ ВОЗИЛА (Област 45 Класификације делатности)

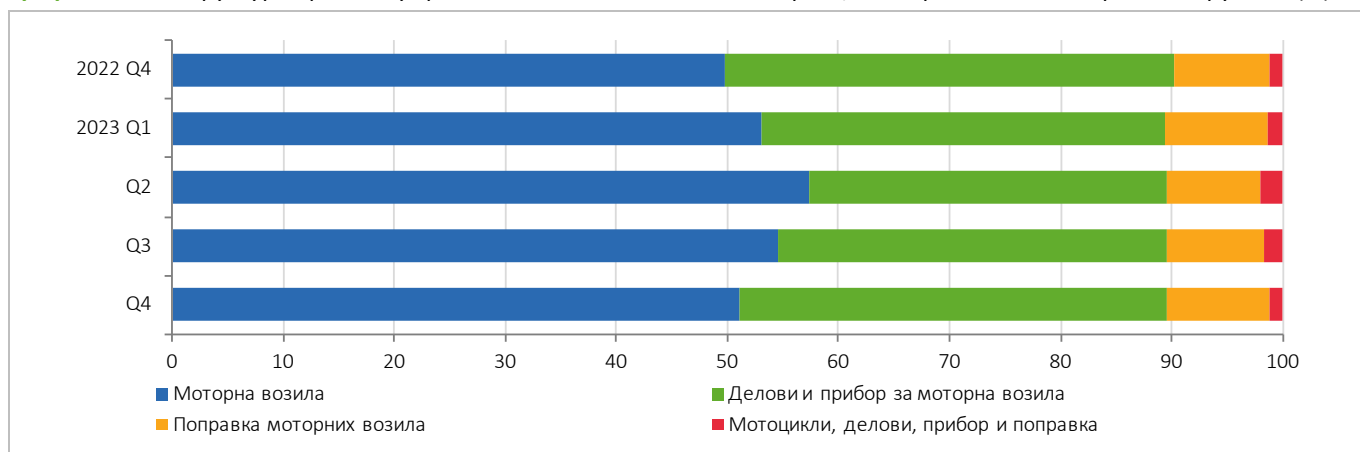
Промет робе у трговини на велико и мало и поправка моторних возила у четвртом кварталу 2023. године, у односу на исти квартал 2022. године, бележи раст од 12,1% у текућим ценама. У 2023. години ова област остварила је раст од 12,0% у односу на 2022. годину.

Табела 6.3. Промет робе у трговини на велико и мало и поправка моторних возила, индекси (поређење са истим периодом претходне године)

	2021				2022				2023			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Текуће цене	111,1	138,4	113,6	116,1	124,5	124,8	118,8	121,3	112,5	111,7	111,7	112,1

Посматрано по робним групама, у четвртом кварталу 2023. године, слично као у претходним кварталима, у структури промета робе у трговини на велико и мало и поправци моторних возила најзаступљенији су били Моторна возила (51,1%) и Делови и прибор за моторна возила (38,4%).

Графикон 6.4. Структура промета у трговини на велико и мало и поправци моторних возила по робним групама (%)



НАПОМЕНА

Индекси промета робе трговине на мало у сталним ценама добијени су дефлационирањем индекса у текућим ценама одговарајућим индексима потрошачких цена, из којих су искључени: вода (из комуналних система), струја и моторна возила, мотоцикли и делови.

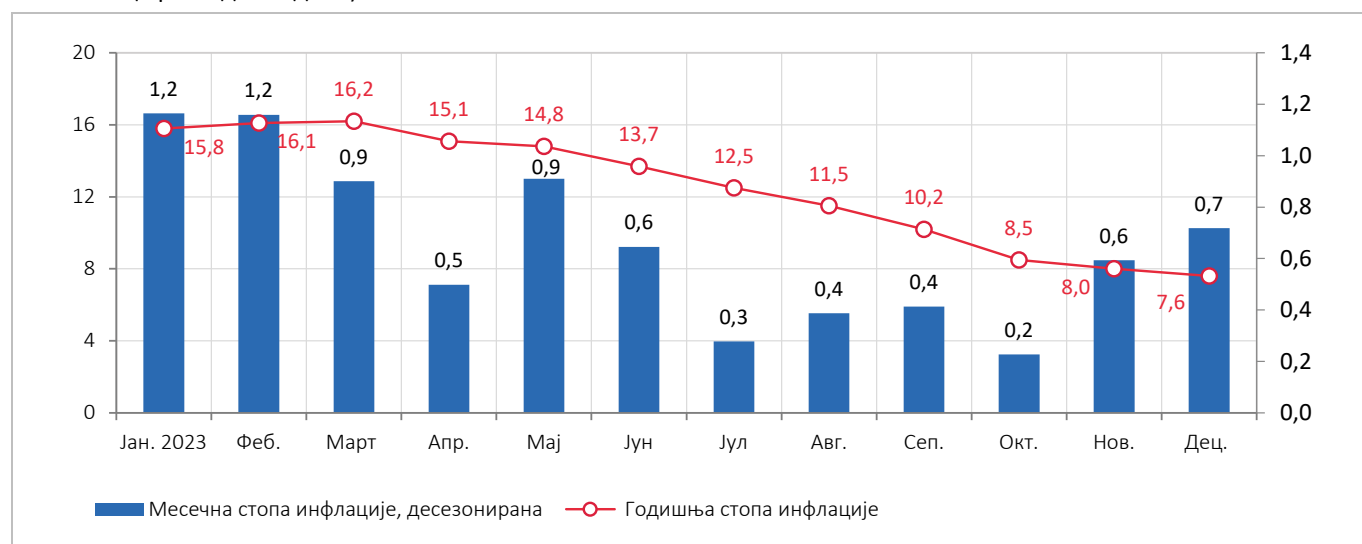
7. ЦЕНЕ

У 2023. години просечан међугодишњи раст потрошачких цена износио је 12,1%. Највећи утицај на раст потрошачких цена у 2023. имали су: млечни производи, поврће, месо, ел. енергија за домаћинство, хлеб и житарице.

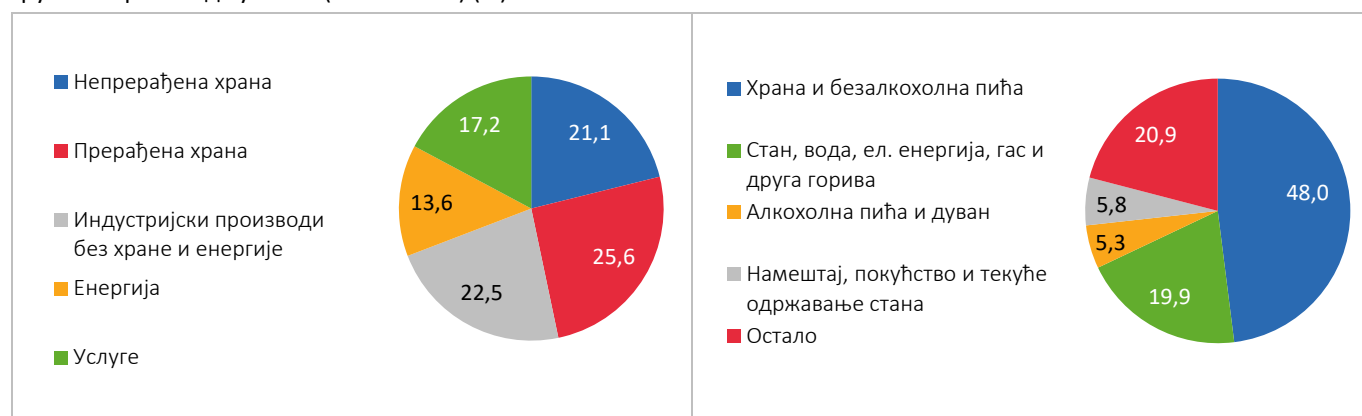
Табела 7.1. Потрошачке цене, међугодишња стопа инфлације (%) (квартал у односу на исти квартал претходне године)

	2022				2023			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Потрошачке цене	8,7	10,6	13,3	15,1	16,0	14,5	11,4	12,1

Графикон 7.1. Стопа инфлације мерена индексима потрошачких цена (%) (месечна – месец у односу на претходни месец, са искљученим сезонским утицајем; годишња – месец у односу на исти месец претходне године)



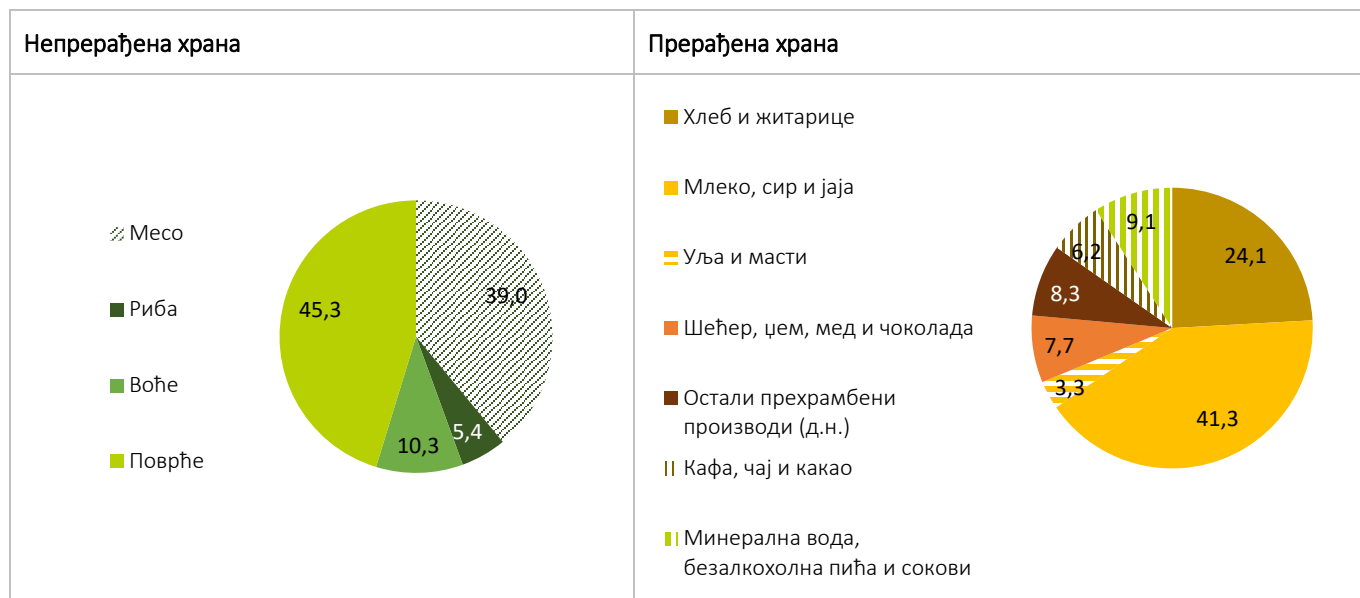
Графикон 7.2. Структура просечне годишње стопе раста потрошачких цена (од 12,1%) према намени и основним групама производа у 2023. (тотал = 100) (%)



7.1. МЛЕЧНИ ПРОИЗВОДИ, ПОВРЋЕ, МЕСО, ХЛЕБ И ЖИТАРИЦЕ

(учешће у годишњој стопи раста потрошачких цена у 2023. – 35,5%)

Графикон 7.3. Структура просечне годишње стопе раста потрошачких цена непрерађене хране и прерађене хране у 2023. (тотал = 100) (%)

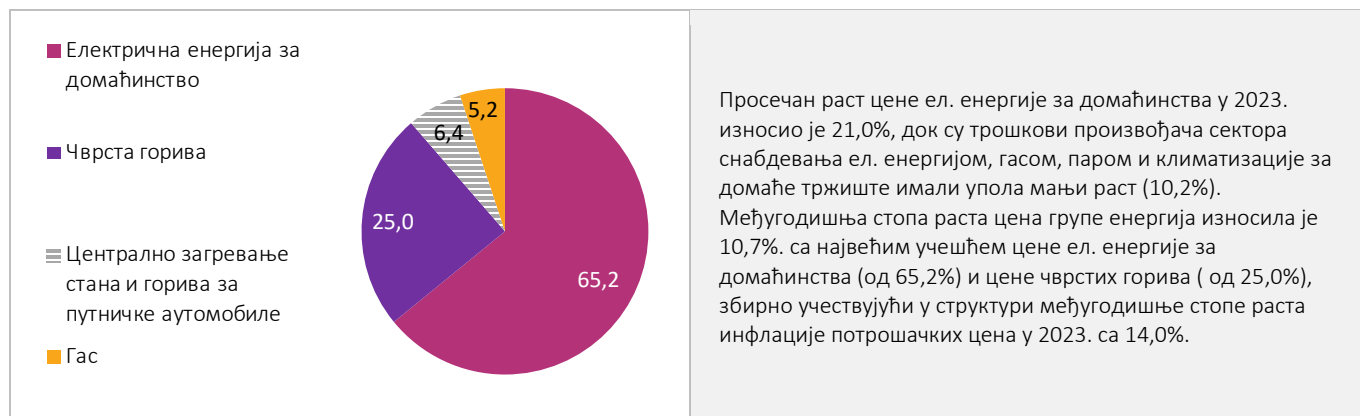


У току целе 2023. године, **млечни производи (млеко сир и јаја) имали су највећи допринос просечној годишњој стопи раста цена**, како цена хране тако и укупних потрошачких цена. Цене млечних производа у 2023. години у просеку су биле скупље за 25,5% (у односу на 2022) и највише су биле генерисане растом цене јогурта (свих врста), свежег млека (са 2,8% и више млечне масти и роком употребе до 21 дан), свежег сира (свих врста) и кокошијих јаја. Међугодишњи раст **цене поврћа од 27,0%**, од Q3 2023, почео је постепено да успорава и остао је предоминатно **одређен ценом црног лука, кромпира, парадајза, паприке и шаргарепе у току целе 2023.** Међугодишњи раст цене **меса у 2023. (од 14,7%)** највише је био одређен растом цене свињског меса (са ккостима и без костију), сланине (свих врста), кобасица од свињског, говеђег и мешаног меса и чајне кобасице, са укупним учешћем у структури годишње стопе раста цене меса у 2023. од 50,3%. Просечно поскупљење **хлеба и житарица у 2023. (од 15,5%)** било је условљено поскупљењем, пре свега, белог хлеба, сланих грицкалица (сланих штапића, смокија, переца, рибица и сл.), бурека (и сланих пита), колача, торти, слатких пита, мафина, крофни, кора за торте и сл., учествујући у структури укупне стопе раста цена хлеба и житарица са 63,2%.

7.2. ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА ЗА ДОМАЋИНСТВО

(учешће у годишњој стопи раста потрошачких цена у 2023. – 9,0%)

Графикон 7.4. Структура просечне годишње стопе раста потрошачких цена енергије у 2023. (тотал = 100) (%)



8. ТРЖИШТЕ РАДА²⁴

У Републици Србији, у четвртом кварталу 2023. године, било је запослено 2,870 милиона лица, незапослено 288,2 хиљаде лица, а ван радне снаге било је 2,524 милиона лица старијих од 15 година.

Стопа незапослености износи 9,1% и, у поређењу са трећим кварталом 2023. године, виша је за 0,1 п. п., при чему је број незапослених већи за 2,5 хиљада лица, док је број лица ван радне снаге већи за 4,7 хиљада.

Регионално посматрано, стопа незапослености у четвртом кварталу 2023, у поређењу са претходним кварталом, бележи пад у Региону Јужне и Западне Србије (са 11,4% на 11,2%) и Региону Војводине (са 10,1% на 9,2%), док је раст забележен у Београдском региону (са 6,4% на 6,7%) и у Региону Шумадије и Западне Србије (са 8,8% на 9,9%).

Графикон 8.1. Кретање стопа запослености и незапослености лица старости 15 и више година (%)²⁵



Кретања на тржишту рада у четвртом кварталу 2023. године карактерише пораст стопе запослености за 1,3 п. п. и пад стопе незапослености за 0,3 п. п., као и стопе становништва ван радне снаге за 1,3 п. п. међугодишње.

(р) – ревидирани подаци, на основу демографских процена заснованих на коначним подацима из Пописа становништва, домаћинстава и станова 2022. године.

Табела 8.1. Стопе активности, запослености и незапослености

	2022 (р)				2023			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Стопа активности (%)	54,4	54,8	55,1	54,2	55,2	55,8	55,8	55,6
Стопа запослености (%)	48,5	50,0	50,2	49,2	49,6	50,4	50,7	50,5
Стопа незапослености (%)	10,9	8,9	9,0	9,4	10,1	9,6	9	9,1

²⁴ На основу Анкете о радној снази.

²⁵ Од 2021. године, Републички завод за статистику спроводи истраживање Анкета о радној снази према новој, редизајнираној методологији Евростата. Методологија је промењена у складу са новом Уредбом Европског парламента и Савета, која је ступила на снагу 1. јануара 2021. године. Више информација о методолошким променама и њиховим ефектима на главне статистичке показатеље може се наћи у посебној публикацији путем линка: <https://www.stat.gov.rs/vesti/20210628-anketa-o-radnoj-snazi-nova-metodologija/>

Табела 8.2. Тржиште рада – лица старости 15 и више година

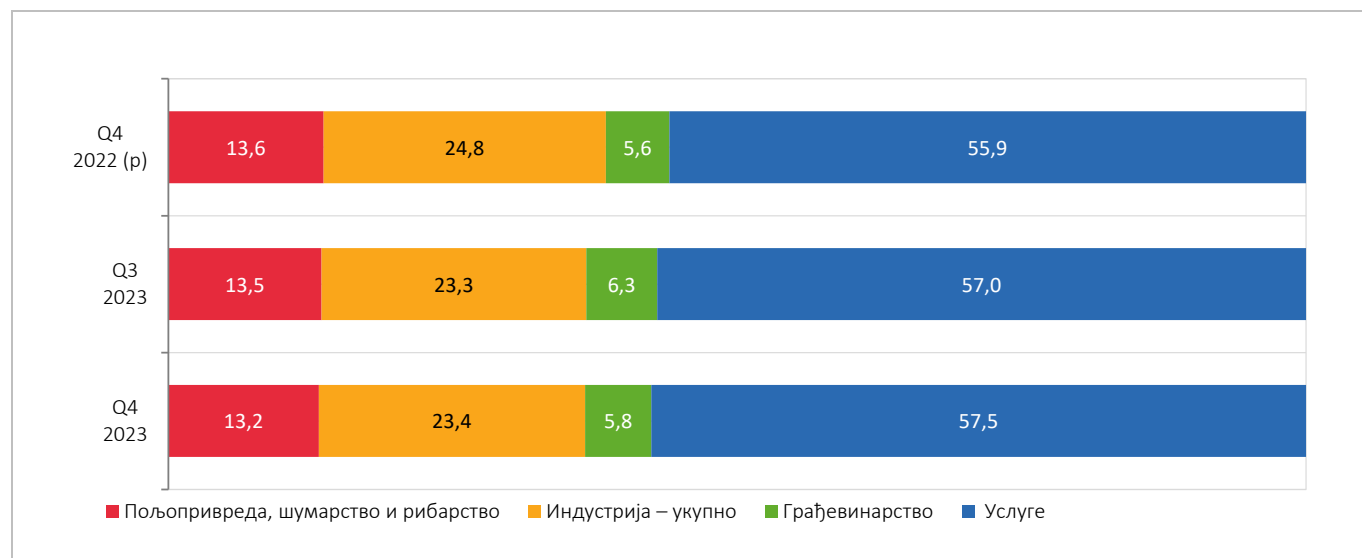
	Актуелни квартал	Претходни квартал		Исти квартал претходне године (р)	
	Q4 2023 (у хиљ.)	Q3 2023 (у хиљ.)	промена, %	Q4 2022 (у хиљ.)	промена, %
Незапослени	288,2	285,7	0,9	291,7	-1,2
Запослени	2 870,2	2 888,5	-0,6	2 818,1	1,8
	%	%	промена, п. п.	%	промена, п. п.
Стопа незапослености	9,1	9,0	0,1	9,4	-0,3
Стопа запослености	50,5	50,7	-0,2	49,2	1,3

(р) – ревидирани подаци

Посматрано по секторима, највеће учешће броја запослених у четвртом кварталу 2023. забележено је у услужном сектору (57,5%), затим у индустрији (23,4%) и пољопривреди (13,2%), а најмање у грађевинарству (5,8%). У поређењу са претходним кварталом, пад учешћа запослених бележе сектори Пољопривреда, шумарство и рибарство (са 13,5% на 13,2%) и Грађевинарство (са 6,3% на 5,8%). С друге стране, раст учешћа запослених забележили су сектори Услуге (са 57% на 57,5%) и Индустрија (са 23,3% на 23,4%).

У међугодишњој периодици (IV квартал 2023 – IV квартал 2022), пад удела запослених забележен је у секторима Пољопривреда, шумарство и рибарство (са 13,6% на 13,2%) и Индустрија (са 24,8% на 23,4%). Насупрот томе, раст бележе сектори Услуге (са 55,9% на 57,5%) и Грађевинарство (са 5,6% на 5,8%).

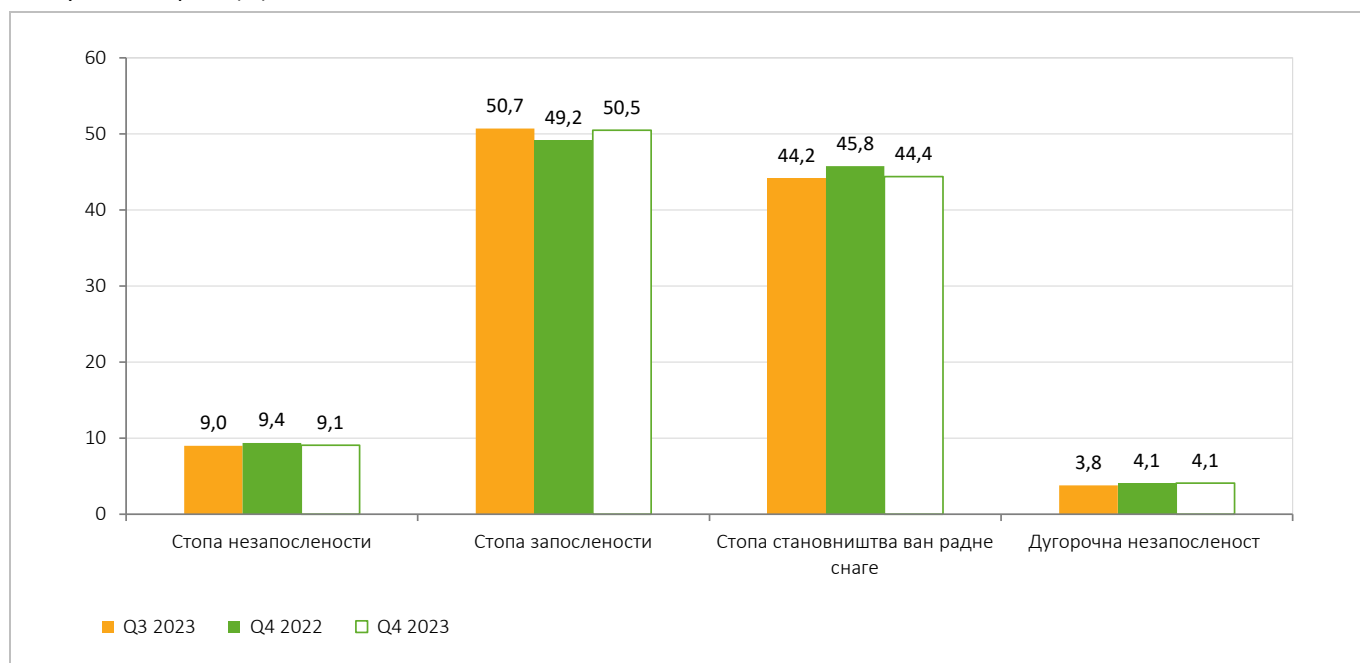
Графикон 8.2. Учешће запослених по секторима (%)



(р) – ревидирани подаци

Трендови на тржишту рада у знатној мери су остали отпорни на изазове у глобалном окружењу и успоравање привредне активности, захваљујући, пре свега, макроекономској стабилности успостављеној у претходном периоду.

Графикон 8.3. Тржиште рада – најважнији показатељи за претходни квартал, исти квартал претходне године и актуелни квартал (%)



8.1. ПОРЕЂЕЊЕ СА ПРЕТХОДНИМ КВАРТАЛОМ

У поређењу са претходним, трећим кварталом 2023, број запослених мањи је за 18,4 хиљаде, уз пораст броја незапослених за 2,5 хиљада лица и становништва ван радне снаге (за 4,7 хиљада лица), што је довело до пада стопе запослености за 0,2 п. п. и незнатног раста стопе незапослености (за 0,1 п. п.), као и стопе становништва ван радне снаге (за 0,2 п. п.).

Број запослених младих лица (15–24 године) мањи је за 10,5 хиљада, док је број младог становништва ван радне снаге већи за 9,5 хиљада. Такав тренд довео је до пада стопе запослености и уједно до пораста стопе становништва ван радне снаге за исту вредност од 1,5 п. п, као и пораста стопе незапослености за 1,1 п. п. у односу на трећи квартал 2023. године.

Стопа дугорочне незапослености износила је 4,1%, што је за 0,3 п. п. више него у трећем кварталу 2023.

Посматрано према полу, стопа незапослености у четвртом кварталу 2023, у односу на претходни квартал, бележи раст код мушкараца (за 0,3 п. п.) и пад код женске популације за 0,1 п. п.

Стопа незапослености мушке популације бележи пад једино у Региону Војводине, са 10,4% на 9,2%, док остали региони бележе раст, и то: Београдски регион, са 6,4% на 6,6%, Регион Шумадије и Западне Србије, са 7,7% на 9%, и Регион Јужне и Источне Србије, са 9,7% на 10,8%.

Када је посреди стопа незапослености женске популације, пад је забележен у Региону Војводине, са 9,6% на 9,2%, и у Региону Јужне и Источне Србије, са 13,5% на 11,8%, док, наспрот томе, раст бележе Београдски регион, са 6,5% на 6,8%, и Регион Шумадије и Западне Србије, са 10,1% на 11%.

Посматрано према професионалном статусу, у односу на претходни квартал, број запослених лица је повећан једино у категорији samozапослених (за 1,7%), док код неплаћених породичних радника бележи пад (за 0,9%), као и код запослених радника (за 1,1%).

Табела 8.3. Запосленост по професионалном статусу, поређење Q3 2023 – Q4 2023.

	Q3 2023 (у хиљ.)	Q4 2023 (у хиљ.)	Промена, %
Запослена лица – укупно	2 888,5	2 870,2	-0,6
Самозапослени	473,3	481,4	1,7
Запослени радници	2 246,8	2 221,9	-1,1
Неплаћени породични радници	168,4	166,8	-0,9

8.2. ПОРЕЂЕЊЕ СА ИСТИМ КВАРТАЛОМ ПРЕТХОДНЕ ГОДИНЕ

У поређењу са истим кварталом претходне године, број незапослених лица смањен је за 1,2% (са 291,7 хиљада на 288,2 хиљаде). Истовремено, број запослених лица већи је за 1,8% (са 2 818,1 у четвртом кварталу 2022. на 2 870,2 у четвртом кварталу 2023. године).

Стопа незапослености младих (старости од 15 до 24 године) у четвртом кварталу 2023. износила је 26%, што је за 1,9 п. п. више у односу на трећи квартал 2022. године.

Стопа дугорочне незапослености износила је 4,1% у четвртом кварталу 2023, што је непромењено у односу на исти квартал претходне године.

Посматрано према полу, стопа незапослености у четвртом кварталу 2023, у поређењу са истим кварталом претходне године, бележи пад за 0,8% код мушкараца и незнатан раст за 0,4 п. п. код женске популације.

Посматрано по регионима, стопа незапослености мушкараца повећана је у готово свим регионима, и то: у Региону Војводине, са 7,8% на 9,2%, у Региону Шумадије и Западне Србије, са 8,9% на 9%, и у Региону Јужне и Источне Србије, са 7,6% на 10,8%, са изузетком Београдског региона, где је забележен пад са 7,4% на 6,6%.

Насупрот томе, стопа незапослености женске популације бележи пад у већини региона, и то: у Београдском региону, са 7,4% на 6,8%, у Региону Јужне и Источне Србије, са 12,4% на 11,8%, и у Региону Шумадије и Западне Србије, са 13,5% на 11%, са изузетком Региона Војводине, где је стопа незапослености забележила раст, са 7,3% на 9,2%.

Посматрано према професионалном статусу, у односу на исти квартал 2022, број запослених лица повећан је у категорији неплаћених породичних радника (за 2,9%), запослених радника (за 1,9%) и самозапослених (за 1,4%).

Табела 8.4. Запосленост по професионалном статусу, поређење Q4 2022 – Q4 2023.

	Q4 2022 (р) (у хиљ.)	Q4 2023 (у хиљ.)	Промена, %
Запослена лица – укупно	2 818,1	2 870,2	1,8
Самозапослени	474,5	481,4	1,4
Запослени радници	2 181,4	2 221,9	1,9
Неплаћени породични радници	162,2	166,8	2,9



РЕЧНИК ТЕРМИНА

Активно становништво (радну снагу) чине сва запослена и незапослена лица.

Запослени су лица старости 15–89 година која су најмање један сат у посматраној седмици обављала неки плаћени посао (у новцу или натури), као и лица која су имала запослење, али која су у тој седмици била привремено одсутна са посла. Према класификацији професионалног статуса запослених, они се деле на *самозапослене*, *запослене раднике* и *помажуће чланове у породичном послу*.

Самозапослени су она лица која раде самостално у властитом предузећу, установи, приватној радњи или на пољопривредном имању, као и лица која обављају самосталну професионалну делатност или неки други посао за сопствени рачун. Самозапослена су она лица која сама одређују услове свог рада (као и рада својих запослених) и носе ризик за свој посао.

Запослени радници су она лица која раде за послодавца у било ком сектору својине, без обзира на то да ли имају формални уговор о запослењу или раде на основу усменог договора. Чланови домаћинства који помажу у обављању породичног посла и који су плаћени за свој рад сматрају се запосленим радницима.

Неплаћени породични радници су лица која помажу другом члану домаћинства у вођењу породичног посла или пољопривредног газдинства, а да при томе нису плаћена за тај рад. Ова лица сматрају се запосленима и поред тога што нису плаћена за свој рад, пошто од свог рада имају користи у виду бенефиција као што су смештај, храна и сл.

Незапослени су лица старости 15–74 године која нису обављала ниједан плаћени посао у посматраној седмици, активно су тражила посао током четири седмице које су претходиле посматраној седмици и у могућности су да почну да раде у року од две седмице након истека посматране седмице.

Становништво ван радне снаге чине сва лица стара 15 и више година која нису сврстана у запослено или незапослено становништво. У становништво ван радне снаге спадају студенти, пензионери, лица која обављају кућне послове, као и остала лица која у посматраној седмици нису обављала ниједан плаћени посао, нису активно тражила посао или нису била у могућности да почну да раде у року од две седмице након истека посматране седмице.

Стопа активности представља удео активног становништва у укупној посматраној популацији (становништву старом 15 и више година).

Стопа запослености представља удео запослених у укупној посматраној популацији (становништву старом 15 и више година).

Стопа незапослености представља удео незапослених у радној снази (запослени и незапослени).

Стопа дугорочне незапослености представља удео лица незапослених дуже од годину дана у радној снази (запослени и незапослени) старости 15 и више година.

Стопа становништва ван радне снаге представља проценат становништва ван радне снаге у укупном становништву старом 15 и више година.

9. ЗАРАДЕ

Просечна зарада без пореза и доприноса обрачуната у Републици Србији за четврти квартал 2023. године износила је 90 597 динара.

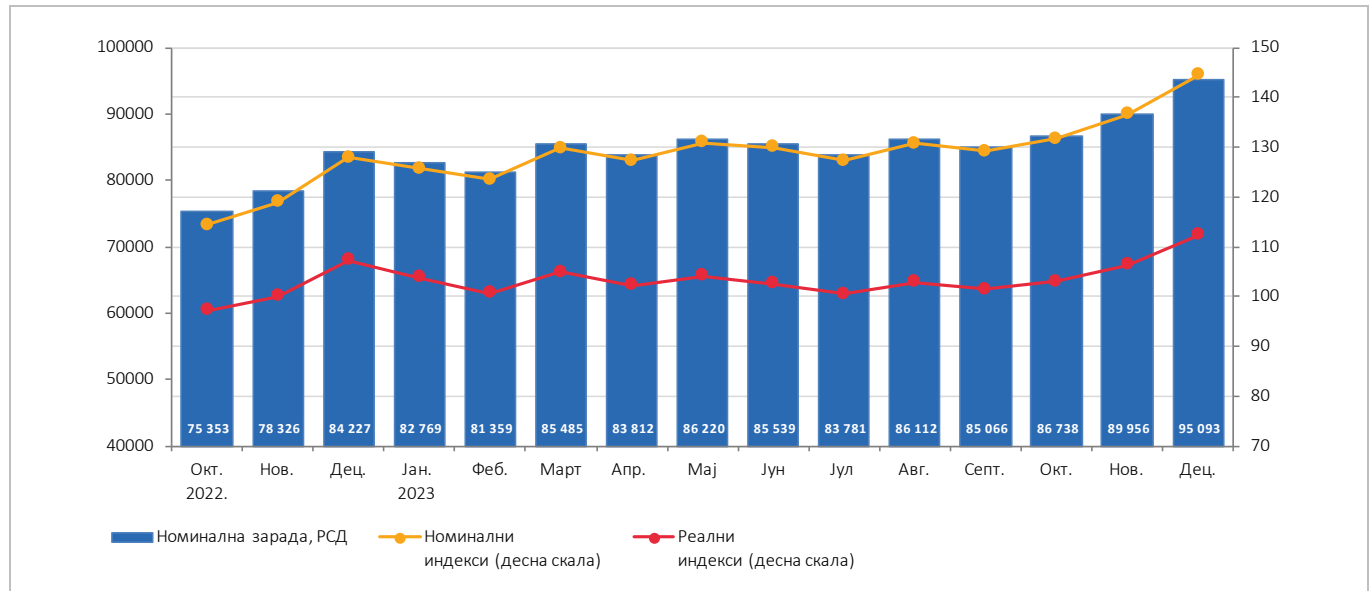
У поређењу са истим периодом претходне године, номинално је виша за 14,2%, а реално за 5,8%. У односу на претходни квартал, тј. трећи квартал 2023, номинално је виша за 6,6%, а реално за 5,6%.

Обрачуната просечна зарада без пореза и доприноса у 2023. износила је 86 007 динара и, у односу на претходну годину, номинално је виша за 14,8%, а реално за 2,4%.

Табела 9.1. Зараде без пореза и доприноса – реални и номинални индекси (поређење са истим периодом претходне године)

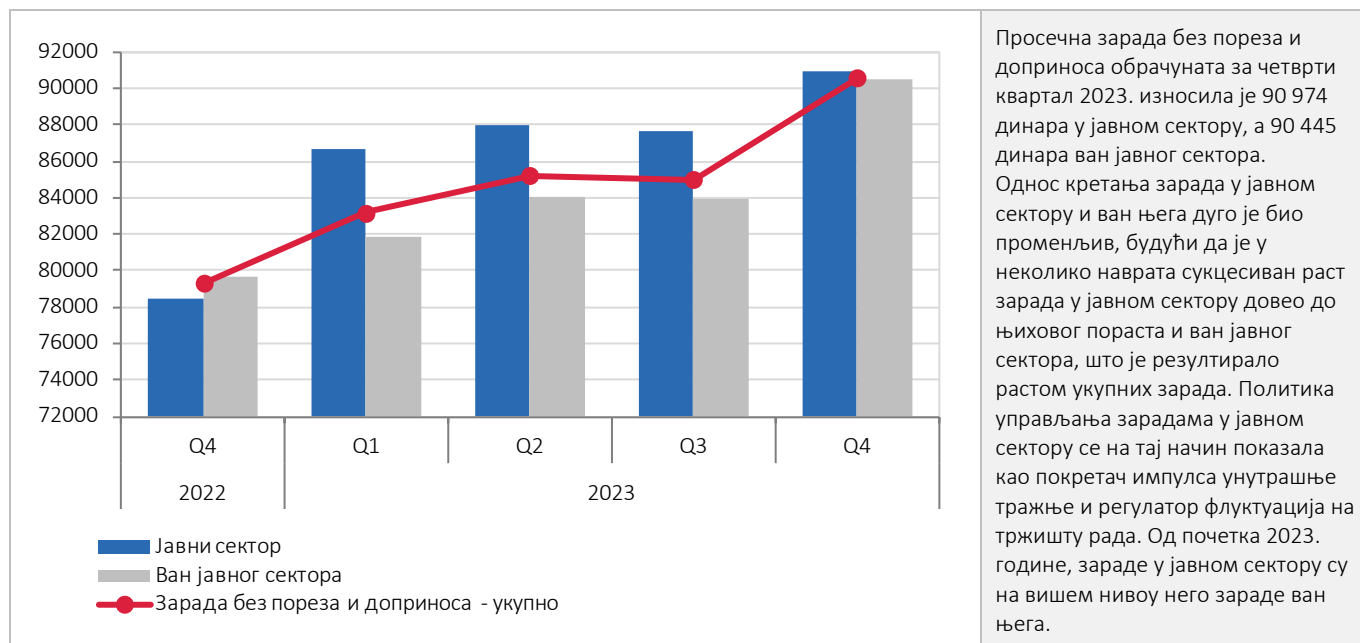
	2021				2022				2023			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Реални индекси	105,8	106,4	104,5	104,5	104,3	102,7	101,3	98,6	99,5	100,8	102,5	105,8
Номинални индекси	107,3	109,8	109,2	112,1	113,4	113,6	114,8	113,4	115,5	115,4	114,1	114,2

Графикон 9.1. Зараде без пореза и доприноса, кретање номиналних и реалних индекса (просек 2021 = 100)



Номиналне зараде су се од почетка године кретале у складу са кретањем реалне економије и буџета, истовремено се прилагођавајући тржишним показатељима, тј. понуди и потражњи радне снаге. Просечна зарада без пореза и доприноса бележи тренд раста и у децембру 2023, са износом од 95 093 динара, достиже међугодишњи раст од 12,9% номинално, а реално 4,9%. На раст зарада утицала је и одлука о повећању минималне цене рада са 201,2 динара по радном часу у 2022. години на 230 динара у 2023. години. Такође, просечна зарада без пореза и доприноса, изражена у еврима, као показатељ животног стандарда и међународне конкурентности привреде Републике Србије, бележи раст и у децембру 2023. достиже вредност од 812 евра или међугодишњи раст од 13,1%, што је приближно номиналном расту зарада услед релативне стабилности курса динара према еври.

Графикон 9.2. Зараде без пореза и доприноса у јавном сектору и ван јавног сектора (у РСД)



Просечна зарада без пореза и доприноса обрачуната за четврти квартал 2023. износила је 90 974 динара у јавном сектору, а 90 445 динара ван јавног сектора. Однос кретања зарада у јавном сектору и ван њега дуго је био променљив, будући да је у неколико наврата сукцесиван раст зарада у јавном сектору довео до њиховог пораста и ван јавног сектора, што је резултирало растом укупних зарада. Политика управљања зарадама у јавном сектору се на тај начин показала као покретач импулса унутрашње тражње и регулатор флукуација на тржишту рада. Од почетка 2023. године, зараде у јавном сектору су на вишем нивоу него зараде ван њега.

Просечне зараде без пореза и доприноса у јавном сектору, 2023.

Јавни сектор – укупно	88 332 РСД
Јавна државна предузећа	98 855 РСД
Јавна локална предузећа	78 849 РСД
Администрација – сви нивои	94 612 РСД
Ниво државе	98 724 РСД
Ниво аутономне покрајине	101 007 РСД
Ниво локалне самоуправе	74 095 РСД
Здравствени и социјални рад	86 760 РСД
Образовање и култура	81 123 РСД

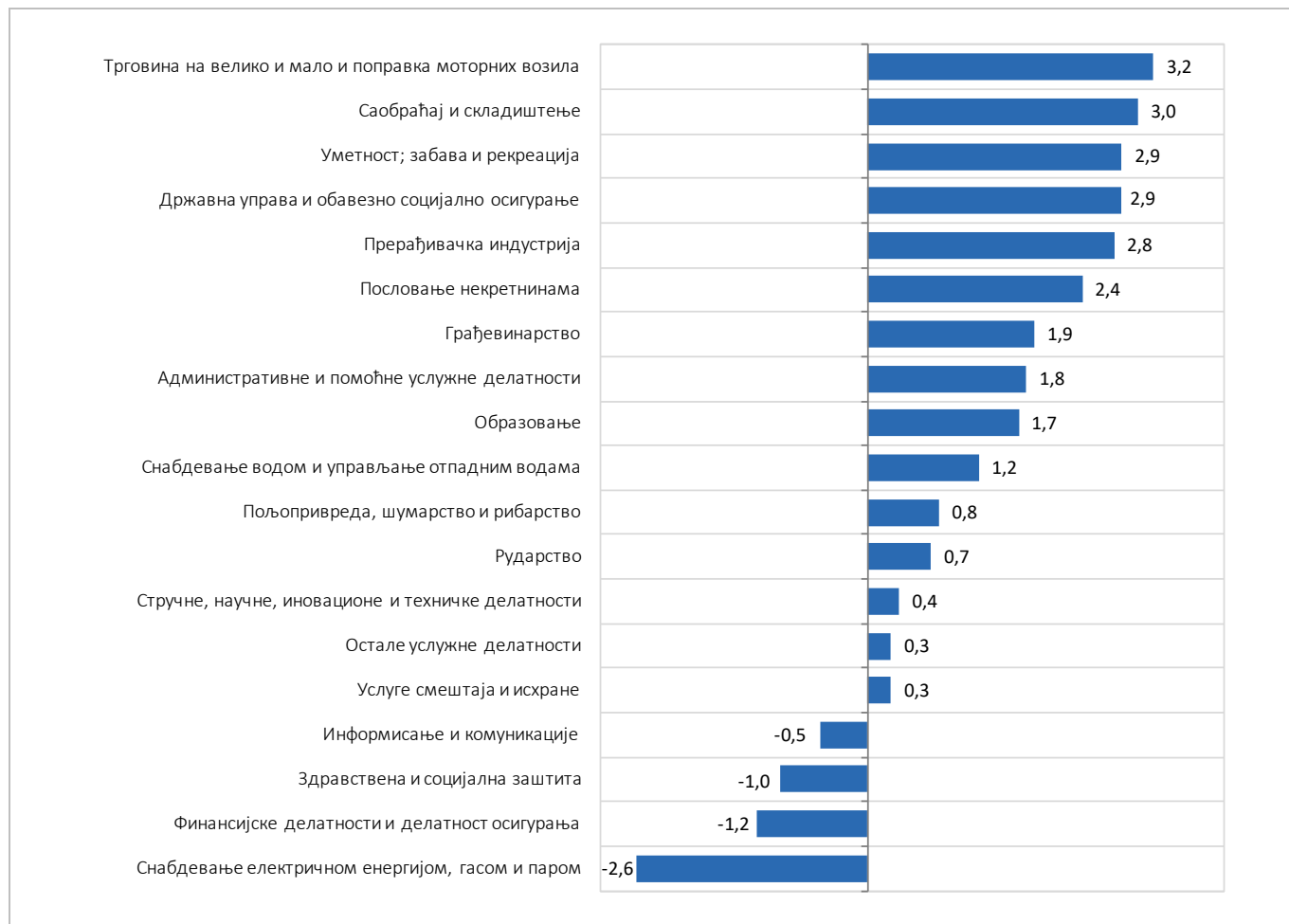
Када се зараде без пореза и доприноса упореде по секторима КД (2010), запажа се да је највећи реалан раст у 2023. години, у односу на 2022. годину, остварен у секторима Трговина на велико и мало и поправка моторних возила (3,2%), Саобраћај и складиштење (3%) и Уметност; забава и рекреација (2,9%).

Највиша зарада без пореза и доприноса у 2023. години обрачуната је у следећим областима делатности: Рачунарско програмирање и консултантске делатности (264 620 динара), Ваздушни саобраћај (193 390), Научно истраживање и развој (180 888), Експлоатација сирове нафте и природног гаса (153 621) и Управљачке делатности; саветовање у вези са управљањем (153 428).

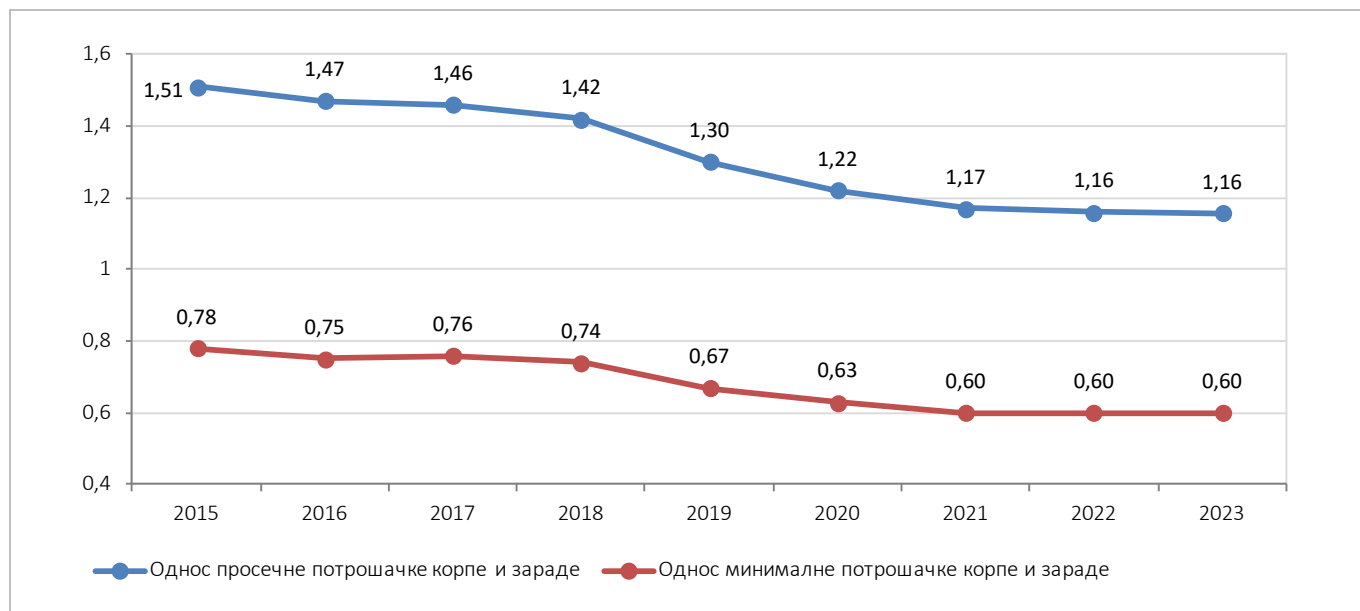
У свим осталим областима зараде су се кретале у распону од 47 377 динара (Делатност припремања и послуживања хране и пића) до 144 531 динар (Финансијске услуге, осим осигурања и пензијских фондова).

Посматрано по регионима, највиша просечна зарада без пореза и доприноса у 2023. години обрачуната је у Београдском региону (109 431 динар). У Региону Војводине зарада је износила 81 386 динара, у Региону Јужне и Источне Србије 73 373 динара, а у Региону Шумадије и Западне Србије 71 642 динара.

Графикон 9.3. Реални раст зарада без пореза и доприноса по секторима КД (2010) (2023. у односу на 2022. годину)



Графикон 9.4. Однос потрошачке корпе²⁶ и зараде без пореза и доприноса



Раст животног стандарда становништва у периоду 2015–2023. резултат је, пре свега, динамичног раста зарада. У 2015. години однос просечне потрошачке корпе и просечне зараде (без пореза и доприноса) износио је 1,51, док је у 2023. износио 1,16, што указује да, док је у 2015. за просечну потрошачку корпу домаћинству била потребна 1,51 просечна зарада, у 2023. тај однос је побољшан, тако да је за просечну потрошачку корпу домаћинству било потребно 1,16 просечних зарада.

Однос просечне потрошачке корпе и зараде без пореза и доприноса у четвртном кварталу 2023. године указује на пораст куповне моћи становништва у односу на претходни квартал. За покриће просечне потрошачке корпе у четвртном кварталу 2023. године било је потребно издвојити 1,12 просечних зарада (у трећем кварталу 2023. – 1,18), док је за покриће минималне потрошачке корпе било довољно 0,58 просечних зарада (у трећем кварталу 2023. – 0,61).

У поређењу са истим кварталом претходне године, однос зараде без пореза и доприноса и просечне потрошачке корпе такође указује на раст куповне моћи, ако се има у виду да је у четвртном кварталу 2022. за покриће просечне потрошачке корпе било потребно издвојити 1,17 просечних зарада, док је за покриће минималне потрошачке корпе била потребна 0,61 просечна зарада.

Посматрано по градовима, у четвртном кварталу 2023. године, куповну моћ (однос просечне потрошачке корпе и просечне зараде) изнад просека Републике (1,12) имали су Београд (0,91), Нови Сад (1,06) и Ниш (1,10). У осталим градовима, који се статистички прате, просечне зараде покривале су минималну, али не и просечну потрошачку корпу домаћинства.

²⁶ Минимална потрошачка корпа односи се на потрошњу домаћинства која обезбеђује одржавање живота и радног капацитета чланова домаћинства, имајући у виду оптимални биохемијски састав хране (угљени хидрати, беланчевине, масти и калорије). Укупну вредност минималне потрошачке корпе чини збир издатака за храну и осталих производа и услуга који чине личну потрошњу домаћинства.

Просечна потрошачка корпа односи се на потрошњу производа и услуга личне потрошње просечног домаћинства.

Од јануара 2011. године објављују се подаци о новој просечној и новој минималној потрошачкој корпи, које се у Републичком заводу за статистику од јануара 2008. године рачунају по новој методологији.

10. ТУРИЗАМ

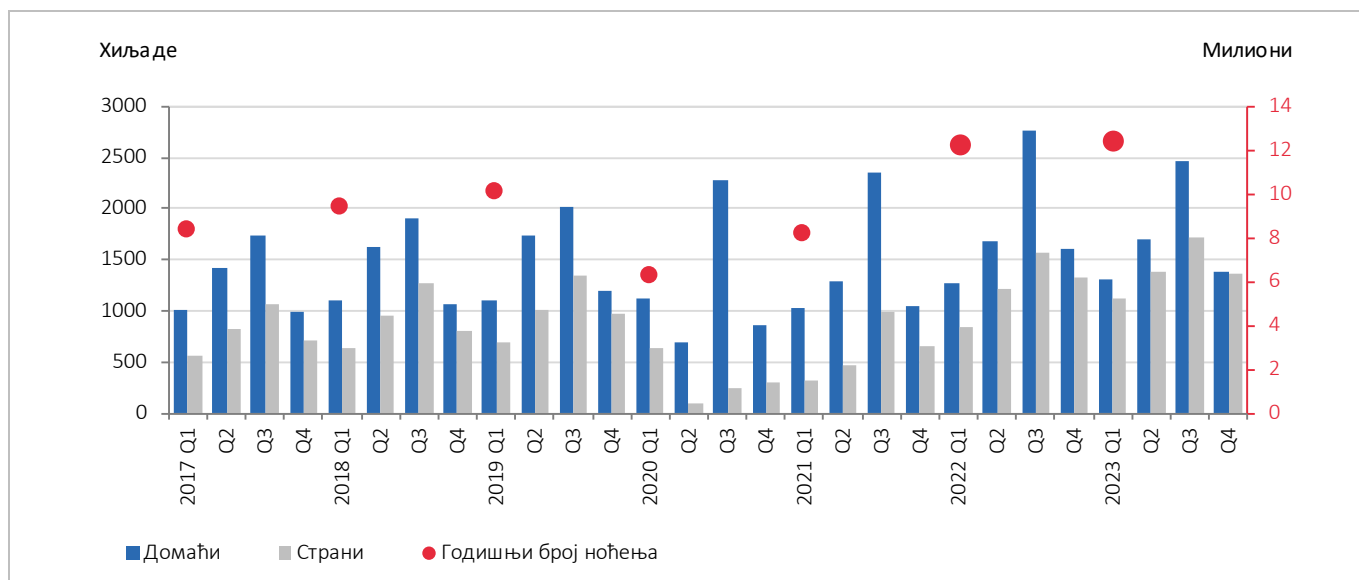
Мултидимензионална и комплексна природа туризма карактерише га као активност испреплетану са многим другим економским активностима – јер, поред пружања смештаја и гастрономских услуга, неизоставне делатности у вези са туризмом су и транспорт, културно-рекреационе делатности, платни промет итд. Изузев тога што промовише и обликује национални идентитет једне земље, туризам има велику улогу и у њеној економији – у неким регионима је чак и једини фактор креирања радних места за локалну популацију и, уопште, једини чинилац одрживог развоја – због чега заслужује посебну аналитичку пажњу.

10.1. НОЋЕЊА ТУРИСТА

Експанзија туризма у Републици Србији започета је 2015. године, најпре подстицајним мерама домаћег туризма, али и порастом интересовања страних туриста у овом периоду. Изражено бројем ноћења, туристички промет је био у порасту све до 2019. године, када је остварен рекордан број од укупно 10,1 милион ноћења. У 2020. години долази до контракције туристичке активности и пада броја ноћења на 6,2 милиона, где су домаћи туристи остварили скоро 5 милиона, а страни око 1,3 милиона ноћења. У 2021. години долази до опоравка и раста броја ноћења на 8,2 милиона. Растући тренд, изражен бројем туристичких ноћења у Републици Србији, настављен је и у претходној, 2022. години, када је забележено 12,2 милиона ноћења или 50% више него 2021. године. Иако су домаћи туристи поново остварили доминантан број ноћења, и страни туристи су гостовали у нашој земљи у готово дупло већем броју (4,9 милиона) него у 2021. години.

У четвртм кварталу 2023. године број остварених туристичких ноћења износио је 2,7 милиона, што је за 6,7% мање у односу на четврти квартал 2022. године. Домаћи туристи су остварили 50,3%, а страни 49,7% од укупног броја ноћења.

Графикон 10.1. Ноћења туриста – домаћи, страни и укупно; квартални и годишњи подаци



Табела 10.1. Ноћења туриста, индекси (поређење са истим периодом претходне године)

	2021				2022				2023			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Укупно	76,1	228,4	133,3	148,2	156,3	164,1	129,2	171,7	116,0	106,6	96,9	93,3
Домаћи туристи	91,9	188,5	103,6	123,5	122,2	130,8	117,2	151,4	103,9	100,8	89,6	86,0
Страни туристи	48,3	535,8	412,6	220,0	270,1	253,8	157,5	204,7	134,4	114,5	109,6	102,2

10.2. НАЈВАЖНИЈА ТУРИСТИЧКА МЕСТА

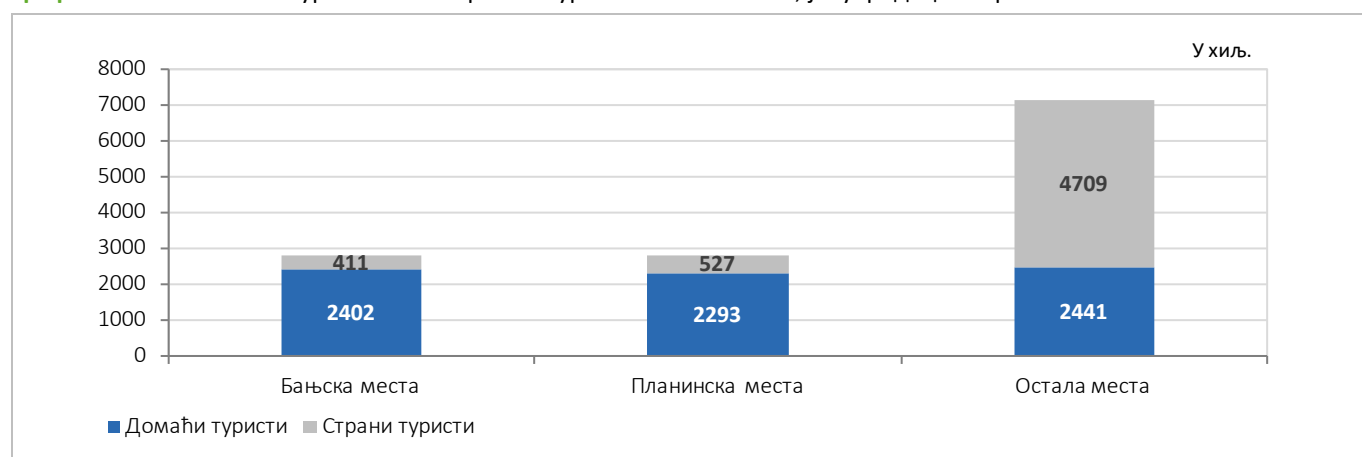
Изражено бројем туристичких ноћења²⁷, најфреквентније посећивана туристичка места у 2023. години била су **Остала туристичка места**, са 7,1 милион ноћења (или око 55,9% од укупних ноћења), што је за 6,8% више ноћења него у 2022. години. У ову категорију места спадају Београд (3,5 милиона ноћења) и већи градови Републике Србије (Нови Сад, Суботица, Ниш). Већину посетилаца Београда чинили су страни туристи (86%), а слична ситуација забележена је и у Новом Саду (страни туристи 72%) и Суботици, где је око 57,6% посетилаца било из иностранства.

Планински центри, друга по реду категорија места према броју туристичких ноћења, у 2023. години остварили су 2,8 милиона ноћења (или 22,1% од укупног броја ноћења), што је за 0,7% више него у 2022. години. Златибор је привукао највећи број туриста (1,1 милион), који су у највећем броју били из Републике Србије (843,4 хиљаде). На Копаонику је остварено око 590 хиљада ноћења туриста, од којих је такође већина била из Републике Србије (455 хиљада). Ове две планине угостиле су око 59,8% укупног броја туриста који су ноћили у планинским центрима.

У **Бањским местима**, у 2023. години остварено је око 2,8 милиона ноћења, што је 7,9% мање него у истом периоду претходне године. Туристи су већином били из Републике Србије (85,4%), а најпосећенија је била Врњачка Бања, са 686,6 хиљада посетилаца. Затим следе Сокобања (656,5 хиљада), Бања Врдник (220 хиљада), Луковска Бања (189,1 хиљада) и остале бање.

Највећи раст, изражен бројем ноћења у 2023. години у односу на 2022. годину, остварен је на Руднику (раст 316,9%), у Селтерс бањи (раст 169,3%), на Дивчибарима и Бечеју (раст по 71,5%).

Графикон 10.2. Ноћења туриста по изабраним туристичким местима, јануар–децембар 2023.



²⁷ Збир података по врстама места (бање, планински центри, остала места) не даје тачан број ноћења туриста у Републици Србији, с обзиром на то да подручја појединих туристичких места припадају истовремено различитим врстама места (нпр. истовремено су и бања и планински центар).

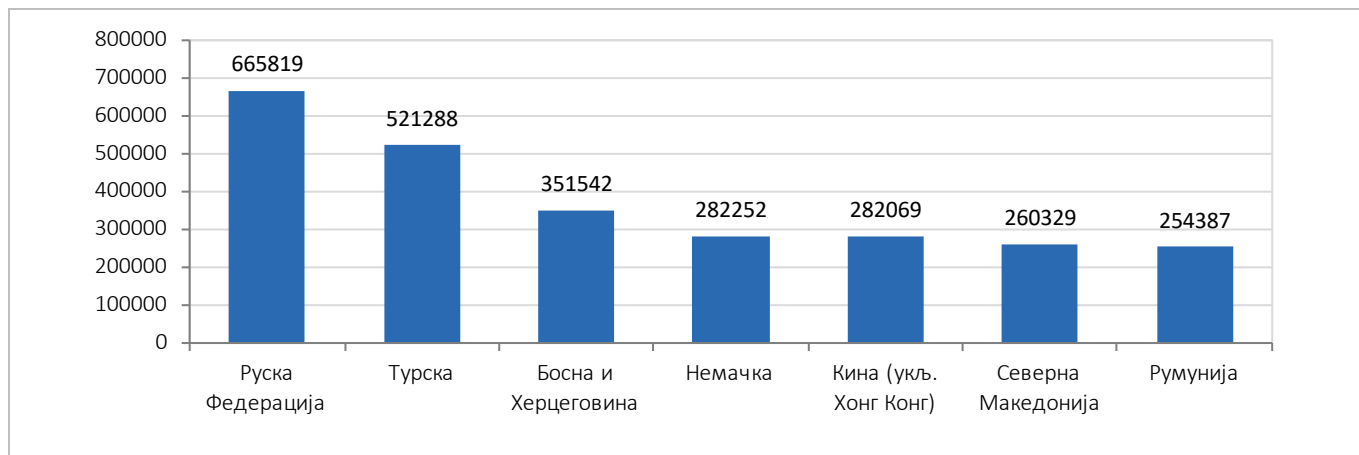
10.3. ЗЕМЉА ПОРЕКЛА СТРАНИХ ТУРИСТА

У 2023. години, Републику Србију су посетили страни туристи из око 50 различитих земаља света. Највећи број ноћења (82,1%) остварили су туристи из Европе.

Три земље чији су туристи остварили највише ноћења јесу Руска Федерација (665,8 хиљада), Турска (521,3 хиљаде) и Босна и Херцеговина (351,5 хиљада). На четвртном месту по броју ноћења налазе се посетиоци из Немачке (282,3 хиљаде), а затим из Кине (282,1 хиљада), Северне Македоније (260,3 хиљаде) и Румуније (254,4 хиљаде). Ноћења туриста из ових седам земаља чине 46,9% од укупног броја ноћења реализованих у 2023. години.

Поређења ради, на графикону 10.4 приказан је број туристичких ноћења у првих девет месеци 2022. године.

Графикон 10.3. Ноћења страних туриста по земљама из којих долазе, 2023.



Графикон 10.4. Ноћења страних туриста по земљама из којих долазе, 2022.



Напомена: У свим публикацијама Републичког завода за статистику, почев од 2022. године, подаци о туристичком промету објављују се на основу статистичке обраде података преузетих из административног извора, Централног информационог система у угоститељству и туризму (еТуриста). Закључно са децембром 2021. године, подаци су се прикупљали, обрађивали и објављивали на основу статистичког истраживања о доласцима и ноћењима туриста у смештајним објектима (ТУ-11).

Сви индекси туристичког промета (доласци и ноћења туриста) у 2022. израчунавају се на основу података Централног информационог система у угоститељству и туризму (еТуриста) за 2022. и 2021. Променом извора података, самим тим и обухвата, резултати добијени истраживањем (ТУ-11, за прошлу годину) и из административног извора (еТуриста, за ову годину) нису упоредиви.

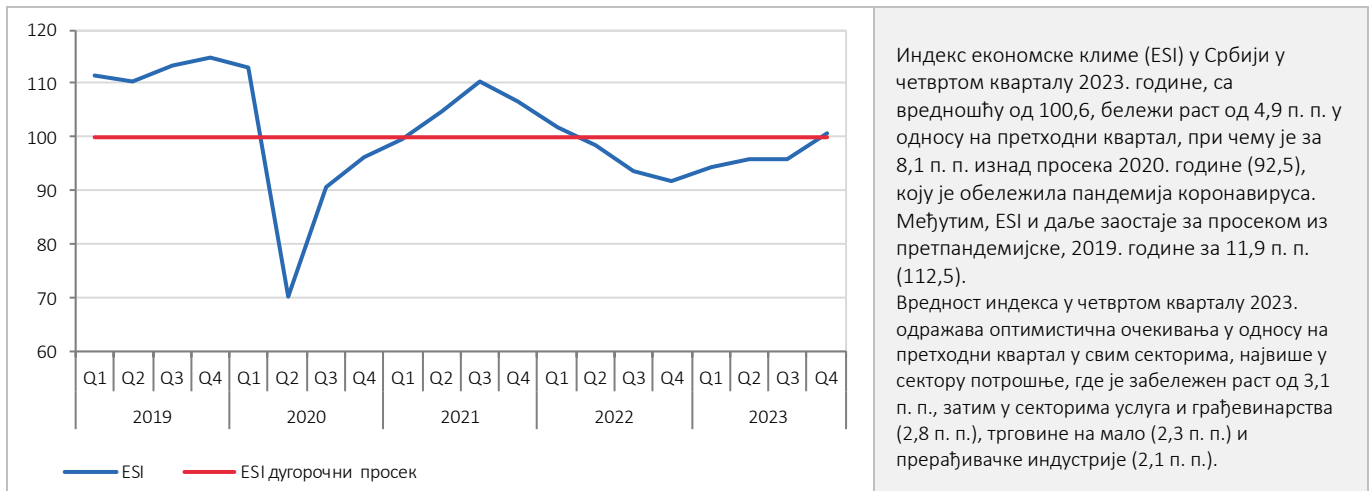
11. ИНДЕКС ЕКОНОМСКЕ КЛИМЕ

11.1. ИНДЕКС ЕКОНОМСКЕ КЛИМЕ (ECONOMIC SENTIMENT INDICATOR – ESI)

Индекс економске климе (енгл. *Economic Sentiment Indicator – ESI*) представља композитни индикатор чија је сврха да прикаже ставове произвођача и потрошача о економским кретањима и економској стабилности. Будући да увид у очекивања економских субјеката може бити важан сигнал промене економских кретања, овај индикатор се често користи за процену економске ситуације, за краткорочне прогнозе, у научне и аналитичке сврхе, као и за међународна поређења и креирање економских политика.

ESI је развијен од стране Генералног директората за привреду и финансије Европске комисије (DG ECFIN). Добија се на основу пет различитих истраживања произвођача и потрошача, чији ставови дају поуздане назнаке економских кретања, а на основу којих су креирани индикатори поверења. Индикатори поверења анализираних сектора су пондерисани, како би најбоље био одражен њихов утицај на привредне активности, и то – прерађивачка индустрија 40%, услужне делатности 30%, потрошња становништва 20%, грађевинарство 5% и трговина на мало 5%. Вредност ESI изнад 100 указује на побољшање економске активности, док вредност испод 100 указује на њено погоршање²⁸.

Графикон 11.1. Индекс економске климе²⁹ (%) (десезонирани подаци)



Извор: Европска комисија, обрада: Републички завод за статистику. Квартални подаци представљају тромесечни просек.

Табела 11.1. Индикатори поверења по секторима и индекс економске климе – раст у односу на дугорочни просек (%)

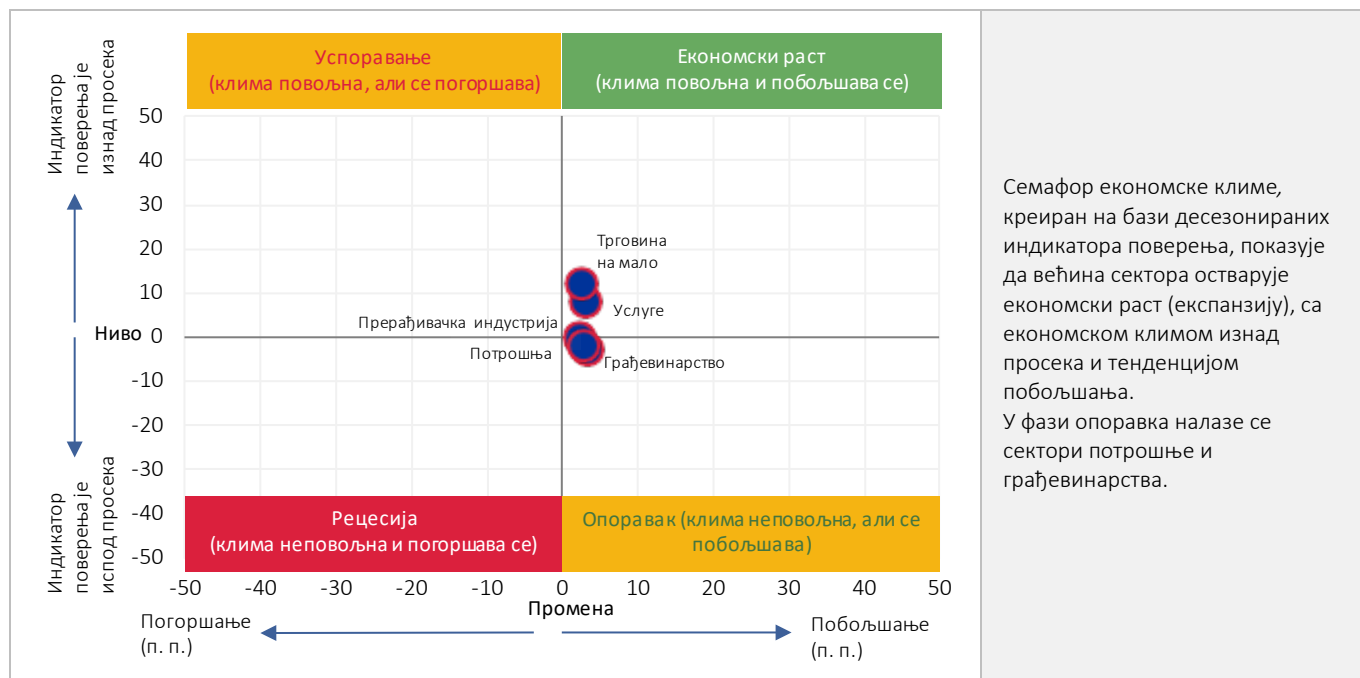
Индикатори поверења	Минимум		Просек	Максимум		2022				2023			
	квартал	вредност		квартал	вредност	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Прерађивачка индустрија	Q2 2020	-9,4	3,3	Q3 2018	8,0	0,4	1,3	0,8	-0,7	-1,8	-0,8	-1,9	0,2
Услуге	Q2 2020	-43,1	6,5	Q2 2016	16,1	7,4	6,0	1,4	3,1	4,3	4,5	5,6	8,4
Потрошачи	Q4 2014	-20,6	-5,0	Q1 2020	10,7	2,3	-6,0	-12,3	-17,2	-8,4	-6,5	-5,5	-2,4
Трговина на мало	Q2 2020	-12,5	8,4	Q4 2019	17,6	9,9	8,3	6,9	5,8	8,7	8,1	10,3	12,6
Грађевинарство	Q3 2013	-40,8	-9,9	Q3 2019	7,0	-1,0	-6,1	-7,9	-3,0	-2,6	-4,4	-4,3	-1,6
Индекс економске климе	Q2 2020	70,3	102,2	Q4 2019	114,8	101,8	98,5	93,8	91,8	94,3	95,8	95,7	100,6

²⁸ ESI се израчунава као индекс са средњом вредношћу 100 и стандардном девијацијом 10. Више о методологији:

https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-02/bcs_user_guide.pdf

²⁹ Подаци за Индекс економске климе (ESI) ревидирани су у складу са унапређеном методологијом сезонског прилагођавања података, која се примењује од априла 2022. године.

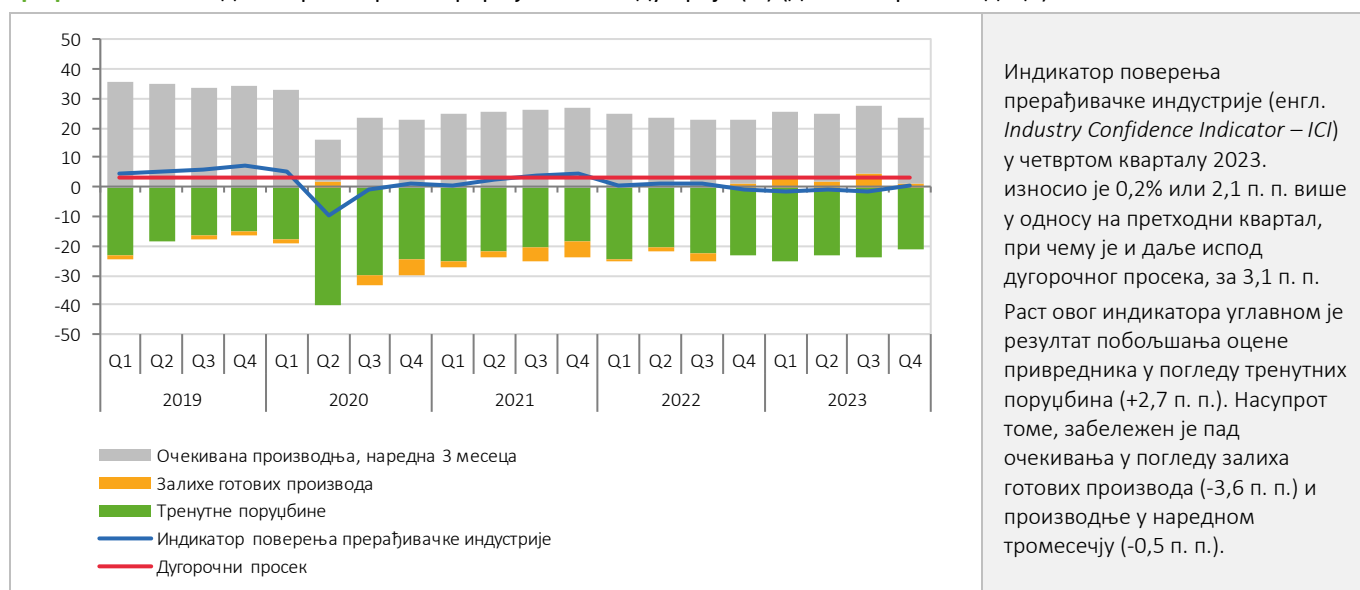
Графикон 11.2. Семафор економске климе



11.2. ИНДИКАТОР ПОВЕРЕЊА ПРАРАЂИВАЧКЕ ИНДУСТРИЈЕ

Индикатор поверења прерађивачке индустрије укључује одговоре економских субјеката о уговореним поруџбинама, очекиваној производњи и залихама готових производа.

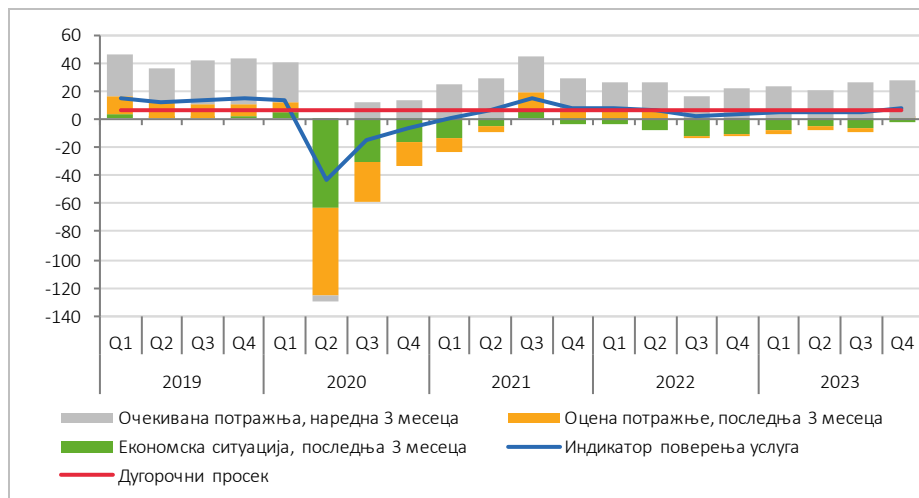
Графикон 11.3. Индикатор поверења прерађивачке индустрије (%) (десезонирани подаци)



11.3. ИНДИКАТОР ПОВЕРЕЊА У СЕКТОРУ УСЛУГА

Истраживање у области услужних делатности састоји се од питања о економској ситуацији, текућој и очекиваној потражњи за услугама.

Графикон 11.4. Индикатор поверења услуга (%) (десезонирани подаци)

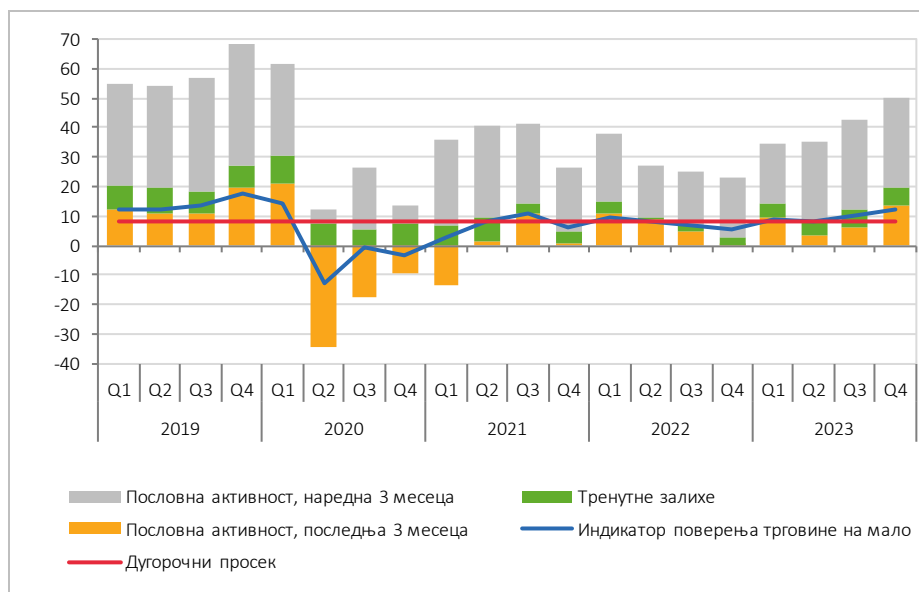


Индикатор поверења услуга (енгл. *Services Confidence Indicator – SCI*), са вредношћу од 8,4%, у четвртом кварталу 2023. године, виши је за 2,8 п. п. у односу на претходни квартал и превазилази дугорочни просек за 1,9 п. п. Највећи раст очекивања забележен је у погледу економске ситуације у наредном тромесечју (+4,6 п. п.), као и оцене потражње у претходна три месеца (+3,3 п. п.), док је умерен оптимизам исказан у погледу очекиване потражње у наредном тромесечју (+0,6 п. п.).

11.4. ИНДИКАТОР ПОВЕРЕЊА ТРГОВИНЕ НА МАЛО

Истраживање у области трговине на мало састоји се од питања о тренутној и будућој пословној активности предузећа и стању залиха.

Графикон 11.5. Индикатор поверења трговине на мало (%) (десезонирани подаци)

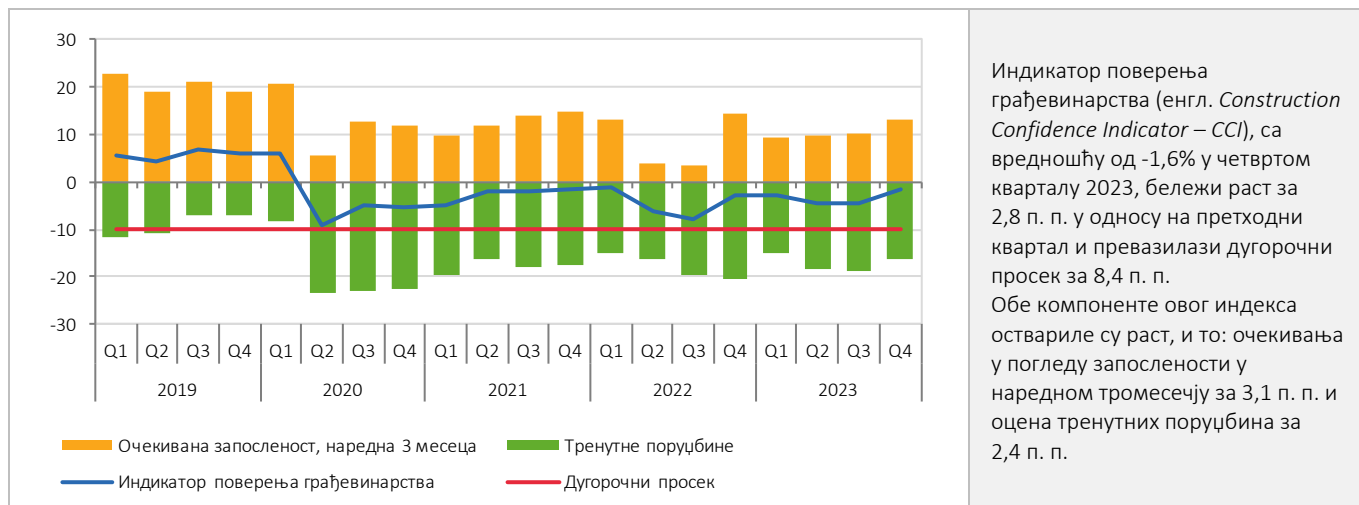


Индикатор поверења трговине на мало (енгл. *Trade Confidence Indicator – TCI*) у четвртом кварталу 2023, са вредношћу од 12,6%, бележи раст од 2,3 п. п. у односу на претходни квартал и за 4,2 п. п. превазилази дугорочни просек (8,4%). Вредност индикатора одражава наставак раста оцена пословне активности у претходном тромесечју (+7,3 п. п.) и тренутних залиха (+0,2 п. п.), упркос нешто лошијим очекивањима пословне активности у наредна три месеца (-0,4 п. п.).

11.5. ИНДИКАТОР ПОВЕРЕЊА ГРАЂЕВИНАРСТВА

Истраживање у области грађевинарства састоји се од питања о уговореним поруџбинама и очекиваној запослености.

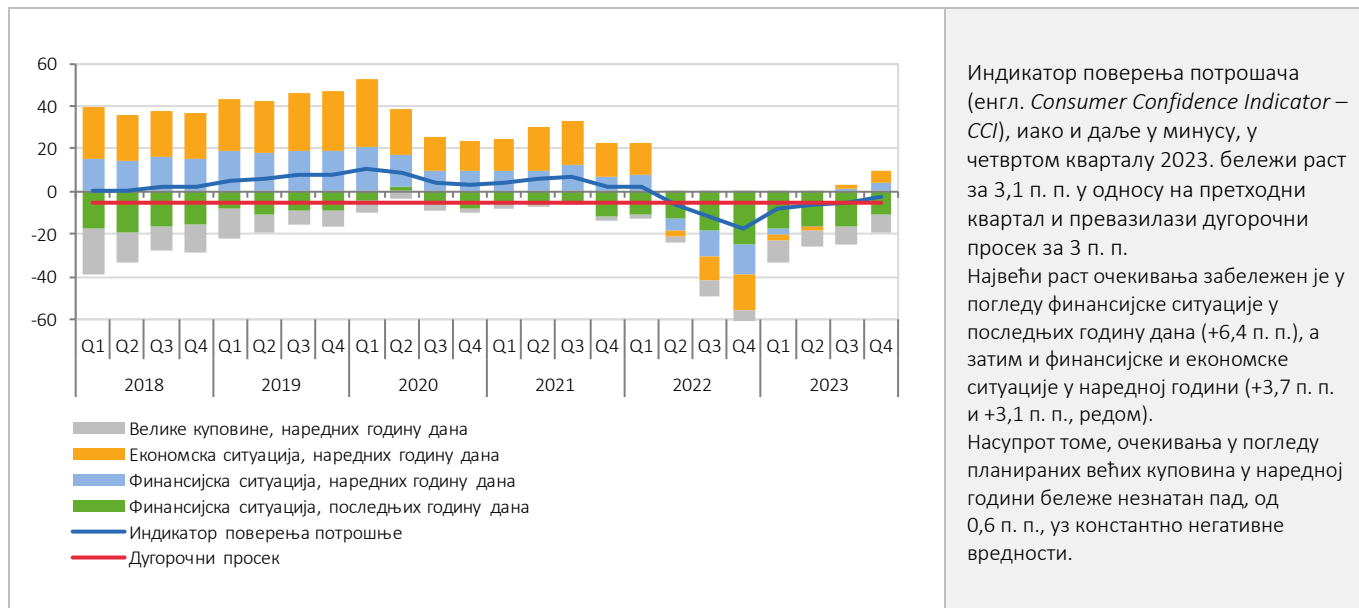
Графикон 11.6. Индикатор поверења грађевинарства (%) (десезонирани подаци)



11.6. ИНДИКАТОР ПОВЕРЕЊА ПОТРОШАЧА³⁰

Истраживање о потрошњи становништва састоји се од питања о финансијској ситуацији домаћинства, општој економској ситуацији и очекивањима у вези са већим куповинама.

Графикон 11.7. Индикатор поверења потрошача (%) (десезонирани подаци)

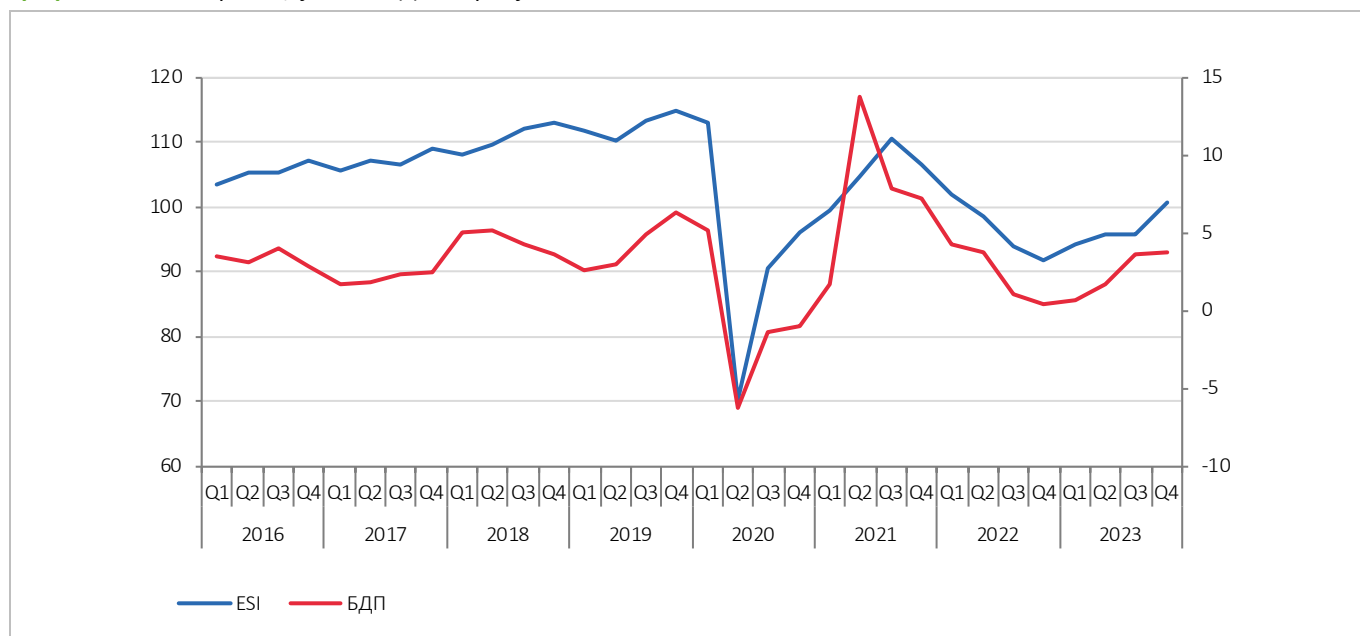


³⁰ Методологија израчунавања индикатора поверења потрошача је измењена од стране Европске комисије почев од 2018. године и, у складу с тим, подаци су ревидирани.

11.7. КОРЕЛАЦИЈА ESI И БДП-А СРБИЈЕ

Истраживачи и доносиоци економских одлука често укључују ESI као експланаторну варијаблу са релевантним информацијама за моделирање економског развоја, посебно ако се има у виду да су подаци о економској клими расположиви пре већине економских показатеља. Најчешће коришћена референтна (објашњавајућа) серија за ESI је бруто домаћи производ (БДП), јер одражава кретања у привреди као целини. Ако се има у виду да ESI представља коинцидентни индикатор (испољава промене кад и референтна серија), може се закључити да релативно добро прати кретање БДП-а, што потврђује и коефицијент корелације од 0,68.

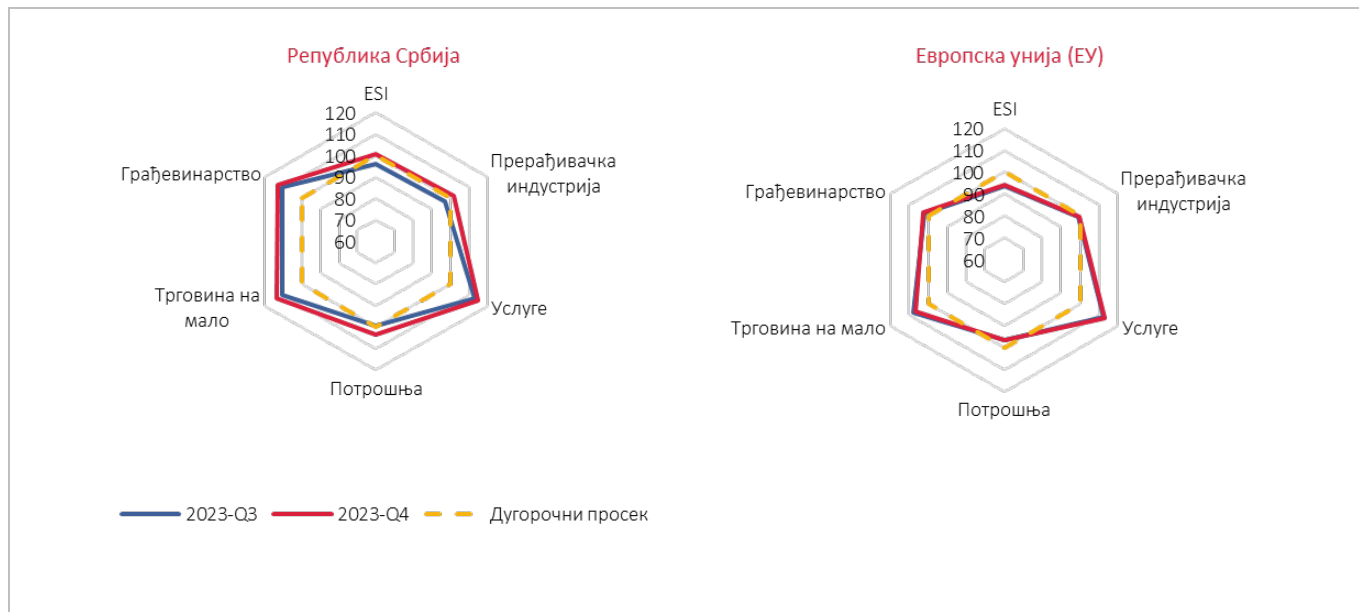
Графикон 11.8. Корелација ESI и БДП-а Србије



11.8. ИНДИКАТОР ЕКОНОМСКЕ КЛИМЕ У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Већина земаља ЕУ бележи побољшање економске климе у четвртом кварталу 2023. (у односу на претходни квартал), што је узроковало да *ESI* забележи раст (са вредности 94,3) за 0,8 п. п. Највећи пад очекивања у ЕУ забележен је у сектору трговине на мало (-1,1 п. п.), а затим и потрошње (-0,1 п. п.).

Графикон 11.9. Показатељи економске климе



КАКО ТУМАЧИТИ РАДАР?

Скала радар графикона дефинисана је у интервалу од 60 до 120 (просек = 100). Најновији квартални исходи (IV квартал 2023) упоређени су са претходним кварталним исходима (III квартал 2023) и дугорочним просеком (= 100) одговарајуће серије индикатора поверења. Развој удаљен од центра одражава побољшање индикатора поверења, а приближавање центру представља погоршање.

12. РЕГИОНАЛНЕ ЕКОНОМСКЕ АСИМЕТРИЧНОСТИ

Полазна тачка у сагледавању различитих аспеката регионалних асиметрија јесте статус градова и општина Републике Србије на основу Уредбе о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе за 2014. годину („Службени гласник РС“, број 104/2014). У складу са Уредбом, осим Београдског региона, који нема ниједну општину са статусом неразвијеног подручја, у остала три региона број и величина неразвијених општина изразито варирају – Регион Војводине има само једну у групи изразито недовољно развијених (од укупно 46 општина), Регион Јужне и Источне Србије има чак 30 (од укупно 53), а у Региону Шумадије и Западне Србије овај статус има 13 од укупно 53 општине. С друге стране, ниједна општина у Региону Војводине нема статус девастиране (девастирана општина је она чији је степен развијености испод 50% републичког просека – погледати Речник термина), у Региону Шумадије и Западне Србије овај статус имају три општине, а у Региону Јужне и Источне Србије чак њих 16.

Неуједначен економски раст у Републици Србији последњих деценија допринео је продубљивању већ постојећих територијалних неједнакости. Регионална поларизација присутна је на неколико нивоа – неразвијено подручје, развијени центар и недовољно развијена периферија. Регионалне неравномерности – изражене преко економских, социјалних, демографских и инфраструктурних индикатора – одражавају карактеристике економског и друштвеног система земље.

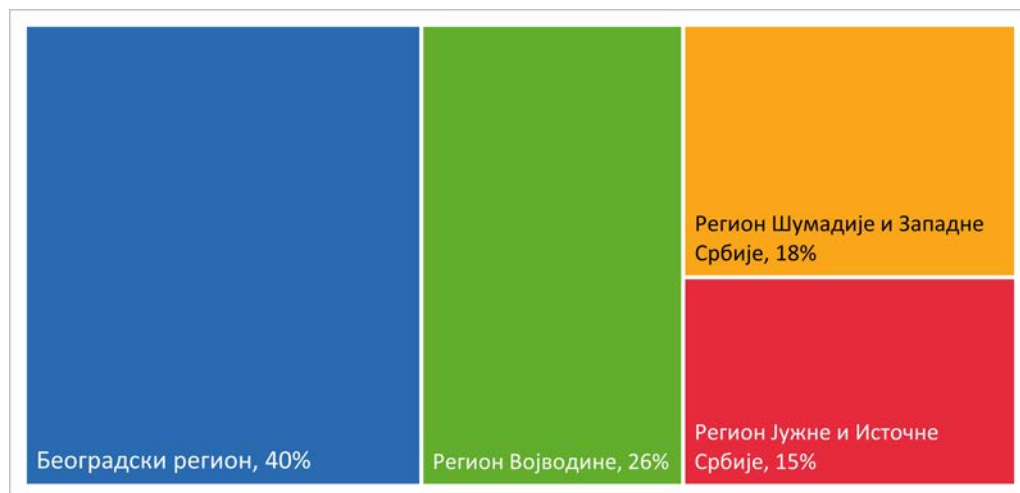
■ Бруто домаћи производ

Регионални бруто домаћи производ представља примарни статистички индикатор за мерење економских перформанси региона и ефективности регионалних политика и програма усмерених на редукцију јаза између региона.

Од укупног БДП-а у 2022. години, посматрано на нивоу НСТЈ 2 региона, највише је остварено у Београдском региону (40%), затим у Региону Војводине (26,4%), Региону Шумадије и Западне Србије (18,4%) и Региону Јужне и Источне Србије (15,2%).

Ако се има у виду да Београдски регион обухвата 3,7% простора на коме живи 24% становника Републике Србије, јасно је да је уједно реч о региону са највећим БДП-ом по становнику (1 686 000 динара по становнику, односно 58,3% више у односу на републички просек). Следи Регион Војводине, који за 0,8% превазилази просек Републике, док остали региони бележе исподпросечне вредности БДП-а по становнику, и то Регион Шумадије и Западне Србије за 32,8% и Регион Јужне и Источне Србије за 28,3% испод просека Србије.

Графикон 12.1. Учешћа региона у националном БДП-у, 2022.



■ Просечне зараде

Ниво развијености региона, мерен просечним зарадама (без пореза и доприноса) у 2023. години, креће се у размери 1,5 : 1, при чему су највише зараде забележене у Београдском региону, спрам Региона Шумадије и Западне Србије, где су зараде најниже. Просечна зарада без пореза и доприноса у Београдском региону износила је 109 431 динар или 127% просека Републике Србије (86 007 динара), у Региону Војводине је незнатно испод републичког просека (81 386 динара или 95% републичког просека), док су Регион Јужне и Источне Србије и Регион Шумадије и Западне Србије остварили 85% и 83%, редом, националног нивоа (73 373 динара и 71 642 динара, респективно). У свим регионима просечна зарада бележи раст у односу на исти период претходне године, а највеће релативно повећање остварено је у Београдском региону, за 15,4%.

У 80 општина су просечне зараде без пореза и доприноса биле испод 80% просека Републике, односно у појединим београдским општинама просечна зарада је била више него дупло већа у односу на општину Прешево (са најнижом просечном зарадом – 57 201 динар). Такође, на зачељу лествице налазе се општине Бојник, са зарадом у просеку од 57 392 динара, Власотинце (58 842) и Сврљиг (59 104).

■ Тржиште рада

Корелација стопе незапослености и степена развијености региона веома је висока, па, у складу с тим, Регион Јужне и Источне Србије, са вредношћу стопе незапослености од 13,3% у 2023. години, за 41% превазилази просек Републике Србије (који износи 9,5%), насупрот Београдском региону, где је стопа незапослености најнижа (7,2%, односно 23,7% испод националног просека). Такође, када је посредни стопа запослености, предњачи Београдски регион, са стопом од 55,7% или 10,7% изнад просека Републике Србије, док је у Региону Јужне и Источне Србије забележена најнижа стопа – 44,8% или 10,9% испод републичког просека (који износи 50,3%).

У 2023. години, Београдски регион бележи највеће учешће у укупној запослености (27,7%), уз истовремено најмање учешће незапослених (20,6%). Насупрот томе, Регион Јужне и Источне Србије има најмање учешће у укупној запослености Републике Србије (19%), уз највеће учешће (28,1%) у укупној незапослености Републике Србије (према Анкети о радној снази).

■ Извозна активност

За разлику од других показатеља, Београдски регион у 2023. години нема примат у укупном робном извозу Републике Србије (учешће износи 24,2%). Регион Војводине предњачи са учешћем у робном извозу од 33,4%, а затим следе Регион Шумадије и Западне Србије (20,8%) и Регион Јужне и Источне Србије (19,4%). Извоз по становнику најбоље осликава регионалне асиметричности, па је тако Регион Војводине, са извозом по становнику од 5 501 евро, за 28% виши од републичког просека и скоро двоструко превазилази вредност извоза по становнику Региона Шумадије и Западне Србије (3 266 евра), који је за 24% нижи од републичког просека. Регион Војводине, као водећи извозник у 2023. години, бележи у структури извоза³¹ највеће учешће пољопривредно-прехранбених производа (19,5%), пре свега житарица (24%), при чему је најзначајнији извозни производ кукуруз (9,6% извоза пољопривредно-прехранбених производа).

■ Демографска структура

Према пописним подацима из 2022. године, густина насељености у Београдском региону је 6,9 пута виша од просечне густине насељености у Републици Србији, док је у Региону Јужне и Источне Србије забележена најнижа густина насељености – 29% испод републичког просека. Иако сви региони релативно уједначено партиципирају у укупној популацији Републике Србије, унутаррегионалне разлике су знатно израженије. Тако је, на пример, у осам градова Региона Војводине концентрисано више од половине становништва Региона (54,7%). Међутим, популациона неравномерност је најизраженија у друга два региона: Регион Шумадије и Западне Србије има десет градова у којима живи 55% укупног становништва Региона, док у 13 неразвијених општина овог региона живи свега 13% становништва. Овај однос је још израженији у Региону Јужне и Источне Србије, у којем у девет градова живи 56% популације, док у чак 30 неразвијених општина овог региона живи тек 31% становништва. Поред тога, због економских миграција, број

³¹ Према Стандардној међународној трговинској класификацији (СМТК).

становника Београдског региона константно расте (за 1,3% између 2011. и 2022. године), док број становника у остала три региона опада. То истовремено значи да ће разлике у густини насељености додатно расти, јер насељеност у Региону Јужне и Источне Србије постаје све разурђенија, док у Београдском региону постаје све гушћа.

■ Саобраћајна инфраструктура

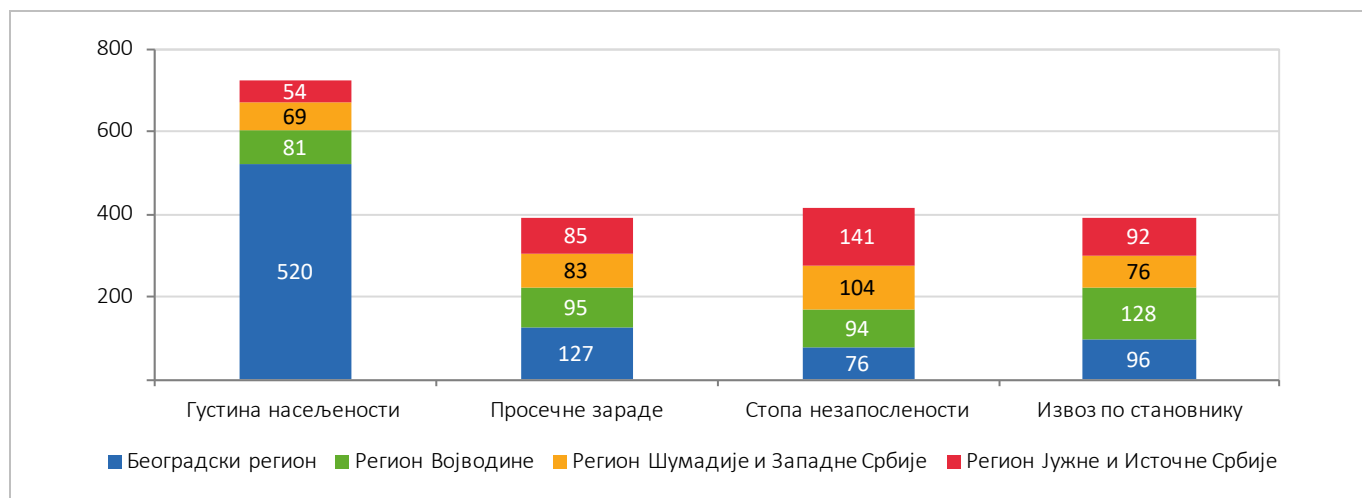
У Републици Србији постоје велике регионалне и унутаррегионалне разлике у погледу инфраструктурне опремљености (саобраћајне, телекомуникационе и водопривредне, односно пратеће супраструктуре). Од квалитета путева, преко телекомуникација, до савремених услова становања, разлике се, пре свега, уочавају између неразвијеног јужног подручја и развијенијег севера Републике Србије. Незадовољавајуће стање путне мреже нарочито је изражено код општинских (локалних) путева, неопходних за свакодневно функционисање, развој и активирање општина и насеља. На ово нам јасно указује податак да је у 41 општини³² учешће општинских путева са савременим коловозом испод просека, док четири општине бележе учешће испод 20%, и то су управо неразвијена и девастирана подручја која се суочавају са највећим развојним проблемима. Такође, *стопа обнављања аутомобила* (број први пут регистрованих аутомобила у односу на укупан број регистрованих аутомобила), као показатељ социоекономских неједнакости на регионалном нивоу, у 2023. варира од 3,8 у Региону Шумадије и Западне Србије до 8,3 у Београдском региону, где је регистровано свако четврто путничко возило. Број први пут регистрованих аутомобила, у поређењу са бројем становника у 2023. години, одражава сличан однос, тако што Београдски регион премашује просек Републике Србије за 41%, насупрот Региону Јужне и Источне Србије, који је за 28% испод националног просека.

Регионална асиметричност је сагледана преко односа екстремних (највиших и најнижих) вредности кључних индикатора. На пример, највећа густина насељености забележена је у Београду и десет пута превазилази густину насељености у Региону Јужне и Источне Србије, где је најнижа (табела 12.1).

Табела 12.1. Екстремне вредности индикатора регионалне асиметричности, 2023.

Индикатори	Густина насељености, km ² , 2022	БДП/ст., 2022	Просечне нето зараде	Стопа незапослености	Извоз по становнику	Демографско пражњење, 2011–2022 (%)
	9,7 : 1	2,4 : 1	1,5 : 1	1,9 : 1	1,7 : 1	(-10,5) : (+1,3)
Екстремне вредности (највиша : најнижа)	Београдски регион: Регион Јужне и Источне Србије	Београдски регион: Регион Шумадије и Западне Србије	Београдски регион: Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Јужне и Источне Србије: Београдски регион	Регион Војводине: Регион Шумадије и Западне Србије	Регион Шумадије и Западне Србије: Београдски регион

Графикон 12.2. Диспропорције на нивоу региона у Републици Србији, 2023. године (ниво РС = 100%)



³² Подаци се односе на 2022. годину.

Табела 12.2. Индикатори развијености региона Републике Србије (НСТЈ 2) (ниво РС = 100%)

	2021 ³³				2022				2023			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Београдски регион												
Просечне зараде у динарима	124,0	123,8	124,6	126,2	125,8	125,8	126,3	128,0	126,6	127,0	127,1	128,2
Стопа запослености	109,5	109,1	107,2	106,2	107,6	108,2	110,6	110,2	110,7	109,9	111,0	111,1
Стопа незапослености	75,0	81,1	83,8	81,6	75,2	83,1	82,2	83,0	75,2	80,2	71,1	73,6
Извоз по становнику у еврима	93,2	94,2	97,4	96,4	88,9	89,2	92,0	98,2	94,3	99,6	93,6	94,7
Број први пут регистрованих путничких аутомобила на 1 000 становника	125,0	136,8	124,3	125,4	123,4	132,6	129,5	131,9	133,8	146,4	140,6	142,0
Регион Војводине												
Просечне зараде у динарима	95,2	94,8	94,5	95,1	95,1	94,9	94,9	95,4	95,1	94,2	94,4	94,8
Стопа запослености	101,9	99,2	101,6	102,8	98,8	99,4	100,6	99,2	99,8	102,2	97,8	101,2
Стопа незапослености	85,2	86,5	83,8	89,8	89,9	85,4	76,7	83,0	87,1	82,3	112,2	101,1
Извоз по становнику у еврима	136,8	131,8	125,6	123,1	128,2	131,4	127,8	125,5	124,7	125,9	128,1	132,2
Број први пут регистрованих путничких аутомобила на 1 000 становника	94,4	89,7	90,2	94,1	97,2	92,3	90,4	93,4	95,1	88,5	88,3	91,6
Регион Шумадије и Западне Србије												
Просечне зараде у динарима	84,9	85,2	85,2	84,2	83,9	83,9	83,9	83,0	83,2	83,4	83,6	83,0
Стопа запослености	98,9	100,0	101,0	100,4	101,2	98,8	97,2	101,0	99,4	98,8	99,6	96,6
Стопа незапослености	114,8	122,5	110,5	109,2	112,8	122,5	116,7	110,6	101,0	106,3	97,8	108,8
Извоз по становнику у еврима	79,6	80,4	79,0	76,9	76,7	77,2	76,8	76,8	74,6	76,2	75,4	77,0
Број први пут регистрованих путничких аутомобила на 1 000 становника	98,9	94,5	101,0	99,7	96,7	94,2	100,0	97,7	95,0	90,8	92,3	91,8
Регион Јужне и Источне Србије												
Просечне зараде у динарима	87,8	88,3	87,9	85,7	86,6	86,9	86,1	83,9	85,9	86,1	85,5	83,9
Стопа запослености	88,3	90,3	88,2	88,4	89,5	93,2	90,2	89,6	88,5	87,3	90,7	89,9
Стопа незапослености	131,3	109,0	127,6	124,5	126,6	109,0	132,2	130,9	147,5	143,8	126,7	123,1
Извоз по становнику у еврима	82,6	88,0	93,1	98,4	101,4	95,4	90,8	89,7	93,8	87,7	96,4	88,5
Број први пут регистрованих путничких аутомобила на 1 000 становника	78,2	76,0	81,7	77,6	79,0	77,1	76,0	72,7	72,1	70,6	75,8	70,8

³³ Индикатори тржишта рада – стопа запослености и стопа незапослености, креирани су према новој, редицајнираној методологији Евростата, коју Републички завод за статистику спроводи у оквиру истраживања Анкета о радној снази од 2021. године. Промена методологије извршена је на основу и у складу са новом Уредбом Европског парламента и Савета, која је ступила на снагу 1. јануара 2021. године. Више информација о методолошким променама и њиховим ефектима на главне статистичке показатеље може се наћи у посебној публикацији, преко линка: <https://www.stat.gov.rs/vesti/20210628-anketa-o-radnoj-snazi-nova-metodologija/>



РЕЧНИК ТЕРМИНА

Класификација региона и јединица локалне самоуправе (општина) према Уредби. Уредбом је утврђена јединствена листа развијености региона (који су, према степену развијености, разврстани у развијене и недовољно развијене регионе) и општина, разврстаних у четири групе и девастирана подручја. У првој групи су општине чији је степен развијености изнад републичког просека, у другој општине са степеном развијености у распону од 80% до 100% републичког просека, трећој припадају недовољно развијене општине, чији је степен развијености у распону од 60% до 80% републичког просека, док су у четвртој групи изразито недовољно развијене општине, чији је степен развијености испод 60% републичког просека.

Девастирана подручја су општине из четврте групе чији је степен развијености испод 50% републичког просека (на основу података органа надлежног за послове статистике и финансија). Региони се разврставају на основу вредности БДП-а по становнику у региону у односу на републички просек, за референтни период. Развијени региони су региони који остварују вредност БДП-а изнад вредности републичког просека (Београдски регион и Регион Војводине). Недовољно развијени региони су региони у којима је вредност БДП-а испод вредности републичког просека (Регион Шумадије и Западне Србије и Регион Јужне и Источне Србије). Такође, статус недовољно развијеног региона има Регион Косово и Метохија.

Демографско пражњење је појам који осликава природни и механички одлив становништва у одређеном географском или административном подручју.

13. ПОЉОПРИВРЕДА

Пољопривредну производњу чине две основне гране: биљна производња и сточарска производња. Због њене специфичне природе, релевантни подаци у вези са пољопривредном производњом расположиви су, углавном, у годишњој периодици. У овом издању *Трендова* приказано је кретање појава у пољопривреди које се односе на 4. квартал 2023. године и целу 2023. годину. Анализиране су појаве:

- у биљној производњи, са освртом на јесењу сетву,
- појаве у сточарској производњи (број стоке, производња конзумног крављег млека у млекарама и клање стоке у кланицама),
- цене пољопривредних производа и репродукционог материјала, и
- спољнотрговинска размена пољопривредних производа.

13.1. БИЉНА ПРОИЗВОДЊА И ЈЕСЕЊА СЕТВА 2023.

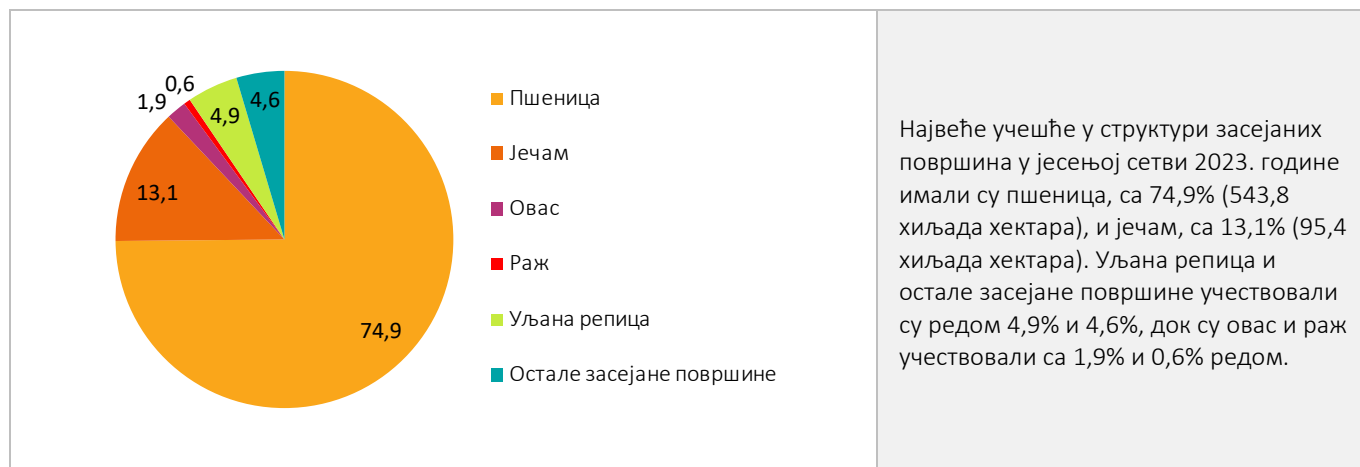
Биљну производњу можемо поделити на Ратарство и повртарство, Воћарство и Виноградарство. При томе, најзначајнија грана биљне производе јесте Ратарство и повртарство, која у укупној вредности Биљне производње у 2023. години учествује са 82,6%. Затим следе Воћарство (учешће 16,1%) и Виноградарство (учешће 1,3%). У 2023. години биљна производња (посматрано вредносно) била је за 15,5% већа него у претходној години. На овај раст су, пре свега, утицали повољни климатски услови, који су довели до раста ратарске и повртарске производње од 27,1% у односу на претходну 2022. пољопривредну годину. С друге стране, воћарска производња, чије је учешће у укупној вредности биљне производње 16,1%, остварила је у 2023. години пад од 19,5% у односу на претходну годину. По групама производа у оквиру биљне производње износи индекса (2023/2022) јесу следећи:

- Жита: 135,4 (пшеница 110,9; кукуруз 154,8)
- Индустијско биље: 129,5 (сунцокрет 106,7; соја 150,5)
- Поврће: 95,3 (кромпир 114,5; парадајз 76,9; паприка 82,9)
- Сточно (кормно) биље: 149
- Воће: 80,5 (јабука 78,1; шљива 74,2; малина 85)
- Виноградарство: 81

Временски услови у великој мери утичу и на моменат сетве, те се за пољопривредну производњу често може чути термин „фабрика под отвореним небом“. Када посматрамо ратарску производњу (оптимално време јесење сетве за већину култура јесте месец октобар), фактори као што су основна обрада земљишта, избор сорте, па и сам моменат сетве, у великој мери утицаће на касније приносе. Међутим, нестабилни временски услови могу довести до тога да се јесења сетва продужи и ван оптималног рока. Како на тржишту постоје различите сорте семена чија се отпорност разликује, тиме се утицај неповољних климатских услова на сетву смањује. С друге стране, поред различитих врста сорти семена које постоје на тржишту, препоруке су да сетва не излази из оптималног рока. У претходној години, месец октобар је био повољан за сетву, па можемо рећи да је јесења сетва у 2023. години обављена у оптималном року.

У јесењој сетви 2023. године остварен је међугодишњи пад укупних засејаних површина од 16,8%. Код свих култура присутан је пад засејаних површина. Под пшеницом је засејано 543,8 хиљада хектара, што је за 18,3% мање него у 2022. години. Слична ситуација забележена је и код осталих ратарских култура у јесењој сетви – јечам, овас и раж забележили су пад површина, редом 12,4%, 18,4% и 14,3% у односу на претходну, 2022. годину. Најмањи пад под површином у 2023. години забележен је код уљане репице (пад од 6,9% у односу на 2022. годину).

Графикон 13.1. Структура засејаних површина 2023. (%)



Табела 13.1. Засејана површина (у хектарима) и међугодишња стопа раста (у %)

	2023						
	укупно засејана површина	пшеница	јечам	овас	раж	уљана репица	остале засејане површине
Засејана површина, ха	726 436	543 762	95 386	13 899	4 610	35 402	33 377
Годишња стопа раста*	-16,8	-18,3	-12,4	-18,4	-14,3	-6,9	-12,6

*2023. година у односу на 2022. годину

13.2. СТОЧАРСКА ПРОИЗВОДЊА

Сточарска производња је у 2023. години учествовала са 30,2% у укупној вредности пољопривреде (биљна производња је имала учешће од 69,8%). Према опадајућем учешћу, најзначајније гране у оквиру вредности сточарске производње јесу:

- Говедарство (учешће 39,7%),
- Свињарство (учешће 32,7%),
- Живинарство (учешће 17,3%),
- Овчарство (8,2%), и
- Пчеларство (2,1%).

Ако посматрамо десетогодишњи период (2014–2023), приметан је пад броја грла код свих врста стоке. У периоду 2014–2023. године број говеда се годишње смањивао за 2,6%. Слична је ситуација и са свињама и живином, где се просечан број грла стоке смањивао по години, за 4,5% свиње, односно за 2% живина. Најмањи пад у посматраном периоду забележен је код броја оваца, 0,2% на годишњем нивоу.

Табела 13.2. Биланс стоке (у хиљ.)

	Биланс стоке, хиљ.			
	говеда	свиње	овце	живина
2021	860	2 868	1 695	15 348
2022	800	2 667	1 721	14 817
2023	725	2 141	1 717	14 278

У поређењу са 2022. годином, у 2023. години дошло је до пада броја свих врста стоке, и то: говеда (пад од 9,4%), свиња (19,7%), оваца (0,2%) и живине (3,6%).

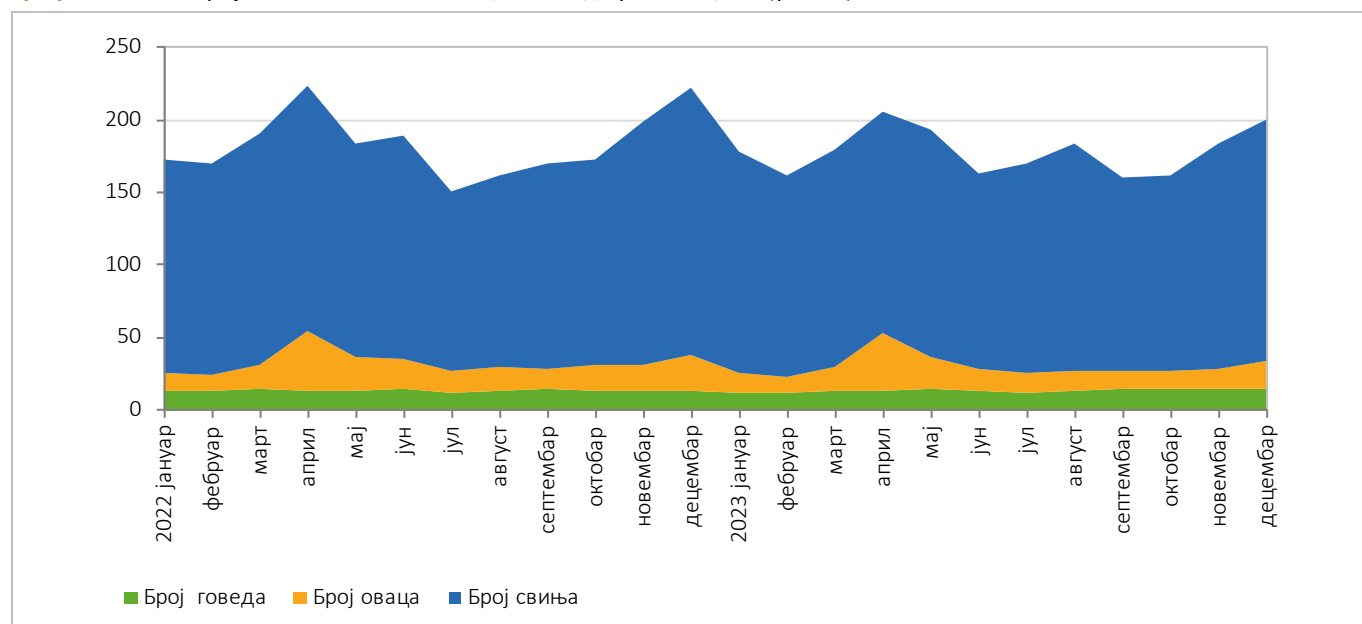
Негативни трендови у сточарству могу довести до озбиљних последица у овом сектору. То укључује смањење производње меса, млека и других производа од стоке, што може узроковати повећање цена на тржишту. Осим тога, социјалне и економске последице биле би неизбежне, укључујући губитак радних места у пољопривреди и прехранбеној индустрији.

13.3. КЛАЊЕ СТОКЕ

У Републици Србији, клање стоке се обавља у регистрованим кланицама и ван кланица, тј. на газдинствима. Кад је реч о говедима, клање у кланицама износи око 57% од укупног клања ове врсте стоке, док је код свиња и оваца претежно заступљено клање ван кланица, респективно око 60% и 83%. Подацима о клању стоке у кланицама обухваћено је клање у свим регистрованим кланицама на територији Републике Србије, којих је у децембру 2023. било 358. У овом издању *Трендова* предмет анализе биће стока заклана у кланицама.

У 2023. години, у односу на претходну годину, број говеда закланих у кланицама (159,6 хиљ.) мањи је за 2,7%. Посматрано квартално, у IV кварталу забележен је раст закланих говеда у кланицама у износу од 4,5% у односу на исти квартал претходне године. Категорија закланих говеда која је у IV кварталу текуће године забележила највећи раст у укупном клању ове врсте стоке јесу говеда преко две године старости (пад од 7,9% у односу на исти квартал претходне године). Највеће учешће у укупном клању у IV кварталу 2023. године има категорија говеда старости 1–2 године, и то 74,6%.

Графикон 13.2. Број закланих свиња, оваца и говеда у кланицама (у хиљ.)



Број свиња закланих у кланицама (1,8 мил.) у 2023. години нижи је за 2% у односу на 2022. годину. Посматрано квартално, у IV кварталу број закланих свиња у кланицама (457,2 хиљ.) био је мањи него у истом периоду претходне године, и то за 7,3%. Категорија закланих свиња која је у IV кварталу 2023. године забележила највећи раст у укупном клању ове врсте стоке јесу свиње тежине 25–50 kg (раст од 42,7% у односу на исти квартал претходне године). Од укупно закланих свиња у кланицама највеће учешће у укупном клању ове врсте стоке у 2023. години има категорија свиња преко 50 kg, чак 88,7%.

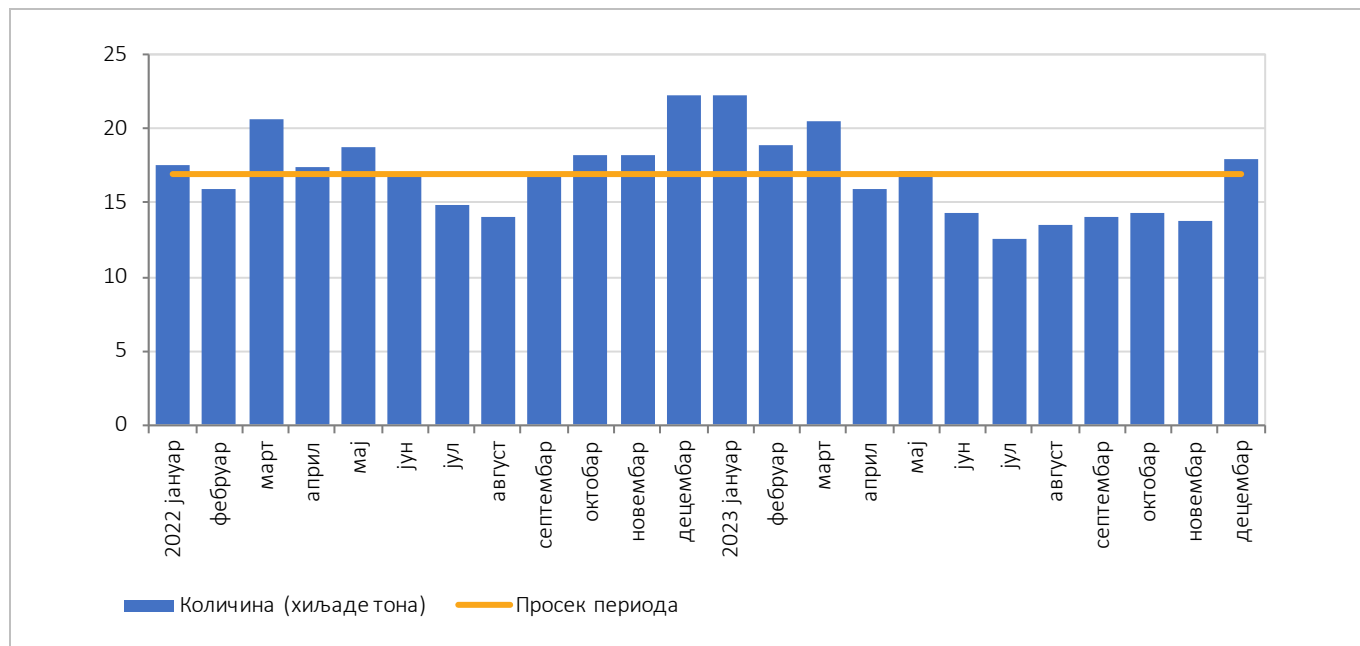
Од укупног броја закланих оваца на територији Републике Србије само око 17% коље се у кланицама. Посматрано квартално, у IV кварталу 2023. године број закланих оваца у кланицама износи око 45,5 хиљ., што је за 23,5% мање у односу на исти квартал претходне године. Од укупно закланих оваца у кланицама највеће учешће (92,7%) у 2023. години у укупном клању ове врсте стоке има категорија јагњади до шест месеци.

13.4. ПРОИЗВОДЊА И ЦЕНЕ МЛЕКА, ЖИТА И СТОКЕ

Процене показују да пољопривредна газдинства која се баве производњом крављег млека дистрибуирају откупним станицама (млекарима) око 59% од укупне производње³⁴. Од количине крављег млека које остаје на газдинству (око 41%) за исхрану чланова газдинства и стоке на газдинству искористи се око 10%, око 22% се преради у млечне производе (углавном сир и кајмак), а остатак (око 9%) прода се непосредним потрошачима. Према истом извору, губици на газдинству су незнатни (до 0,1%).

Заступљеност крављег млека у укупној производњи млека на газдинствима износи око 97%, а остало чине овчије и козје млеко. У 2023. години производња конзумног крављег млека у млекарима смањена је за 7,5% у односу на исти период претходне године. Посматрано квартално, у IV кварталу 2023. године дошло је до пада у производњи конзумног крављег млека од 21,3% у односу на IV квартал 2022. године.

Графикон 13.3. Производња конзумног крављег млека у млекарима (у хиљ. тона)



³⁴ Анкета о пољопривредној производњи – сточарска производња, 2022.

Откупне цене крављег млека порасле су за 17,9% у периоду јануар–децембар 2023. године у односу на исти период претходне године³⁵. Посматрано квартално, у IV кварталу 2023. године цене млека биле су за 15,5% мање у односу на исти квартал претходне године.

Потрошачке цене крављег млека порасле су за 50,7% у периоду јануар–децембар 2023. године у односу на исти период претходне године. У IV кварталу 2023. године просечна цена крављег млека износила је 168,7 динара по литру, што представља раст од 20,8% у односу на исти квартал претходне године.

На основу упоредног приказа и претходне анализе, можемо закључити да су откупне цене крављег млека имале тенденцију пада у првих седам месеци 2023. године године, са незнатним растом у последњих пет месеци, док су потрошачке цене у 2023. години биле стабилне.

Како су у овом издању *Трендова* предмет анализе, поред сточарских производа, и поједине културе из биљне производње, као и одређене категорије стоке, неопходно је приказати и њихове откупне цене.

У 2023. години **индекс цена жита** износио је 74,2%. У овом периоду дошло је смањења откупне цене пшенице за 29,1% и кукуруза за 30,6% у односу на 2022. годину.

Посматрано **по категоријама стоке**, у 2023. години дошло је до повећања откупне цене говеда од 6,4% и свиња од 17,6% у односу на 2022. годину.

Табела 13.3. Упоредни приказ откупних и потрошачких цена крављег млека

Месец	Цена млека, дин./лит.	
	откупна цена	потрошачка цена
Јануар 2022.	36,91	95,33
Фебруар	37,54	95,50
Март	38,08	96,81
Април	39,86	97,41
Мај	40,97	101,62
Јун	42,29	104,46
Јул	45,16	110,10
Август	47,70	111,30
Септембар	53,13	117,40
Октобар	63,87	133,60
Новембар	65,88	141,80
Децембар	67,06	143,40
Јануар 2023.	65,04	170,25
Фебруар	63,05	169,92
Март	60,53	170,40
Април	57,65	169,70
Мај	54,80	169,80
Јун	53,49	169,90
Јул	53,28	169,75
Август	53,57	168,08
Септембар	54,11	168,22
Октобар	54,83	167,81
Новембар	55,59	168,94
Децембар	55,91	169,35

Табела 13.4. Индекси цена произвођача производа пољопривреде и рибарства

	<u>XII 2023</u> XII 2022	<u>XII 2023</u> XI 2023	<u>Ø 2023</u> Ø 2022
Жита	57,1	104,3	74,2
Пшеница	56,9	101,1	70,9
Кукуруз	53,2	106,6	69,4
Индустријско биље	90,3	100,8	77,9
Стока и живина	112,2	102,2	112
Говеда	107	100,1	106,4
Свиње	118,2	103,7	117,6

³⁵ Реч је о ценама произвођача производа пољопривреде и рибарства – ценама по којима се врши откуп од породичних газдинстава и ценама по којима правна лица у области пољопривреде продају своје производе.

13.5. РЕПРОДУКЦИОНИ МАТЕРИЈАЛ

Стабилна и успешна производња у пољопривреди зависи од много фактора. У биљној производњи, поред правилне обраде земљишта, за високе и стабилне приносе од изузетне важности су инпути који се користе. Ту се, пре свега, мисли на семе и садни материјал, ђубрива, као и средства за заштиту. Када је реч о другој грани пољопривреде, тј. сточарској производњи, велики значај за здравље и прираст животиња има њихова адекватна исхрана, као и објекти у којима се држе. За обезбеђење свих ових услова, поред људског рада, велику улогу имају средства за рад, опрема, односно пољопривредна механизација. Због тога, пољопривредници морају поседовати одговарајућу механизацију, машине или пак за ове потребе ангажовати друге (ђубрење, прскање, жетва и сл.). Сви ови фактори чине укупну међуфазну потрошњу (која чини скоро 60% укупне вредности пољопривредне производње), а њихови индекси цена приказани су у табели 13.3.

Укупна међуфазна потрошња, односно цене репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди у IV кварталу 2023. смањени су за 8,3% у односу на исти квартал претходне године. Посматрано по групама производа, највећи пад цена у IV кварталу 2023. године, у односу на исти квартал претходне године, забележен је у групама: Минерална ђубрива (пад од 39,5%) и Храна за животиње (пад од 18,3%).

Цене репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди у IV кварталу 2023. године, у односу на III квартал 2023. године, у просеку су смањене за 1,7%.

Табела 13.5. Индекси цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди

	<u>IV квартал 2023</u> IV квартал 2022	<u>IV квартал 2023</u> III квартал 2023	<u>Ø 2023</u> Ø 2022
Укупно	90,7	98,3	98,9
Производи и услуге за текућу употребу у пољопривреди	89,9	98,2	98,5
Семе	86,4	99,1	114,4
Енергенти	109,5	103,1	108,7
Минерална ђубрива	60,5	95,5	74,6
Средства за заштиту биља	95,4	100,8	99,4
Храна за животиње	81,7	93,5	91,4
Одржавање опреме	104,4	100,6	107,5
Одржавање објеката	116,6	101,9	117,3
Остали производи и услуге	114,6	100,1	114,3
Производи и услуге за инвестиције у пољопривреди	101,3	100	103,6
Машине у пољопривреди	101,3	100	103,6

13.6. СПОЉНОТРГОВИНСКА РАЗМЕНА ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОДА

Значај пољопривредног сектора посебно се истиче кроз спољнотрговинску размену. Узмимо у обзир да је укупни спољнотрговински салдо био негативан у 2023. години (-8,2 млрд. евра), а у том контексту сектор Пољопривреда, шумарство и рибарство издваја се као један од ретких са позитивним салдом од 7,1 мил. евра. Ово наглашава виталну улогу овог сектора не само у домаћој производњи и економији већ и у одржавању позитивног доприноса у глобалној трговинској „утакмици“.

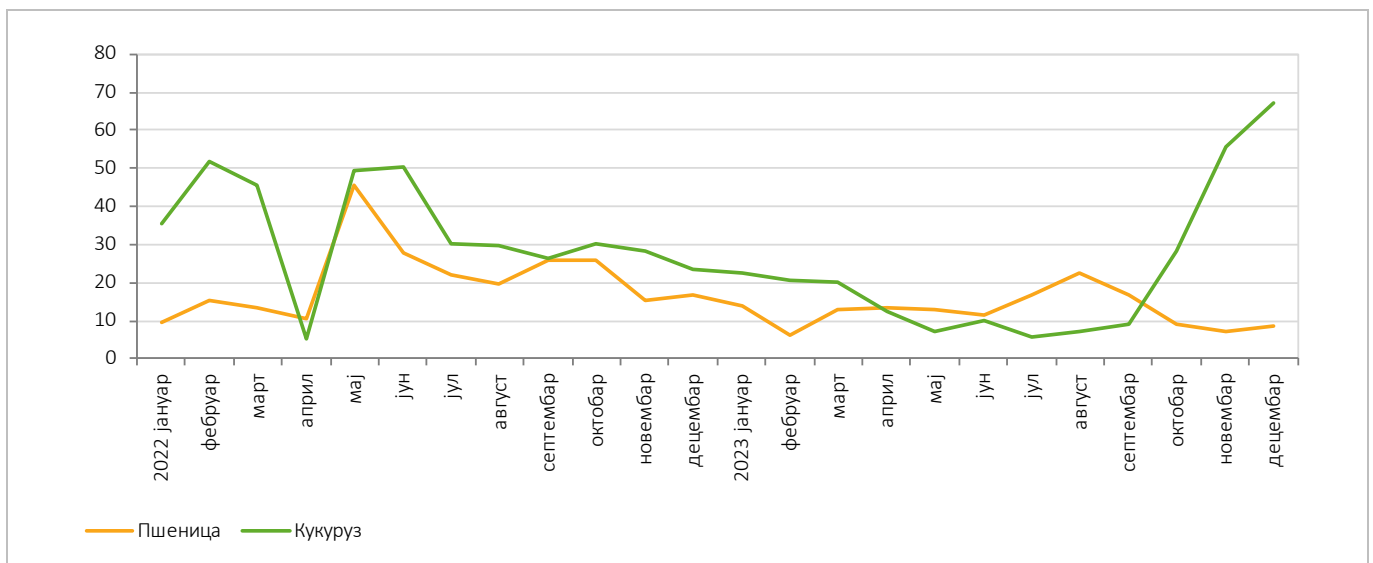
У 2023. години, сектор Пољопривреда, шумарство и рибарство³⁶ остварио је позитиван спољнотрговински салдо у износу од 7,1 мил. евра. Извоз овог сектора износио је 984,8 мил. евра, што је за 22,6% мање у односу на 2022. годину, а учешће у укупном извозу у посматраном периоду смањено је са 4,6% на 3,4%, колико је забележено у 2023. години. Увоз сектора у периоду јануар–децембар 2023. године износио је 977,7 мил. евра, што је за 5,8% више него у истом периоду претходне године, а учешће у укупном увозу повећано је са 2,4% на 2,7%.

Пад извоза у 2023. години највећим делом је последица кумулативног пада од 31,7% у извозу жита (осим пиринча), легуминоза и уљарица, најзаступљеније групе у овом сектору (учешће од 57,2%). Као и код извоза, најзаступљенија група на страни увоза у сектору Пољопривреда, шумарство и рибарство јесте гајење жита (осим пиринча), легуминоза и уљарица (учешће 20,9%), која је остварила кумулативни раст од 5,6% у 2023. години.

Извоз кукуруза у периоду јануар–децембар 2023. године износио је 265,4 милиона евра, што представља пад од 34,7% у односу на исти период претходне године. Највише кукуруза у 2023. години, посматрано вредносно, извезено је у Румунију, 36,4% од укупног извоза ове културе. У Босну и Херцеговину извезено је 17,2%, а затим следе Италија, Аустрија и Мађарска, са 11,9%, 5,4% и 4,7% од укупног извоза ове културе.

Извоз пшенице у 2023. години износио је 151,9 мил. евра, што представља пад од 38,8% у односу на 2022. годину. Посматрано вредносно, у периоду јануар–децембар 2023. године највише пшенице извезено је у Италију (42,7% од укупног извоза пшенице), затим у Румунију, 20,3%, а потом следе Босна и Херцеговина, Северна Македонија и Албанија, са учешћем у укупном извозу ове културе од 12,8%, 10,3% и 8,5%.

Графикон 13.4. Извоз пшенице и кукуруза по месецима (у мил. евра)



³⁶ Према КД (2010).

Одсек за комуникацију и информисање
Тел.: 011/24-01-284
Имејл: stat@stat.gov.rs

Библиотека
Тел.: 011/24-12-922, лок. 251
Имејл: biblioteka@stat.gov.rs

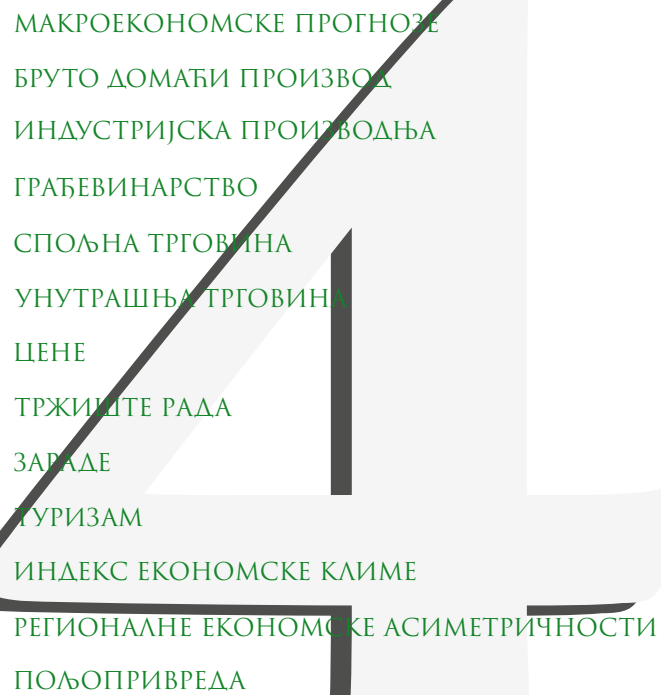
Број страна: 90
Тираж: 20

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

311

ТРЕНДОВИ / Републички завод за статистику ; одговара
Миладин Ковачевић. - 2004 (март) - . - Београд : Републички
завод за статистику, 2004- (Београд : Републички завод
за статистику). - 27 cm

Тромесечно. - Је наставак: *Економски тренд* = ISSN 0354-1401
ISSN 1820-1148 = *Трендови* - Република Србија. Републички
завод за Статистику



МАКРОЕКОНОМСКЕ ПРОГНОЗЕ
БРУТО ДОМАЋИ ПРОИЗВОД
ИНДУСТРИЈСКА ПРОИЗВОДЊА
ГРАЂЕВИНАРСТВО
СПОЉНА ТРГОВИНА
УНУТРАШЊА ТРГОВИНА
ЦЕНЕ
ТРЖИШТЕ РАДА
ЗАРАДЕ
ТУРИЗАМ
ИНДЕКС ЕКОНОМСКЕ КЛИМЕ
РЕГИОНАЛНЕ ЕКОНОМСКЕ АСИМЕТРИЧНОСТИ
ПОЉОПРИВРЕДА